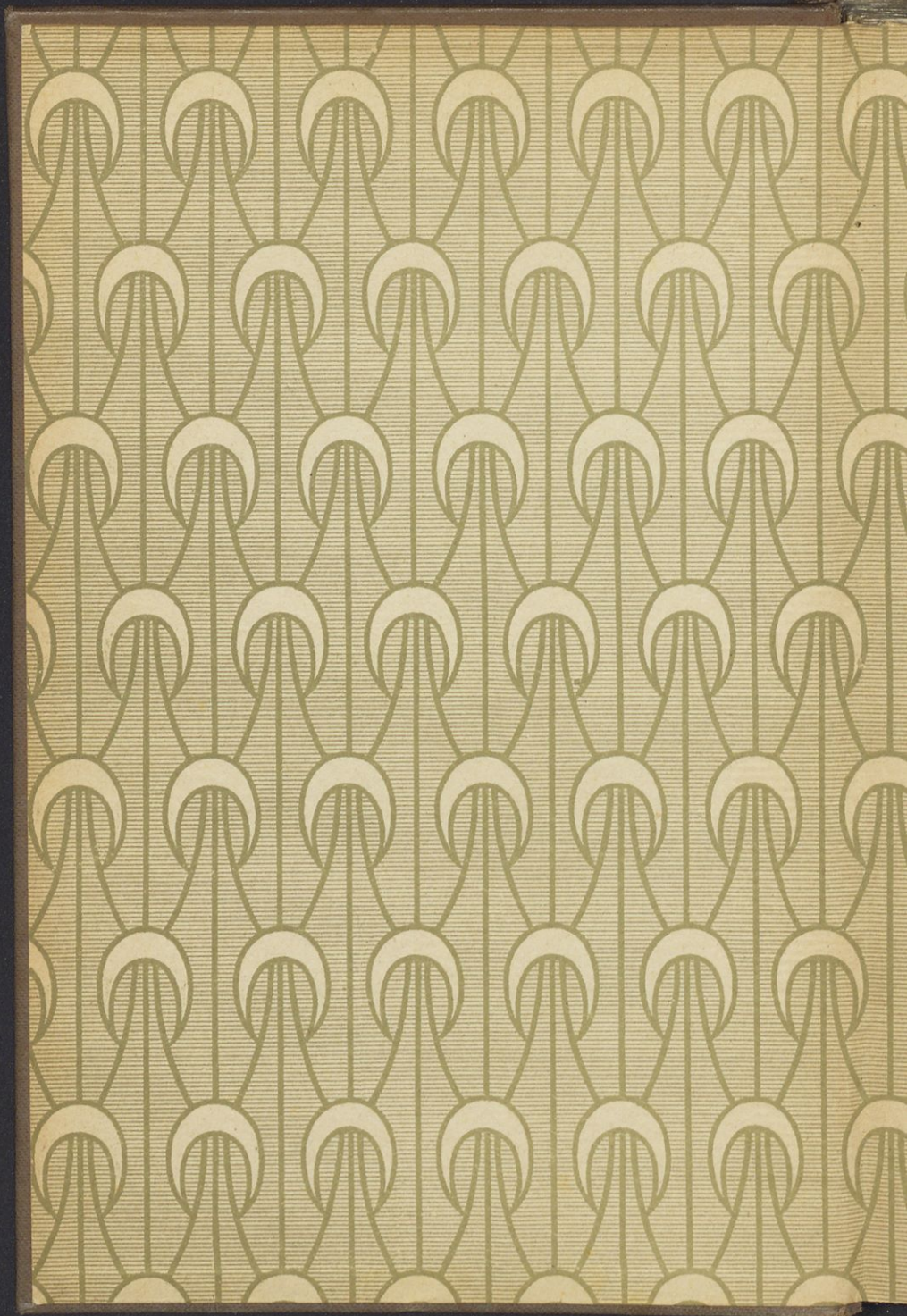

Damir Feigel:
Pol litra vipavca.

V. Ljubljani

Jg. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg

◦ ◦ ◦ ◦ Damir Feigel: ◦ ◦ ◦ ◦

Pol litra vipavca.

Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani 1911.

39.287

030041843

III-h-h

VSEBINA

Gaudeamus igitur . . .

Stran

Minerva	3
Prvi krok	10
Dvoboj	15
Cvetkov prvenec	19
Največja sreča	26
Himen na kmetih	32

Uredniške tajnosti

Pozni zobje	39
Novi roman	45
Iz nižin človeške družbe	52

Holmes in njegova smrt

Izgubljeni sopran	63
Karneval v Nici	72
Na severnem tečaju	80

Iz četrte dimenzije

Kanarček	93
Smola ali kaj	104
Površnik	111
Vpliv filozofije	117
Na odru	122
To so trenotki v življenju	125
Bogovi na potovanju	127

SVOJIM UPNIKOM

POSVÉTIL

PISATELJ.

GAUDEAMUS IGITUR.

MINERVA.

Bojni krik divjih Apahov in Komanhov se je razlegal po širnem polju okoličanskih farmerjev. Neukročene indijanske tolpe so ropale in plenile, pobirale sovražnim belokožcem skalpe, — tako so namreč imenovali repo v svojih vznešenih govorih — in kmalu se je pekla po sijajni zmagi okusna „divjačina“ nad žerjavico. Ne daleč od indijanskih prerij so pa nasakovali grški junaki ob skalnatih bregovih bistre reke visoko skalo, mogočno Trojo, bojevali se in vpili, dokler jih ni prepodil Hektor v osebi poljskega čuvaja s svetlo svojo službeno sabljo.

Ker si je pa raztrgal nekega lepega pomladanskega dne „hitri jelen“ nove hlače, ker si je izpahnil desno nogo „brzonogi Ahil“ in ker je nabrisal Paris „neustrašnega Agamemnona“, da je ta še pet dni potem nosil mavričasto kožo, so nam ustavili starši in gospodinje te popoldanske igre in mi naj bi bili brez zabav? Ne in ne in koj drugi dan je že sedela na „Olimpu“, samotnem kraju, trojica prvošolčkov: Milan, Hinko in jaz.

Prvi je prekašal naju v starosti, velikosti in inteligentnosti. Neovržno dejstvo, da je bil „repetent“ že drugo leto in da mu ni mogla škodovati nobena cigareta, ga je povzdignilo visoko nad njegove kolege,

kakor smo se ponosno nazivali med sabo, in slepo sem se klanjal s svojim prijateljem Milanovemu despotizmu.

„Kakor rečeno,“ in v očeh najinega predsednika se je zabliščal ogenj navdušenja, „prihodnjo soboto že lahko izide prva številka našega časopisa. Pogovorimo se natančneje o tej stvari, v ta namen smo se pa tudi zbrali v tej samoti, kamor ne segajo ušesa naših skrbnih profesorjev. Prosim torej, da mi vsak pove svoje pomisleke, katere ovreči bodi moja naloga!“

„Kdo bo pa tiskal naš časopis?“

„Čudno vprašanje, kolega Hinko! Tiskarno ustanovimo sami! Ob ponedeljkih si ti bolan radi zoboboli, ob torkih mora boleti tebe,“ pri tem je pokazal s prstom name, „glava, ob sredah pa ostanem jaz radi prehlajenja doma. V tem prostem času svoje bolezni mora vsak spisati štiri ali pet številk, kajti naročnikov bo gotovo dvanajst. Vsaka posamezna številka meri eno polo ...“

„Joj, joj, kdo bo toliko pisaril?!“ oglasil sem se prav ponižno in nehote stegnil kazalec desne roke, ker sem že čutil strašne krče v njem.

„Zdaj imaš jezik, ko ti pa zasoli barbar (tako je krstil tretješolec Lovrin našega profesorja za latinščino in nemščino) kazni, ko moraš prepisati najmanj desetkrat celo spreganje glagola „amo“ v vseh časih in naklonih tvorne in trpežne oblike, molčiš kakor lesena riba. Da nadaljujem, vsaka številka stane štiri vinarje; naročniki smejo biti le kolegi ...“

„Ali bi ne bilo boljše, da bi sploh ne imeli nobenega naročnika. Glej, Milan, kaj napravimo, ako se izve, ako nas kdo zatoži? Ali se ne spominjaš disciplinarnih postav, ali ne veš, da ne sme dijak objavljati

svojih duševnih proizvodov? Karcer nam gotovo ne uteče in naši starši, joj, to bo!“ in Hinko se je s strahom v očeh, z boleznim izrazom na obrazu prijel za svoja stegna, kakor da bi že pela očetova leskovka žalostinke po njegovem telesu.

„Da nisi posebno bistroumen, vem, toda da si tudi strahopetec, zajec bojazljivec, ne, te napake še nisem opazil pri „sivem medvedu“! Sramuj se! Časopis brez naročnikov je neumnost, budalost! Naši kolegi pa imajo tudi toliko moštva v sebi, da nas ne ovadijo, posebno ko nam mora jamčiti vsak s častno besedo za molk. Sploh bi pa rad poznal onega, ki bi samega sebe izdajal, saj bo vsak naročnik tudi naš sokrivec. — Časopisu bodi ime ‚Minerva‘ ...“

„Oh, ne, z istim imenom kličemo gospodinjino psico!“

„Reci svoji gospodinjji, naj prekrsti svojo mrho, mi ostanemo pri imenu, ki ga je nosila rimska boginja znanosti in umetnosti! Jaz se zadovoljim z upraviteljem, ti, Hinko, moraš biti odgovorni urednik, tebi (meni namreč) pa ne ostaja drugega kakor mesto izdajatelja. Ob sredah se zmenimo na tem mestu o dnevnih novicah, za podlistek imam že krasen spis, namreč domačo nalogo: ‚Velika noč v cerkvi, naravi in človeškem srcu.‘ Spisal jo je petošolec Ivan, s katerim stanujem skupaj, in dobil v njej pohvalno. Opozoriti vaju moram, da je pisal v tej nalogi tudi o ljubezni in profesor mu ni prečrtal tega. — Vsak oglas, vsako priporočilo stane dva vinarja. Čisti dohodek si razdelimo vsak mesec! Želi še kdo pojasnila?“

Bile so le še malenkosti, ki smo jih uredili. Tako sem prosil Milana, naj dá meni zobobol ob ponedeljkih, ker ne verjamejo več doma moji glavoboli, med

tem ko je Hinko moledoval za moje izdajateljsko mesto, in najini prošnji sta bili takoj uslišani. Predsednik je vstal, prižgal cigareto in prekinil s povzdignjenim glasom grobno tišino: „Stvar je resna! Zahvaljujem se Vama iz srca, ker vidim, da se nisem trudil zaman s svojim načrtom. Dobiček je postranska stvar, nam je v prvi vrsti za čast. S svojo ‚Minervo‘ dokažemo oholim drugošolcem, ki nas prezirajo pri vsaki priliki, da smo možje na svojem mestu. Servus!“

Pri slovesu je moral podariti slavnostni govornik vsakemu polovico cigarete in kaj bi ne kadili, saj nas je celo Milan prišteval možem.

„Minerva“ je zagledala luč sveta. Bil je sicer težak porod, toda premagali smo vse težave z indijansko ravnodušnostjo. Naročnikov smo imeli sedemnajst in mislili najeti že plačanega diurnista, ki bi nam pomagal v „tiskarni“, toda slučaj sam nam je prišel na pomoč.

Prvi dan sem moral jaz zboleti. Zobje so me trpinčili že prejšnji večer in ker sem se smilil svojcem, so me peljali koj drugo jutro k zobozdravniku, ki mi je izdrl dva zoba, dva zdrava zoba in prišel slednjič, ko ni opazil nobene gnilobe, do zaključka, da imam nekako „neuralgijo“. Ostal sem tri dni doma. Torek je bil Hinkov dan in njegova skrbna gospodinja mu je privezala na vse zgodaj krompirjeve olupke, limone in mokre rute na vroče čelo, ki si ga je drgnil Hinko pol ure prej nepretrgoma, da je dobilo pravo, nenaravno gorkoto. Šolski sluga, poslan od profesorja matematike, ga je dobil doma vsega obvezanega.

In „Minerva“? Uvodni članek: C. kr. stotnik v pokoju je umrl; dijaki se pozivljajo k ogromni udeležbi pri pogrebu, ker bodo vojaki godli in streljali. Dnevne

novice: Dva profesorja sta se morala najbrže skregati, ker se ne pozdravljata več na šolskem hodniku. Naš kolega je obhajal včeraj slavnostni jubilej petindvajsete dvojke, kakor je sam poročal uredništvu lista. J. M., odličnjak prvega gimnazijskega razreda, je prepustil „Minervi“ tri Prešernove pesmice, ki smo jih natisnili radostnim srcem! Hvala mu! Neimenovan dijak je dobil za dve napaki v latinski šolski nalogi „nezadostno“; kompetentni faktorji (kje je dobil Milan take izraze, ne vem) se opozarjajo na to nečuveno sleparijo in se prosijo, da se postavijo na prvem mestu za pravice tlačenih dijakov. Oglasi: Kdor želi kupiti dvajset starih peres iz druge roke, naj se zglesi pri kolegu E. P.-u. Še nepokvarjene knjige za prvi razred srednjih šol so na prodaj pri sošolcu A. S., ki se misli posvetiti rokodelstvu (v resnici so ga izključili radi prevelike lenobe, kar so dokazovale tudi nepokvarjene njegove knjige), itd.

Štiri številke so izšle. Koliko napora, koliko dela in bridkih ur je moralo pretrpeti uredništvo! Končni uspeh je bil v gmotnem oziru: 3 K 34 v čistega, v častnem oziru: sošolci so se nam skoraj odkrivali, drugošolci so nas pa spoštovali in vabili k raznim igram in izletom, v šoli pa: Milan je bil opominjan pri konferenci iz dveh predmetov, Hinko in jaz pa iz treh. Profesorji so zmajali z glavami ter se čudili našemu nazadovanju.

Prišel je dan plačila. Pri seji sem stavil predlog, naj se prekine vsaj za dva meseca z izdajanjem „Minerve“ radi sitnih profesorjev, ki zahtevajo toliko tvarine od nas, kakor da bi bili mi odvisni od njih in ne oni od dijakov. Utemeljeval sem svojo trditev z retoričnim vprašanjem, katera pot bi pač ostala našim tira-

nom, če bi izgubili radi stavkujočih dijakov svojo službo. Predlog je bil sprejet soglasno in na prošnjo po plači je potolažil naju Milan z naslednjim dnevom.

Drugi dan, bila je nedelja, sva ga zaman čakala na „Olimpu“. Romala sva na njegovo stanovanje, kjer je začela naju izpraševati gospodinja po neusahljivem viru Milanove vedno polne blagajne. „Nič dobrega se ne sliši o njem,“ je nadaljevala zgovorna ženica, „že teden dni kupuje ‚indijance‘, želodec si kvari z različnimi sladčicami in sladoledi, mnogi so ga videli že na ‚ringelšpilu‘, kadi pa tudi kakor sam Turek!“

Dovolj, preveč! Kakor strela iz jasnega je zadela naju ta novica. „Milan zapravlja najine žulje, midva ga pa lahko občudujeva na ‚ringelšpilu‘, si lahko izposodiva njegove ‚indijance‘, in še zadovoljna morava biti, ako nama ponudi žličico sladoleda. Kar preparal bi ga, ker vrhu vsega moraš še molčati, ako hočeš ostati še dijak!“

Kakor divja sva letala okrog, jezila se nad mladim defraudantom, zbobnala tekom pol ure vse naročnike skupaj in imeli smo izreden občen zbor, na katerem so se sklenile sledeče točke: Kdor poreče Milanu kolega, je sam brezčasten in kdor mu posodi latinsko in računsko vajo v prepis, tega nabijemo brez pardona. To je bil prvi del maščevanja, ki je doseglo drugi dan pred poukom velikanske dimenzije.

Hinko, rdeč kakor kuhan rak, je stopil pred Milana in le vprašanje: „Kje imaš denar?“ se mu je izvilo iz tresočih se ust. Štiriintrideset radovednih oči „Minervinih“ naročnikov je zrlo ta prizor. Preplašeno vedenje pri obdolžencu, zaušnica je rodila zaušnico, roke so mahale kakor vetrnice; izpodbujajoči klici

od vseh strani, dokler se ni v vseh vzbudila indijanska narava, ki je počivala že toliko časa in nastala je splošna vojna. „Mogočni panter“ je skočil „staremu Nestorju“ za vrat, „božanski Enej“ je lasal „črnega gavrana“, ki ni hotel izpustiti „zvitega Odiseja“. Krik in jok in smeh se je razlegal po sobi, knjige so frlele po zraku, majhen a hraber oddelek naše vojske se je navalil na Azijo, velik zemljevid, ki je kazal kmalu pogubonosno razpoko, zid je potemneval bolj in bolj pod strastnimi poljubi nezaprlih črnih in — —

„Mir!“

„Barbar je!“ Mir je nastal, okameneli smo in bojišče se je na mah izpremenilo v krasen park — kip je stal pri kipu.

„Danes po pouku ostanete tu, da napravimo majhno preiskavico! — Zdaj pa pogledjmo malo vaš ljuti boj z latinsko slovnico!“ in

kot za ženjico žita snopi
leže po tleh junakov tropi,
požela jih je trojka — smrt...

tako je opeval ono usodepolno uro neki petošolec prosto po Gregorčičevi pesmi.

Pri preiskavi ni bilo izdajice v naših vrstah. Le Hinko bi bil kmalu vse pokvaril, ker je na vprašanje po vzroku tepešnice odgovoril jezno in s poudarkom: „Milan ima denar!“ Ravnatelj in profesor sta se smejala mlademu socialistu, ki je tako strasten v boju proti kapitalizmu. Dobili smo kazen, morali plačati zemljevid, počistiti stene in „Minerva“ je zaspala na veke po kratki in mučni bolezni v najlepši dobi tridesetih dni.

PRVI KROK.

„Prišel je dan plačila! Kozli na levo, kjer vas čaka sramota, očetova palica in materine solze, vi pa, ki ste izpolnjevali svoje dolžnosti marljivo in vestno, na mojo desno, kjer vam je zagotovljeno rajsko plačilo brezskrbnih, veselih počitnic! Z radostjo konstatiram, da zapusti danes majhno številce kozlov to sobo, kar pa morate pripisovati le moji dobrosrčnosti, ki ni bila ravno opravičena, ker sem se moral večkrat boriti z vašo lahkomišelnostjo, razposajenostjo, da ne rečem hudobijo. Poznam namreč vse pridevke in imena, s kojimi ste označevali mojo postavo, starost in strogost, toda vse, vse to odpuščam. Opozarjam vas še na vašo sveto nalogo na počitnicah, da nastopate povsod kot zreli, resni, omikani srednješolci!“

Razrednik je začel po takem uvodu deliti izpričevala in imel za slehernega, bodisi kozla na levi, ali jagnjeta na desni, hudomušno opazko. Pri svoji hoji po sobi seveda ni mogel preprečiti nakane največjega kozla-drugošolca, ki mu je obesil, menda iz maščevanja radi dvojke, dva para črešenj na ona dva gumba, ki stojita brez posla nad veliko zarezo in tako imenitno označujeta ozadje salonske suknje.

Ko se je odstranil „Paragraf“ z vsemi zrelimi in nepostavnimi pritiklinami, je stopil provzročitelj teh pritiklin k mizi in začel:

„Fantje! ‚Paragraf‘ nas je opomnil, da moramo tudi o počitnicah nastopati kot srednješolci. Radi tega predlagam, da začnemo svoj nastop s krokom, saj krokajo vsi višjegimnazijci in zakaj ne bi mi enkrat poizkusili sladkosti ene prebite noči, da spoznamo: kaj je krok in kako se kroka. Pridite torej vsi kot en mož drevi ob osmih k ‚Ognjegascu‘, v najskrivnejšo krčmo, kamor ne zahaja niti sluga našega zavoda. Na svidenje!“

Krok! Mistična megla te obdaja vsem onim, ki te ne poznajo, ki se še niso podali na ono morje brezskrbnih, ponočnih uric, po katerem se razlegajo veseli, ubrani glasovi, ki se pa izpremene s časom v ljut orkan tuleče pesmi — bele, čiste pene šumljajočih valčkov plzenskega piva izginevajo in pred tabo zija črni prepad pogubonosnih kavarnskih šnopsev — ti pa krmiš svoj čoln, ne čoln več, barko, velikansko barko ob zori, ko tavajo le še Cankarjevi blede junaki po blatnih stezah, proti mirnemu pristanišču svoje postelje, pod katero se zgrudiš — utrujen mornar.

Krok! Kako željno hrepene po tebi vsi oni, ki ne poznajo še tebe in ne tebi posvečenih ptic-krokarjev, ki sovražijo celo nedolžni mesec, ko zasije izza hišnega vogla pod brado policijskih čuvajev nočnega miru.

In zahrepenelo je trideset mladih src po tebi, po zvestem spremljevalcu najvažnejših dogodkov v človeškem življenju, in tridest mladih grl je navdušeno zavpilo: „Mi pridemo kot en mož!“, ko je končal spretni stvarnik zrelih črešenj na profesorskem salonu svoje ognjeno vabilo.

Mali kazalec stenske ure pri „Ognjegascu“ še ni pokril prve enojke v VIII. številki, ko je bila že sobica polna nedolžnih krokarjev. Pri četrtem udarcu osme

ure je prisopihal še zadnji junak na bojišče. Strah mu je pobelil lica, ustnice so mu trepetale, iz oči so mu kukale solze, ki jih je zadrževal le z vso svojo moralno silo v solznem kotu. Revez! Radi neuspehov v izpričevalu ga je oče poslal že ob osmih v posteljo, iz katere je pobegnil, da reši svojo čast kot drugošolec na počitnicah.

Finance niso delale preglavic mladim krokarjem in skoraj vsak se je temeljito pripravil na ta velepomembni korak v javno življenje. Par dni pred koncem šolskega leta se je razvilo po šolskem hodniku vprav židovsko barantanje s knjigami. Za drag denar so jih prodali, dober kup nakupili in vsak si je pri tej kupčiji prisleparil najmanj eno krono, le Jernejček, mimogredo povedano, najnaivnejši drugošolec, je prišel k „Ognjegascu“ brez denarja, ker ni vedel, da se ga rabi pri krokanju. Na poziv „Nestorja“ vse družbe so mu zložili tovariši 60 vinarjev, saj je vsak rad položil dva vinarja na oltar kolegijalnosti, celo Oroslav, ki je imel izposojene vse učne knjige iz šolske knjižnice in ki ni mogel kupčevati ž njimi, je dal radostnim srcem dva vinarja, saj je osleparil svojo gospodinjo za celih 80 vinarjev, ko ga je poslala po prodajalnicah, da ji nakupi potrebnih stvari za ves teden; seveda se je čudila gospodinja tej nepričakovani draginji in trdno je sklenila, da ne kupi ničesar več pri onih nesramnih trgovcih.

Začetek tega sestanka ni bil posebno animiran; prestrašeni obrazi onih dijakov, ki so imeli starše v mestu in ki so si bili v svesti vseh leskovih posledic tega prezgodnjega koraka v izprijeni svet, so vplivali zelo deprimirano na vse one, ki so se že poslovili od svojih gospodinj ter čakali prilike, da se popeljejo

domov. Toda že prvi kozarec špirituozne godlje, ki je bila krščena na ime: pristni Rulandec, je učinil čudeže in pozabljeni so bili starši in pozabljene so bile palice.

Smeh in živahen razgovor se je razlegal po sobi. Trije so si zapalili dolge viržinke; dasiravno jim niso hotele goreti, ker niso potegnili v svoji neizkušenosti slamic iz njih, so vendar romale iz ust v usta in mlado omizje jih je tekom pol ure bolj snedlo kakor pa pokadilo. Tu je razlagal eden krasno življenje dijakov, ako bi ne bilo profesorjev, ne šolskih in ne domačih nalog, tam je drug razpletal svoje nameravano maščevanje nad profesorjem latinščine, da podstavi namreč njegovemu, v ljudskem vrtu vsak dan igrajočemu se sinčku nogo, nakar bo ta padel in solze tega maliča ga bodo odškodovale za marsikatero bridko uro itd.

Navdušenje, zabava in smeh so naraščali pri vsakem požirku. Krčmar, čigar vinogradi so se razprostirali po predalih kemičnega oddelka njegove kleti, kar je dokazoval vsakomesečni račun mirodilničarja, se je ironično smehljaj in izpregovoril po dolgem molku, oziraje se na učinke svoje „vinske“ kaplje in na razjedene ostanke viržink, proroške besede: „Fantje, ko vam postane vroče, kar skozi onale vrata na dvorišče, kajti pod v tej sobi je bil očiščen pred nedavnim časom!“

In res! Ni še bila deveta ura, in že se je začelo krčiti število vnetih krokarjev. Zdaj je šel eden na dvorišče „vodo pit“, drugi „uživat sveži zrak“, tretji „oba spremljat“, četrti „gledat vreme“ itd. Različni vzroki — toda pri vseh enak učinek! Le trije so ostali na svojih sedežih in igrali „črnega Petra“.

Toda tudi dvorišče se je kmalu izpraznilo. Bledi lunin obraz se je čudil, ko je zapazil toliko svojih blelih kolegov po ulicah in njegov smeh se je zrcalil v temnem jezeru „pristnega Rulandca“ na dvorišču „Ognjegaščevem“.

Oni trije junaki so pa strastno nadaljevali zanimivo igro, dokler jih ni vrgel krčmar na ulico; ker so pa sklenili, da ne pojdejo spat domov, legli so na trde klopi v ljudskem vrtu in stopali ob rani uri na bližnji hribček k cerkvi „Matere božje“, da vidijo vsaj enkrat veličastni vzhod poletnega solnca. Stara ženica jih je pohvalila: „To mi pa ugaja, da vstajajo mladi fantje ob takih urah in da hodijo k prvi sveti maši!“ Toda slabo je naletela, kajti vsi trije so se odrezali: „Mi še spat nismo šli, mi ne gremo k maši, mi kro-kamo!“

Par uric pozneje se je rodilo v mestu 27 mladih muckov in celih 25 kitic dolgo pesem jim je pela leskovka v navdušen pozdrav.

DVOBOJ.

Bilo je tako krasno pomladansko jutro, da je celo škrjanček pozabil žvrgoleti svoj jutranji pozdrav zlatemu solncu. Nemo se je zamislil proti vzhodu v rdeče meglice, lahkonože glasnike prihoda nebesnega vladarja in le raztreseno poslušal staro, a vedno novo povest modre vijolice o nezvestem zvončku.

Hitri koraki bližajočih se ljudi so ga vzbudili iz ptičjega razmišljanja, radovedno je pogledal skozi grmovne veje na poljsko stezo in videl je vse in slišal je vse.

„Kar tukaj ju počakajva! Upam, da prideta točno!... Ne bodi vendar tako potr, Mirko, osrči se, saj ne stojiš še pred nabasano pištolo! Sicer pa že uredita sekundanta vajino zadevo!“

„Kaj meni dvoboj, kaj meni tudi smrt, ko bi ne imela Zora tudi Roberta rada! Pomisli, včeraj ji je poslal po svoji sestri labodnico, v kateri se poslavlja od slavčkov, vijolic, lune in njenega zalega obličja, v kateri jo primerja gorski vili in četrť ure pozneje je že znala Zora na pamet njegovo predsmrtnico, ona, ah, ona, ki se je učila prej samo moje pesmice. Toda stran z obupom, proč z vzdihi! Boj hočem na življenje in smrt s svojim tekmecem. Tu ti pa preberem in

izročam zadnjega otroka svoje muze, oddaj ga po
moji smrti Zori:

Če Heine zrl bi čar lepote Tvoje,
napisal krasnih pesmi bi cel roj,
pri tem pozabil Serafine svoje,
Hortenze, Eme, Jeny bi takoj.

Ne peval bi o Beatrici Dante,
ko enkrat v rajski Tvoj obraz bi zrl;
poljubi Lavrini bi bile kvante
Petrarki, ki se ž njo bi kmalu sprl.

In Rafael, Van Dyk, Murillo
bi našli v Tebi hitro svoj model;
madonino zlato bi Te oblilo
in še pogan bi Tebi slavo pel.

Ti mojega življenja žarno solnce,
Ti luna mojih žalostnih noči ...
A zdaj končam, ker rime nima solnce,
premnogo raznih rim je pa na — i!

Na — toda molčiva o tem, — ker ju že slišim
prihajati.“

Prišla sta: Robert in njegov sekundant. Robert je
bil dolg kakor kak hiperkatalektičen verz v Homerju,
njegovo srce je utripalo v krasnih trohejih, ko je za-
jahal liričnega Pegaza, in vedno je bil mnenja, da
doseže pravi pesnik vrhunec Parnasa le z nesrečno
ljubeznijo. Ljubil je in se jezil, ako mu je vračala
njegova izvoljenka ljubezen. Pazil je pa tudi, da se
ni zaljubil nikdar v devojko, ki ni imela v svojem
imenu in priimku obligatnih sonetnih štirinajst črk.

Njegove pesmi so si pa kar roke podajale pri neprosto-voljnem in naglem potovanju v nenasitno žrelo uredniškega koša.

Sekundanta sta se po brezuspešnem poskusu, ublažiti prepir med srditima sošolcema, odstranila, ker se je glasila parola obeh strank: smrt, posvetovala se dolgo v svesti si svoje prevažne naloge in se vrnila k Mirkotu, ki je tačas prestavljal prosto po „Freundu“ svojemu smrtnemu nasprotniku neko težko mesto iz Livija.

Izid tajne konference sekundantov je bil: ameri-kanski dvoboj; način njegove izvršitve pa sledeči: Profesor „Rdeča tinta“ zahaja vsak večer od 8. do 9. ure v kavarno. Kdor potegne krajši svinčnik, mora sedeti jutri ob istem času v kavarni. Kazen, ki jo določi potem „Rdeča tinta“, pomeni gotovo smrt oproščenju visoke šolnine.

Molče sta se vdala nasprotnika tej razsodbi. Lju-bezen do Zore jima je ohrabrila srci. Robert je že iskal po svojih možganih rimo na „karcer“, dokler ni prišel do zaključka, do neovrgljivega zaključka, da je ni stvari, ki bi se ujemala s karcerjem.

Žrebala sta in Mirko je potegnil krajši svinčnik.

Drugi dan je sedel Mirko že ob tri četrt na osem v kavarni, tresel se in čakal, da se prikaže pri vratih „on“, čigar imena pa ni hotel izgovoriti, ker je vedel, da se takoj prikaže volk, ako se o njem govori.

Pred kavarno je pa hodil Robert gor in dol in pogledoval skozi okno, da bi opazil svojega nasprot-nika ter se prepričal o njegovi navzočnosti v kavarni.

„Nič in nič! Aha! Mirko enostavno ni prišel, češ, kdo naj ga pa kontrolira?“ Take in enake misli so švigale Robertu po glavi, njegova nestrpnost je do-

segla kmalu vrhunec, odprl je nekoliko vrata, zagledal Mirkota pri mizi in ...

„Tako, tako, v kavarno ste hoteli iti? To je že skrajna predrznost, ko pač veste, da zahajam jaz ob tej uri sem! — Nobenega ugovora, ako nočete, da Vas kaznujem še radi nesramne laži! — Jutri se vidiva!“

Jezno se je odstranil profesor in pustil Roberta pesniškemu obupu. — Gorje mu, kdor se s petjem ukvarja! — Poznal je dobro svojega profesorja, vedel, da bo vprašan, bil prepričan, da ne uteče nezaslužnemu karcerju — toda vse to ga ni jezilo toliko kakor pa dejstvo, da je prišel Mirko na bojišče gotov smrtnih udarcev, a ostal zdrav in čil, ker ni šel profesor menda vsled prevelike jeze v kavarno.

Napočil je dan, usodepolni dan. Robert je dobil iz vseh predmetov trojko, saj se ni mogel pripravljati v svoji včerajšnji razburjenosti in radi prestopka disciplinarnih postav še karcer z vsemi posledicami.

Pri karcerju se je pa rodil njegov krasni sonet z začetnimi črkami:

Z—o—r—i Š—t—o—k—e—l—j—e—v—i!

CVETKOV PRVENEC.

„Nehvaležnost je plačilo sveta! Da, da! Vse leto mu odpiram vrata, ko zapušča sobo, vse leto nosim šolske zvezke na njegov dom, že dvakrat mi je pozabil vrniti svinčnik, in plačilo za vse te usluge? Radi nekega Ksenofontovega aorista mi je zagrozil, da me vrže v grščini, ako ne popravim koj svojega nezadostnega reda.“

Jezno je zaprl svojo grško slovnico, zaničljivo pogledal Ksenofonta, prižgal si smotčico in se naslomil na stol. V sobi je vladal prijeten mrak in skozi zaprte šaluzije so se ukradli vanjo popoldanski žarki poletnega solnca.

„Vrhu teh šolskih skrbi še Milkina nezvestoba! Niti pogledati me noče več na ulici; nageljčka, rdečega nageljčka ni hotela včeraj sprejeti. Ha, ha! In potem še govore o ženski zvestobi! Neumnost! Pred dvema mesecema mi je pisala, da me ljubi, da me bo ljubila — na veke! Lepi veki! In jaz, norec, jo ljubim še vedno!“

Nehvaležnost strogega profesorja in nezvestoba ljubljenega dekleta sta provzročili v mladem srcu srd do vsega človeštva. Ta ogenj se ni zadovoljil s svojim zaprtim domovjem v petošolskih prsih, pač pa si je

hotel napraviti pot v širni svet kot — umotvor. — V glavi se je rodila srečna misel: „Roman spišem!“

In zakaj tudi ne? Naj ga li ovira pri tem njegov plebejski, nepoetični priimek: Florijan? Koliko mož slavi svetovna zgodovina, slavi književnost, mož, ki so dosegli najvišjo stopnjo na lestvi slave vkljub svojim preprostim, robatim imenom? Kdo ne pozna „Martina“ Krpana, „Jurija“ Vege, „Matije“ Čopa, „Mihe“ Vošnjaka, „Jakoba“ Alešovca in drugih? Istotako bi tudi njegovo ime: Florijan lahko zaslovelo po širnem svetu. To pač ne more biti ovira, posebno ne pri Slovencih, ki si lahko prikrojajo imena po svoje in kdo naj bi mu zameril, ako si nadene ime: Cvetko, ki pomenja slednjič isto. In Cvetko, pisatelj Cvetko, kako milo, kako blagoglasno zveni to na uho slehernega zemljana. Druga ovira na njegovi novi stezi pisateljevanja bi bila mladost. Toda zgodaj se mora vaditi, kdor hoče postati mojster. Kaj sta sicer delala Goethe in Schiller v svoji mladosti, sicer ni vedel Cvetko, toda najbrže sta morala pisateljevati in pesniti. Tako si je predstavljal in zakaj ne bi sledil on njunemu delovanju.

Kdor hoče pisati obsežen roman, mora imeti dovolj papirja, naslov romanu bodi senzacionalen, to vzbuja pri občinstvu zanimanje in radovednost, segalo bo po njegovem delu in Cvetko postane lahko še slavno ime.

Roman mora imeti tudi tendenco in vsebino. S tendenco je težavna stvar. Ako se postavi pisatelj na antialkoholično stališče, bodo sicer cenili njegov roman antialkoholiki, ki jih je pa malo v primeri s številom onih ljudi, ki si kaj radi privoščijo četrto vina ali pa čašo piva; ako zastopajo glavni junaki v romanu demo-

kratične ideje, bodo bržkone kupovali roman radostnim srcem delavci-trpini, kapitalisti mu bodo pa nasprotovali in ti imajo denar.

Vsebina? Glavni junak, recimo Boris, je lepe postave, črnih kodrastih las, temnih oči, bledega obraza. Sam je na svetu. Trudi se, da doseže svoj cilj. Zaman, hudobija, neusmiljenost, slabe finančne razmere mu prečrtajo njegove račune. Kako krasno se dá opisati njegove boje, njegove brezuspešne boje s temi sovražnimi silami. Pri vsem tem ostane mož, junak. Zaljubi se, recimo, v Marico, ki je pa že poročena. Ljubita se, njen mož izve o tem nedolžnem razmerju, dvoboj, Boris ranjen, v bolnišnici, Marica mu streže, ločila se je od svojega moža. Ko okreva, mora skrbeti tudi za njo. Trudi se in trudi, isti boji se ponavljajo. Izbere si novo domovino, Ameriko. Marica mu uteče s klovnom nekega cirkusa in mu pusti sinčka. Iskat jo gre. Dobi jo slednjič, izve mnogo pikantnih stvari o njej in jo prepusti pregrešnemu življenju. On sam postane burski prostovoljec, pade v bitki in umre v naročju usmiljene sestre rdečega križa, — v naročju svoje spokorjene Marice. To bi bila glavna nit.

Hajd na delo! Toda glej, smola, nepričakovana ovira! Papirja je imel Cvetko premalo. Sicer je imel nepopisan zvezek, kar je pač premalo za večji roman. Da bi si šel nabavit novega papirja, je imel žalibog premalo vinarjev. Odlašati pa zopet ni hotel, ker delo postane slabo, ako izgubi pisatelj prvo navdušenje.

Kaj naj stori? Še vedno so divjala prej nepoznana čuvstva po njegovem srcu in silila na dan, prsti so krčevito stiskali peresnik, v očeh se je bliščal neugasljivi ogenj vzhičenja in glava je kar omahnila pod preveliko težo še nebrzdane orientalske fantazije.

Da, kaj naj stori? Dober svet je drag. Kdo naj mu svetuje? Ne potrebuje drugih svetov! Nič! Človek si mora znati sam pomagati. Zakaj so pa uvedli v književnost tudi novele? Gotovo zato, da imajo pisatelji drugo manjšo obliko, ako že nočejo pisati romana. In slednjič je lahko tudi novela lepa, tudi z novelo proslove ime Cvetko; koliko je imenitnih, slavnih mož, ki niso drugega pisali kot novele.

Na delo torej! Tendence se ne zahteva od novele, pač pa ljubko in mično vsebino. Glavni junak bodi tudi tu lepe zunanosti, brez napak, dobrega srca, Boris po imenu. On ljubi Milko — aha, Milka, čudila se boš, ko zapaziš svoje ime v tej noveli, naslikati te hočem, da spozna vsak tebe in tvoje neusmiljeno srce in po imenu „Cvetko“ me spoznaš, spoznaš moje zmožnosti, rada bi me zopet ljubila, toda jaz ostanem krut, neizprosni, mož jaklen. — Milka se mu izneveri, sledi običajni dvoboj z Borisovim tekmečem, in sicer ameriškanski dvoboj, Boris potegne črno kroglo, usmrtiti se mora tekom treh let in si res zada smrtno rano in pade — žrtev ženske, Milkine, nezvestobe. Nedosežno bi se dala opisati ona tri leta, ko tava Boris po svetu — živ mrlič. Srce se mu je moralo polagoma odpovedati vsakemu užitku, saj mrlič ne pozna več strasti in čuvstev.

Lepa snov mora imeti tudi lep jezik, in prvo pravilo slovenskim pisateljem tvori stavek: „Ne stavi glagola na konec stavka“. Tudi rokopis mora biti pisan po eni strani, ker drugače roma v koš. Ako bi hotel vpoštevati Cvetko tudi to pravilo, bi imel zopet premalo papirja. Zopet smola.

Zamisli se. Eh kaj, novela ne uteče. Jutri, čez teden dni jo lahko spiše, ko se nekoliko popravijo nje-

gove gmotne razmere. Saj slava lahko počaka par dni, posebno, če je on sam moral čakati celih petnajst let, da je našel pri sebi pisateljsko žilo. Za sedaj bi služila mična črtica. Ni dolga, ne zahteva globokih mislij in psihologičnih študij, vsebina je lahko posneta po vsakdanjem življenju in se zadovoljuje, kar je precej važno, z nemnogimi stranmi svoje dolgosti. Na drugi strani pa pravi pregovor: Iz malega raste veliko! Najprej črtica, potem novela in pisateljska pot se konča recimo s kakim ženialnim romanom, ki postane svetovnoznani in last vsem civiliziranim narodom.

Torej črtica! Popiše se na primer „Prva ljubezen“. Ah kaj, ta snov je že obrabljena. Bolje bi skoraj bilo popisati drugo ljubezen, ki je prvič originalna, drugič jo je pa lažje opisovati, ker se dá primerjati s prvo ljubeznijo. Imenitna ideja!

Ako pa popiše „drugo ljubezen“ in ako spoznajo pisatelja te črtice, porečejo vsi: „petošolska ljubezen“. Ljubezen je postala res že prenavadna v črticah. Torej tudi z drugo ljubeznijo ni nič. Nekaj aktualnejšega! Na primer „Prvi vzlet z zrakoplovom francoskih bratov Montgonfier“. Priprave, vzlet, pogled na zemljo, panorama francoske zemlje, množica ljudi, veter in izstop iz ladjice. Ali pa: „Narava po nevihti“. Toda taka črtica bi dišala preveč po šolskih nalogah.

Zadnjo smotčico na pomoč. Dim se je vzdigoval. Kolobarčki so se širili in širili in se izgubljali kot dolge, krive, sive kače pod strop. Tišina je zavladala. Solnčni žarek je skočil s stene na glavo mladega pisatelja na razpotju. Velik dimen kolobar se je ustavil nad njegovo glavo liki lavorjev venec, oko se mu je zasvetilo, neznana sladkost ga je obšla, roka se mu

je tresla, čutil je Cvetko, kako se mu nevidno približuje muza, na licu mu je gorel napoljubljen poljub boginje petja, njegovo pero pa je drsalo po papirju. Vsa čuvstva, vse gorje, ves srd nad človeškim rodom, vse svetobolje, vse je razbilo tesne zapahe srčne ječe, in roka, tresoča roka je pisala in na papirju se je začel razvijati Cvetkov prvenec, nežni otrok njegovih bolestnih ur:

„Gorje, kdor nima doma,
kdor ni nikjer sam svoj gospod,
naj križem svet preroma,
saj vendar tujec je povsod.“

Tej kitici je priložil Cvetko pismo s tole vsebino:

„Slavno uredništvo!

Tu Vam pošiljam svojo prvo pesmico. Spisal sem jo brez velikih priprav, kar sama mi je šla iz peresa. Meni, odkrito povedano, zelo ugaja moj prvenec. Upam, da ga priobčite v prihodnji številki svojega cenjenega lista; bodite uverjeni, da me s tem izpodbudite tako, da Vam pošljem v najkrajšem času še več takih pesmic. Honorar mi lahko pošljete skupno s številko, v kateri bo objavljena moja pesem.

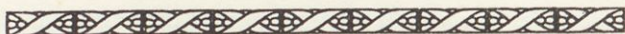
S spoštovanjem!

Cvetko.“

Listnica uredništva. — Cvetko: Oprostite, da smo se tako pregrešili in vrgli Jenkovo pesem v koš. Kaj menite, da mi ne poznamo Jenka, da nam morate Vi pošiljati njegove pesmi? Kaj? Nam tudi ugaja pesem, ki ste jo poslali, in čudili smo se, da niste spesnili tudi ostalih

dveh kitic. Kar se tiče Vašega upanja, mu lahko daste slovo, samo bojimo se, da nam pošljete v kratkem času s v o j o Prešernovo pesem: „Sem dolgo upal in se bal!“ Vaše nadaljnje pošiljanje t a k i h pesmic pa odklanjamo, ker imamo, bodite prepričani, vse slovenske pesnike in pisatelje v svoji zbirki. Oprostite!

NAJVEČJA SREČA.

Hodil je po sobi, lovil in iskal misli, in kakor da bi se bilo vse zarotilo proti njemu — misli, pametne misli le ni mogel dobiti.

Ta njegov brezuspešni lov za mislimi se je slednjič izpremenil v jezo.

„Kaj vraga, nam daje naš profesor tako neumne domače naloge! Popolnoma je pozabil, da uči petošolce. Kaj nas pa briga, da je učenjak, da zbira narodno blago, naj hodi sam iskat narodne pripovedke med kmete. Zares, komodno stališče! Njegovi učenci naj spišemo kako pripovedko, ki smo jo slišali doma! Da pa ima lahko kdo tako smolo, da ni poznal svoje zgovorne babice, da mu ni krajšala kaka stara dekla detinskih ur s pripovedkami o zmajih, vitezih, ukletih gradovih, na kaj takega niti mislil ni naš dični profesor. Kaj hočemo, nalogo moramo jutri oddati, tu ne pomaga ne molitev, ne kletev. Dobro, napravim pa sam kako pripovedko, pristavim, da sem jo slišal od svoje babice in zbirka našega učenega profesorja se pomnoži za eno narodno pripovedko, ha, ha — in slednjič bo mogoče še kje natisnjena. V obratnem slučaju, ako bo pripovedka slaba, zvalim vso krivdo in če mogoče tudi svoj slabi red na babico in moja vest bo čista. Sedaj pa na delo!“

Njegov obraz se je razjasnil in v duhu je že bral svoj lastni proizvod v kaki knjigi, žalibog, da ta proizvod ne bo nosil njegovega imena. Nič ne de, že zadoščenje, da je stvar tiskana, velja nekaj in odtehta vso prejšnjo njegovo jezo na profesorja.

Toda sedaj še snov... vraga, da mora imeti vsaka pripovedka kako snov. Eh kaj, čim večje so težave, tem slajši občutki obhajajo človeka, ko premaga težave. Le nikar si ne beliti preveč glave! Pogumnim Bog pomaga!

Aha, že imamo! Kje najde človek pravo srečo? Vsebina preprosta, kakor da bi pripovedka res izšla iz naroda.

Na njegovem jasnem obrazu je zažarela zora, rožnata zora bodočih triumfov na polju pisateljevanja. Krog usten mu je zaigrala hvaležnost do profesorja, ki je mogoče pokazal s to nedolžno domačo nalogo njegovemu duhu novo pot, ki ga dovede do — slave.

Pero je pa neprestano pisalo:

Bil je zimski večer. Zunaj so padale bele in debele snežinke, mi, otroci, smo se pa greli ob dobro zakurjeni peči. Naša babica je sedela v zapečku in odgovarjala na naša vprašanja. „Babica, povejte nam kako pravljico, saj jih znate toliko!“ smo jo naprosili in slednjič se je vdala naši prošnji.

„Živel je oče,“ tako je pričela, „ki je imel tri sinove. Čutil je, da se mu bliža zadnja ura, poklical svoje sinove k sebi in jim rekel:

„Dragi sinovi! Ure moje se iztekajo. Drugega vam ne morem zapustiti kakor to borno kočico in pa veliko hruško pred njo. Hruško sem sam vsadil, sam sem jo gojil in njen dobri sad poznate. Čuvajte jo dobro, kajti uverjen sem, da postanete srečni, ako jo boste čuvali.“

Oče je po teh besedah izdihnil svojo blago dušo. Sinovi so jokali, pokopali svojega ljubljeneža očeta in sklenili, da mora čuvati vsak eno noč hruško pred bajtico, kajti le ponoči se je bati tatov, čez dan pa pojdejo lahko vsi delat.

Prvo noč je moral bdeti in čuvati najstarejši brat. Ker je pa delal ves dan, je bil truden, legel je pod hruško in zaspal.

V istem času je pa bival v sosednem gozdu zloben pritlikavec, ki ni mogel videti srečnih ljudi, ki ni trpel sloge in ljubezni med njimi. Na svojem izprehodu je slučajno slišal besede umirajočega očeta in sklenil, da pokrade vse hruške.

Bila je temna noč kakor v rogu. Počasi se je plazil pritlikavec k hruški, stopil pa je neprevidno na spečega čuvaja, ki se je zbudil, prijel pritlikavca za vrat, da je ta skoraj omedlel in ga prav krepko pritisnil k deblu.

„Pusti me, izpusti me,“ zajecelja pritlikavec, „kar hočeš ti dam, samo izpusti me!“

„Še norca se hočeš delati, revše! Kaj mi pa moreš dati, ubožec. Čakaj, jaz ti pokažem!“ In najstarejši brat ga je še bolj pritisnil k deblu.

„Srečo ti hočem dati, sprejmi in izpusti me!“ zajecelja zopet zlobec.

„Dobro, ako me hočeš osrečiti, podeli mi mošnjo, ki se nikdar ne izprazni.“

Ni še skoraj izgovoril brat teh besed, ko je že začutil v svojem žepu nekaj težkega in ko se je zganila suknja, je zažvenketalo. Izpustil je pritlikavca, ki je zbežal urnih nog v gozd.

Brat je pa odprl mošnjo, — luna je zasijala — in štel je in štel denar. Čutil se je srečnega. Povedal je

vse svojima bratoma in jima zabičal, naj tudi onadva vestno čuvata hruško.

Drugo noč je čuval mlajši brat. Spomnil se je besed svojega starejšega brata. Bal se je, da bi zaspal. Napravil je zanko, močno zanko, pritrdil jo na drevesu, sam pa legel pod hruško in premišljal o sreči.

Tudi to noč je prilazil zlobec, toda s seboj je nesel prašek, ki je uspaval vsakogar in naj ga je le trohico vdihnil vase. Od daleč je vrgel ta prašek v zrak in čuvaj je trdno zaspal pod hruško. Brezskrbno je stopil pritlikavec čezenj, splezal na drevo, vlovil se v zanko, na kateri je obvisel v zraku. Milo je zajecal, suval na desno in levo in čim bolj je suval, da bi se rešil, tem bolj se mu je zarezavala zanka v meso. Zavpil bi rad, toda potem bi se zbudil omamljeni čuvaj.

Čez dve uri se je vzdramil brat pod hruško. V luninem svitu je videl viseti majhno telesce. 'Ali si se ulovil, ti tatinski palček; sedaj grem še po brezovko, da ti vzrastejo hruške po vsem telesu.'

'Kar si želiš, ti hočem dati,' je zastokal pritlikavec, 'samo reši me te neusmiljene zanke'.

'Revše, ako hočeš, da te rešim, napravi me učenjaka, kakršnega še ni videl svet, ker vidim le v učenosti svojo srečo!'

Ni še dobro izgovoril teh besed, že je čutil, kako se mu razširja obzorje, vedel je ime vsake zvezde in njeno oddaljenost od zemlje in znal kar naenkrat trintrideset jezikov.

Nato je prerezal brat zanko in pritlikavec se je izgubil osramočen in bled od jeze in bolečin v bližnji gozd.

Brat-učenjak je šel domov, povedal bratoma, kar se mu je pripetilo in prišla je vrsta na najmlajšega brata, da bo čuval hruško.“

Do tega mesta se ni niti ustavilo marljivo pero petošolčevo. Kaj pa sedaj? Česa naj si želi najmlajši brat? Gotovo je, da si mora izbrati ta najboljšo in najstalnejšo srečo. Ali naj zahteva od pritlikavca kako devojko? Tega pa ne! Kdor ima denar, kdor je učenjak, si že lahko sam izbere dekle, ako ravno misli, da je ženska neobhodno potrebna k največji sreči.

In mislil je in mislil. Cigareta za cigareto se je izpreminjala v dim in pepel, toda prave, največje sreče za najmlajšega brata le ni hotelo biti od nobenega kraja. Tega Benjaminčka pa vendar se sme pustiti popolnoma brez daru!

Halo, imenitna ideja! Pero je zopet začelo delovati.

— „Najmlajši brat je šel tretjo noč pod hruško, da bi dobil pritlikavca in srečo. Legel je pod drevo . . .“

Otroci smo zaslišali nek čuden glas iz babičnih ust, njene roke so ji padle navzdol in babica je izdihnila svojo blago dušo, ne da bi bila končala svoje povesti o sreči, o največji sreči. Dohitela jo je vsled njene starosti — bilo ji je tačas nekaj nad 70 let — mirna in lahka smrt v zapečku.

Čudno je končala ta pravljica, toda pisec sam se je imenitno rešil iz zagate. In naj mu tudi očita profesor nepopolnost, kaj njemu zato, saj se lahko izgovori. On pač ne more pomagati, ako je umrla njegova babica še pred koncem zanimive pravljice. Taki in enaki izgovori so zatrli njegovo slabo vest, ki ga je začela nekoliko vznemirjati.

Čez dva tedna je prinesel profesor učencem zvezke. Z domačo nalogo je bil splošno zelo zadovoljen, ker je najbrže dobil mnogo prispevkov za svojo zbirko narodnih pravljic.

Našega prijatelja je pa še posebej poklical k sebi.

„Ne vem, se-li zavedate resnice, ki ste jo pribili v svoji nalogi? Nekateri iščejo sreče v bogastvu, drugi v učenosti, tretji jo pa najde v mirni in lahki smrti sredi svojih zadovoljnih otrok in sredi srečnih in veselih vnukov. Vaša babica Vam ni mogla povedati z besedami, v čem je našel najmlajši brat največjo srečo, pač pa jo je označila z dejanjem — s svojo brezbolestno smrtjo. To pa odgovarja resnici in dobremu delu naj sledi dobro plačilo. Vi ste zbog resnične ideje v svoji nalogi dobili najboljši red.“

Tako je govoril profesor. Dijak je pa spoznal, da ni zadel sreče ne najmlajši brat v pravljici, ne njegova babica, ki je še poznal ni, pač pa je imel on sam največjo srečo, kajti pričakoval je v nalogi vse kaj drugega kakor pa najboljši red. Spoznal je pa tudi življensko resnico, da čaka sreča človeka, ko je ta najmanj pripravljen nanjo.

HIMEN NA KMETIH.

Domači sin pri Čuku se je ženil. Stari Čuk je bil imovit kmet, priden in delaven od mladih nog. Rad se je pobahal s svojim premoženjem in po tem se je morala obhajati tudi ženitev njegovega edinca kar najsijajneje. Vsi sorodniki do tretjega člena, vsi sosedje v okrožju dveh kilometrov so bili povabljeni v goste.

Mrzlo predpustno solnce se je že poslovilo od sivih glav gorskih orjakov, ko sta se plazila po strmi stezi dva volkova skozi ne baš prijetni somrak proti Čukovemu domovju. Ostra sapa in dolga kamenita steza sta ju tako vzlakotila, da sta zavohala že na petsto korakov vse pečene podrobnosti Čukove kuhinje.

Da! Lačna sva bila, Ivan in jaz. Porabila sva počitnice po prvem semestru sedmega razreda ter se radostnim srcem odzvala povabilu na pristno kmečko ženitovanje, kjer poznajo temeljito dobra dela usmiljenja, kjer nasitijo lačne in napojijo žejne. Sicer bi lahko oblekli tudi nage, ker sem izgubil po poti dva gumba, moj prijatelj je pa pustil svoj ovratnik doma menda iz previdnosti, da mu ne bi nagajal preveč med večerjo.

Prišla sva in vzprejem je bil veličasten: vsem znanim in neznanim gostom je predstavil naju gospodar

sam, vesel, da nisva odbila njegovega povabila. Odkazali so nama mesti pri dolgi, belopogrnjeni, in kar je najvažnejše: prepolni mizi.

Jedilnega lista nočem popisavati, ker ne bi prišel do konca, ker bi začela celo Klio, boginja vesoljne zgodovine, cediti sline, ki bi jih bilo gotovo za majhno ploho. Obžalujem, da imam samo pet prstov na vsaki roki, čim več bi jih imel, tem več bi jih obliznil pri takih spominih.

K vsakemu jedilu me je lakota, k vsaki merici pa žeja navdajala z neukročenim pogumom, kakor je navdajala Jeftejeva prisega njegove čete v znani Gregorčičevi pesmi. Tik mene je sedelo kmetsko dekle, ki je vkljub svojemu 18. letu že prekoračilo meje telesne vitkosti in se približevalo pragu onih barak, v katerih se razkazuje za 20 vinarjev občinstvu po vaseh in mestnih sejmihi najdebelejše ženske. Ime ji je bilo Natalija. Ko sem se nemalo začudil njenemu gosposkemu imenu, mi je povedala, da so svoj čas dajali doma mleko gospé notarjevi in ker je očetu tako ugajalo notarkino ime, so krstili njo kot prvo hčerko za Natalijo.

Vsi, vsi smo se radovali. Edino nevesta je zavračala vsako jed, ker je hotela ostati zvesta slovenskemu reku: „Braniš se ko kmečka nevesta“. Premišljal sem občutke, ki morajo obhajati mlado nevesto, ki jo celo tako omračijo, da bi darovala najlepši kos pečenke, najdebelejše puranovo stegno, najpikantnejšo kranjsko klobaso za gorak poljub svojega ženina. Občutki, občutki napravijo res največ neumnosti! Toda idealno poslopje mojih misli se je kmalu porušilo! Šel sem namreč na sveži zrak in opazil mimogrede nevesto samo v svoji sobi. Skozi priprta vrata sem gledal, kako si je virtuožno rezala svinjsko kračo, med tem ko so

krasile velik krožnik pred njo dobre klobase, med tem ko je caroval pred njo liter vipavca. No, sedaj sem razumel njeno sramežljivost pri večerji! Ideali, ideali!

Bilo je polnoči. Dobra kapljica je zasedla vse postojanke po glavah zbranega omizja. Zabava je postala živahna; kar naenkrat vstane Ivan, pomežikne mi skoraj nevidno in začne pravcati „toast“. Nazdravil je nevesti, nazdravil ženinu, pozdravil zbrane goste, potem se pa spustil s kolosalno zgovornostjo na drugo polje in vsaka tretja beseda je bila tujka in vedno manj so ga razumeli poslušalci. Govoril je o Likurgovem zakonodajstvu glede metafizičnega pajčolana akustičnih mikroskopov, navduševal se za njegove probleme v petrefaktičnih sonetih bodočih hidravličnih atmosfer, navajal hipnotistične recenzacije njegove ominozne iznajdbe na fatamorganističnem polju pterodaktilskih korifej itd., dokler se ni začela jokati nevesta menda pod vplivom svojih izletov v bližnjo sobo. Ko jo je pa tolažil govornik z nežnimi besedami: „Uto- lažite bobnečo Niagaro svojih kristalnih solza!“, so se spustili vsi v jok in s solznim očesom čestitali Ivanu k njegovemu govoru. Vsi so se divili!

Opozoril sem ženina na običajni odgovor in primerno zahvalo. Branil se je sicer, češ, da ne zna govoriti, da je že pijan. Stopila sva pred hišo, hodila gor in dol in najmanj desetkrat sem mu ponavljal:

„Zbrani gostje! Kakor Vam znano, sem se danes poročil. Žalibog, da ,ga‘ imam že malo v glavi; upam, da se imenitno zabavate; bodite prepričani, da je Vaša zadovoljnost moja sreča. Zahvaljujem se Vam za Vaš obisk in da bi se še večkrat snidli zdravi in veseli, to je moja želja!“

Moj učenec je bil prebrisane glave in slednjič se je naučil.

Vstal je, njegova nevesta ga je pocuknila na stol v strahu, da lahko pokazi s kako neumnostjo dobri vtis prejšnjega govora, toda ženin se ni zmenil za njeno bojazen in začel:

„Slavni gostje! Kakor Vam znano, sem se danes žalibog poročil. Upam, da ‚ga‘ imate že malo v glavi in prepričani bodite, da je to moja sreča. Zahvaljujem se Vam za Vaš poset, in da bi še večkrat prišli na moje ženitovanje, je moja želja!“

Molk, presenečenje. Še nikdar niso opazili navzočni kmetje govorniške žile pri ženinu. Sedaj se pa niso brigali za vsebino govora, strmeče uho je slišalo le njegov glas in „Saperlot, ta pa mora biti pri prihodnjih volitvah naš starejšina! Kje se je pa naučil? Imenitno! Govori pa že kakor kak poslanec! Gospod naj se grejo le skrit, še na našega patrona dan ne govorijo tako lepo kakor ženin!“ take in enake opazke so švigale po zraku kakor hrošči po majnikovem mraku.

Refošk, harmonika in nešteta množica parov se je vrtela po mali sobi. V gnječi sem bil tudi jaz; zdaj mi je stopila Scila v osebi moje plesalke na nogo s težo 97. kilogramov, zdaj mi je polomila Karibda v osebi trdega kmeta s komolci najmanj pet reber in v resnici liki Odisejeva ladja sem se zibal med takimi neudobnostmi. Deske na podu so imele namreč tako hribovje, take doline, da sem stal zdaj na vrhuncu, dva polkina koraka naprej sem pa obtičal v globoki dolini, da sem s strahom zrl na svoje bližnje pare, ki bi kaj lahko stopili s svojimi podkovanimi čevlji na moje rame.

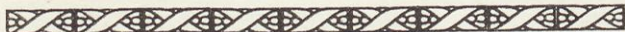
Potil sem se, mučil tudi, toda zabava je bila imenitna in še dolgo potem so se spominjali kmetje na to krasno ženitovanje.

Proti jutru pa sva „šla“ (sit venia verbo) z Ivanom proti domu in vsi psi, mladi, stari, majhni, veliki, pudelni, dakelni, mopsi, doge itd. niso nama dali miru, ker so zapazili, da nosiva hudega mačka.

UREDNIŠKE TAJNOSTI.

POZNI ZOBJE.

„Z zadnjimi novicami kakor ‚Nogo si je zlomil‘, ‚Konj se je splašil‘, ‚Stepla sta se‘, ‚Mica Kovačeva‘, ‚Koš jajc je zvrnila‘ bo končana današnja številka in potem sem prost.“

Tako je govoril sam s sabo urednik lista, ki je izhajal trikrat na teden in čigar posamezna številka je stala deset vinarjev.

Komodno se je naslonil v uredniškem stolu, zapalil si smotko, zrl za modrikastim dimom ter premišljal o nemškem mostu do Adrije in o velikem uspehu inozemskih zrakoplovcev.

„Gospod urednik! Tu imate zadnje ščetne od-tiske! Rokopisa manjka še šest vrst; prosim, da bi mi dali kako malo notico, in sicer za ‚Razgled po svetu‘. Drugo je vse v redu!“

„Prav, gospod meteor! Počakajte, kmalu dobite notico.“

Ni premišljal dolgo in že se je rodila pod njegovi-m spretnim peresom kot plod njegove domišljije tale notica:

— „Čudno a resnično. Ni dolgo od tega, menda dva tedna, ko je dobila štiriindevetdesetletna ženica v neki vasi na Nižjem Avstrijskem štiri zobe, in sicer dva kočnika v

gorenjih, dva pa v spodnjih čeljustih. Za to čudno prikazen vlada splošno zanimanje.“ —

In zakaj tudi ne? Tuptam kaka majhna laž ne more škodovati. Čitatelji preberejo list in pozabijo do prihodnje številke že vse novice. Kdo naj preiskuje, je li ta ali ona stvar resnična? Prav, ako se pa hoče kdo prepričati o resnici te brezpomembne, a za ljudstvo vsekakor zanimive novice, naj sam potuje v ono, „neko“ vas, naj sam pogleda oni „neki“ ženici v zobe, in ako ne dobi za svojo radovednost od razžaljene „neke“ ženice zaušnice, potem res malo poznam žensko, ki zna bodisi tudi v največji starosti braniti svoj ponos, lepoto in popolnost.

S takimi preudarki je potlačil resnicoljubni urednik svoje pomisleke proti tej nedolžni laži.

Toda kmalu je pozabil na to in njegova uredniška vest mu ni imela ničesar očitati.

Par dni pozneje. Zopet je sedel urednik pri mizi in pisal.

Nekdo je potrkal.

„Gospod urednik, tukaj Vam prinašam današnje liste. Drugega ni bilo ničesar na pošti.“

„Prav, prav!“ In urednik je začel pregledovati došle dnevnik, da dobi iz njih novega gradiva za prihodnjo številko.

Toda kaj? Kako? Strah mu zasije iz oči, okrog ust mu pa zakroži neviden nasmeh. Prebere enkrat, čita drugič, mrmlja v tretje; vedno enako.

„Haha, moja laž je začela roditi sad! Ta časnik se je pa pošteno urezal, sedel mi je na limanice, seveda s svojimi lastnimi pristavki in okraski. Hm ... Berimo še enkrat to čedno novico!

— *Pozni zobje.* Pred kakimi štirinajstimi dnevi je zapazila šestindevetdesetletna ženica Apolonija Maulbach v Eberhardsdorfu, mali vasici na Nižjem Avstrijskem, da so ji zrastle štiri zobje, in sicer dva kočnika na gorenjih in dva na spodnjih čeljustih. Lahko si predstavljamo starkino veselje, ki ji ni treba več uživati zgolj mehkih jedij. Res čuden slučaj! Kaj pravi k temu veda? —

Izborno, zares izborno! Ta moj kolega pozna celo ime moje stare ženice, pozna vas, ve, da je dve leti starejša, je prepričan o njeni zadovoljnosti, o njenem veselju in slednjič pozivlja še učenjake k pojasnilu te moje lumparije. Kdo bi si bil mislil? Radoveden sem na odgovor izvedencev — zobozdravnikov. Menda pa ostane le pri tej drugi, podaljšani izdaji moje laži. Skoraj bi si želel ...“

Zopet so ga posli, delo, gradba nemškega mostu, situacija v državnem, obstrukcija v deželnem zboru in dogodki na Balkanu premotili v toliko, da je pozabil na to zadevo in se je ni več spominjal — cela dva dneva.

„Brrr ... To je pa že preveč. Vsi listi že prinašajo krajša in daljša poročila o teh nesrečnih ‚pozni zobeh‘. Da bi vrag Apolonijo, Eberhardsdorf, kočnike in vse ...“

Čudna čuvstva so spreletavala urednika po teh besedah. Urno je stopal po uredništvu, vzel sedaj ta časopis v roke, čital koj potem v drugem, vrgel oba v koš in se slednjič zelo razveselil, ko mu je prišel ilustriran list v roke, namreč: „Interesantni list“, češ, radujmo se par minut nad slikami, samo da mi ne pridejo več pred oči oni vražji „pozni zobje“.

Res čudno, kako morajo priobčevati slike ljutega boja, ko švigajo krogle, ko lete granate in karteče po

zraku. Junak mora biti fotograf, da napravi vkljub smrtni nevarnosti, v kateri se nahaja, sliko za svoj list. Pa tu! Umor, celo grozen umor v Parizu, seveda fotograf ne sme manjkati tudi pri umorih. Kdo pa naj ovekoveči kak umor, če ne fotograf. Tu, velika slavnost povodom dekoracije hrabrega ognjegasca, tu cela družina, menda kak jubilej, toda ne! Kaj? Vidi li dobro: Apolonija Maulbach v krogu svojih 56 otrok in vnukov. To je pa res že skrajno. To je vsekakor fotografija, pa še čedna fotografija. Fotograf H. Katzigel v Eberhardsdorfu, ti postaneš še slaven, ti proslaviš svoje ime, svoj kraj, svoj stan, svoj rod, ker ti edini znaš fotografirati osebe, ki ne živijo in ki so le plod žurnalistične nagajivosti.

Besedilo k sliki na strani deveti.

Berimo!

— Čudežen pojav v Eberhardsdorfu.

Stoletni starki zrastle novi zobje.

Strokovnjaki še niso na čistem.

Čudno, da celo neverjetne stvari se dogajajo na našem planetu. Človek si jih kar tolmačiti ne more in lahko se trdi, da stoji pred njimi kakor pred nerazrešljivo svingo. Taki slučajni so kaj pripravljeni, da zaslove med ljudstvom, ki ne pozna ne njihovega izvora in ne njihovega vzroka, kot čudeži, ki si zgrade sami pot do človeškega spomina, kjer ostanejo, dokler jih ne prepodi novejši, zanimivejši čudež.

Tak čudež se je prigodil pred kratkim časom na Nižjem Avstrijskem. Majhna in neznatna je vasica: Eberhardsdorf. Noben pesnik, noben slikar, noben diplomat in noben vojskovodja se ni rodil v njej, da bi proslavil s svojo slavo ime svojega rojstnega kraja. In vendar se glasi sedaj po vsem svetu njeno ime, vsakdo pozna dandanes Eberhardsdorf. In zakaj?

Stara ženica je praznovala v krogu svojih otrok, zetov, snah, vnukov in pravnukov obeh spolov svoj stoti rojstni dan. Toda to ni bil praznik samo za ožjo družino, pač pa za vso vas. Preč. g. župnik Rudolf Pusch je daroval sveto mašo, katere se je udeležila vsa vas. Po končanem svetem opravilu je fotografiral H. Katzigel ženico v krogu njene družine.

To sicer ne bi bilo še nič čudnega, saj se še vedno dobe tako trdne narave, ki dočakajo devetino Metuzalemovih let. Toda — in to je pravi čudež — tej stari stoletni ženici g. Apoloniji Maulbach so zrastle menda ravno na njen stoti rojstni dan štiri zobje in ona lahko trdi, da ima sedaj toliko zob, kolikor jih ima njen devetindevetdeset let mlajši, tretji pravnik.

V kolikor se je informiralo naše uredništvo, je izgubila slavljenka v svojem osemindesetletnem letu svoj zadnji zob, ki služi njenemu najmlajšemu sinu, sedeminsedemdeset let staremu posestniku Josipu kot okras pri verižici. O tem čudnem pojavu izpregovori najbrže tudi veda svoje mnenje!

Čudna so pač pota božje previdnosti! —

Res čudna so pota! Na tej strani izpustiš naslikano muho, na drugi strani ti pa prihaja že živ slon nasproti. Temu zadnjemu popisu res ni manjkalo drugega kot to, da vošči uredništvo gospé Apoloniji Maulbach dober tek k onim puranom, ki jih ji je darovala občina na lastne stroške v povzdigo njenega zobatega rojstnega dne, in sicer na predlog občinskega svetovalca gospoda Wendelina Hammerschmieda.

In zopet je stopal urednik po sobi. Nič ga ni veselilo. Videl je pred sabo slona, velikanskega slona, junaškega in mogočnega, ki raste in raste, ki se slednjič prevrne, ker stoji na slabi znanstveni podlagi in zdrobi pri tem njega, ki je bil kriv njegovega rojstva. Toda kaj, naj ga tudi zdrobi, bo imel potem vsaj toli

zaželjeni mir. Kamor stopi zvečer, da izpije kozarček vina, povsod ga vprašujejo prijatelji in znanci po njegovem časnikarskem mnenju o tej redki zobati prikazni. Kaj naj odgovarja? Ali naj trdi, da lažejo vsi njegovi kolegi?, Ne! Kdo bo pa potem njemu, uredniku, še kaj verjel?

Čez par dni se je zgodilo nekaj čudnega, nekaj še bolj čudnega od onih poznih zob. Urednika, ki je sam začel s to novico, urednika, ki je sam v skrajni sili tik pred izdajo listo ustvaril raco, so prepričali drugi listi in prijatelji, da je končno verjel sam svoji lastni laži. Posebno še, ko je prinesel medicinski tednik popis mednarodnega zborovanja zobozdravnikov v Hamburgu. Na tem zborovanju je podprl mlad zdravnik svoje mnenje v neki zelo kočljivi točki zobozdravniške vede z novejšimi dogodljaji v Eberhardsdorfu in na podlagi takih dokazov je prodril s svojo teorijo. O tej priliki je nabral iz same hvaležnosti do stare Apolonije Maulbach, ki mu je nevede pomagala s svojimi poznimi zobmi, štiristo mark, ki so jih nujnim pótem poslali na njen naslov. Toda, kdo naj popiše začudenje mladega zdravnika, ko mu prineso čez dvanajst dni denar nazaj z opombo, da ni kraja z imenom Eberhardsdorf ne na Nižjem Avstrijskem, ne na Gorenjem Avstrijskem, da sploh ni ne take in ne podobne vasi v vsi Avstriji. Niti „Interesantni list“, ki je prinesel celo starkino sliko, ni mogel dati pravih, točnih informacij, ker se je skliceval na fotografa, ki pa zopet ni eksistiral.

Listi so kmalu utihnili o tej zadevi.

Edinole urednik, ki si je sam izmislil pozne zobe, je veroval vanje, pa tudi v svoj proroški duh.

NOVI ROMAN.

Zelo je ugajal naročnikom „Gospodar“, odkar ga je urejeval Julij Bedenik. In kako je poznal ta urednik čitatelje svojega lista! Ko je prevzel uredništvo, je bilo naročnikov nekaj nad 300; v par mesecih se je to število skoraj podvojilo in vse to le po njegovi zaslugi.

Urednikova znanost se nikakor ni zrcalila v uvodnih člankih, v katerih je pretresaval kmetско-gospodarska vprašanja in ki so bili večkrat le slabi prevodi. Razumni kmetovalci niso prav nič zamerili uredniku, da je pisal v najhujši zimi o krompirju in v pasjih dneh o kisanju domače repe, češ, kako naj ve urednik za vse kmečke potrebe, ko je pač on le mesten človek, ki pozna krompir in repo le kot prikuho na krožniku.

Tudi dnevne novice niso bile prava privlačna sila. V trgu se itak ni zgodilo nič posebnega. In še te malenkostne dnevne novice so bile zelo oprezno pisane; koj se je spoznalo, da izvira ta opreznost iz kake neprijetne izkušnje. Motil se ni, kdor je tako sklepal.

Nekoč je namreč pisal vest: *Stepli sta se.* — Ni dolgo od tega, ko sta se stopli v našem trgu dve ženski. Boj je bil hud. Vzrok ljubosumnost. — In koliko je moral pretrpeti urednik Bedenik za to kratko, izmišljeno notico.

Ves dan je imel ženske obiske. Ta ga je prosila, naj ne imenuje njenega imena v časopisu, druga se je jezila, da je objavil njene popolnoma zasebne razmere, tretja zahtevala, naj spravi on kot urednik tako uglednega lista natakario „pri Hrastiču“ iz trga, češ, ona je kriva, da tiči njen mož vedno pri kozarcu, zakar jo je pa že plačala z dežnikom.

Tako je šlo ves božji dan. Proti večeru je pa izvedela urednikova soproga sama za te obiske, prihitela v svoji ljubosumnosti kakor blisk v uredništvo, spodila ženo nekega trgovca iz sobe in tako oštela svojega moža, da je slednjič ta res veroval v svoje donžuanstvo. Kaj se hoče, urednik je postal na ta način žrtev časni-karske resnicoljubnosti in uredniške tajnosti, ker ni smel izdati svoji ženi vzroka teh obiskov. Od omenjene pridige dalje je pa postal v dnevnih vesteh zelo opre-zen, ker je spoznal bojaželjni trški ženski svet in ljubo-sumnost svoje žene.

Splošna priljubljenost „Gospodarja“ ni izvirala ne iz člankov, ne iz domačih vestij, pač pa iz originalnih podlistkov, ki so tupatam segali globoko v oglase zadnje strani. Urednik je bil v resnici mojster — pod črto. Pod ameriškanskim imenom James Ryan je objavljajal plodove svoje bujne domišljije in si znal z raznimi prizori ohraniti stare naročnike in pridobivati vedno več novih.

Toda prišel je čas, ko je bil v zadregi. Njegov zadnji roman je bil končan. Krvi je steklo par škafov, glavnega junaka je povozil avtomobil (kar je tako razkačilo čitajoče trško občinstvo, da je metalo staro in mlado za vsakim takim vozom kamenje), mlada Doro-teja je izpila strup, sploh ni ostalo več toliko ljudi, da bi se izplačalo napisati še eno nadaljevanje.

Skrbeti je moral za nov roman. Toda snov! Pripravna, privlačna snov! Nekaj novega! Mislil je in mislil in njegove misli so se plazile z banditi po vročih Abrucih, so zmrzavale v sibirskem prognanstvu, so se kopale v temni krvi divjih rdečkožcev in so vlamljale v bogate trgovine londonskih zlatarjev.

Mirujte, postojte misli! Ljudstvo se kaj rado zanima za skrivnostne vlome, za nepoznane tatove, za ženialno izvršene zločine in za tajno delovanje detektivov. V vseh svetovnih jezikih že mrgole detektivski romani. Zakaj naj bi ostali Slovenci brez svojega Conan Doyleja in brez svojega Sherlock Holmesa.

Neznana čuvstva so obšla urednika. Tako prijetno mu je bilo pri srcu, vrgel se je na naslanjač, zaprl oči in se videl že slavnega, bogatega . . .

Megleni osnutek njegovega romana je postal vedno jasnejši. Vsaka misel je bila nova barva na sliki njegove domišljije. Skica je bila gotova, sedaj pa na podrobno delo.

Mrzlično hitro je drsalo pero po raskavem papirju.

Urednik je popisal krasen grad in njegovega lastnika, visokega aristokrata. Pri tem je nehote mislil na vpokojenega pomorskega kapitana Schmidta, ki je imel vilo zunaj trga in h kateremu je večkrat zahajal, da je uporabljal potem spomine njegovega potovanja širom sveta v svojih podlistkih.

Seveda je bila noč. H gradu se je plazil lopov (tu je sledil natančen popis notranjščine gradu), prišel neopažen v sobo, kjer je imel grof blagajno, ukradel 50.000 K, zlatnino, srebrnino in krasne dragulje gospe grofice in izginil s tem bogatim plenom.

Vse je bilo vznemirjeno, redarji, orožniki so bili noč in dan na delu — toda zaman — o storilcu ni bilo ne duha ne sluha.

Zgodilo se je pa, da se je mudil v bližnjem mestu na počitnicah znan detektiv iz izborne newyorške šole Roberta Allana Pinkertona, po imenu Anderson. Ta je vzel vso zadevo v roke. Težavno je bilo njegovo delo, toda po preteku petih poglavij je že prišel na čisto, dobil zločinca na podlagi utrzanega gumba, prstnih odtisov na nekoliko prašni blagajni in sledov njegovih nog v mehki zemlji.

Zločinec je bil nezakonski sin grofove nekdane sobarice. Umetno je bila vpletena v to glavno dejanje na tem mestu pikantna ljubezen mladega grofa s sobarico, njen padec, njena tajna odstranitev iz gradu, da ni izvedela mlada grofova soproga, in njeno maščevanje. Odgojila je lastnega sina v sovraštvu do njegovega očeta, ne da bi vedel sin, da je grof njegov oče. Popisovala mu je grad, bogastvo, denar in lačni želodec in raztrgana obleka sta pomagala sinu, da je izvršil zločin.

Komaj pri porotni obravnavi je izvedel grof, da je tat njegov sin.

Urednik ni zapazil, da se je začelo solnce že poslavljati in ko je končal, odložil pero, je komaj prišel na to, da ga je gonja za zločincem ulačnila.

Žena ga je tačas iskala po vseh gostilnah, da bi šla skupno k večerji, le v uredništvo je ni bilo.

S prihodnjo številko začne naš list priobčevati nov roman, ki se glasi „Krivda in osveta ali detektiv Anderson“. Snov je zajeta iz sedanjosti, značaji so umetniško začrtani, dejanja je mnogo. Ljubezni, zločinu, tajni policiji je odkazano v romanu odlično mesto. Pisatelj je že znan našim čitateljem in je sotrudnik največjih listov. Upamo, da ustrežemo s tem novim delom svojim naročnikom!

Uredništvo „Gospodarja“.

Teh par vrstic je prinesel prihodnji „Gospodar“ in ž njimi pošegetal nekoliko občinstvo, vzbudil njegovo radovednost in ni je bilo hiše v trgu in sosednjih vaseh, v kateri ne bi ugibali moški in ženske o vsebini in izidu novega romana. Šteli so ure do izdaje prihodnje številke.

Dočakali so. Začetek romana je bil res pisan z vsem poletom. Koj se je javilo kakih 50 novih naročnikov. In tako je šlo dalje. Z vsakim nadaljevanjem je naraščalo število naročnikov in celo „Grofica-beračica“ in „Ciganska sirota“ sta se morali umakniti temu novemu romanu, dasi imajo dame povsod prednost.

Urednik si je nabavil sodček vina, njegova soproga si je pa naročila iz mesta nov modern klobuk in svilen bluzo. To je bil prvi uspeh „Krivde in osvete“.

Dogodilo se je, da je ob času 17. poglavja novega romana vdrl neznan tat ponoči v vilo kapitana Schmidta, vlomil v blagajno in pobral iz nje par tisočakov, ki jih je imel kapitan kot izkupiček prodane gozdne parcele slučajno doma.

Dasi je prišel gospodar koj na sled tatvini, je bil vendar ves trud orožnikov brezuspešen.

Za to tatvino se je začel zanimati tudi urednik. Če je že tako krasno opisal v romanu, ki vzbuja v vseh krogih zanimanje, delovanje detektiva, zakaj ne bi sam poizkusil svoje detektivske sreče?

Brskal je po trgu, po okolici in po gostilnah. V vsaki neznani osebi je videl storilca, zasledoval ga in opazoval, kar mu je doneslo s časom dve zaušnici. Toda to ga ni ostrašilo, še z večjo vnemo se je vrgel v detektivske posle, dokler ga ni tožilo par oseb radi razžaljenja časti, ker jih je nazival v svoji slepi detek-

tivski strasti s tatovi. Celo Schmidt sam mu je pokazal vrata, ker je vedno preiskaval po njegovem vrtu sledove stopinj in mu pri tem pohodil najlepše cvetlice.

Tat je pa ostal skrit.

Nekega jutra — roman v „Gospodarju“ še ni bil končan — je odpiral urednik došla pisma. Med drugimi je zapazilo urednikovo oko tudi pismo iz Amerike. Na znamki je bil pečat iz Washingtona.

Mogoče kak nov naročnik, mogoče je prišla slava njegovega romana celo v Ameriko. Zakaj ne bi zaslovel tak imeniten roman tudi po novem svetu? In mislil je že urednik, kako se zahvali v prihodnji listnici uredništva novemu naročniku v daljni Ameriki za priznanje, kar seveda povzdigne ugled njegovega lista.

Z veseljem je odprl pismo in bral:

„Dragi gospod urednik!

Pred tremi meseci sem se priklatil na svojem potovanju tudi v Vaš trg. V gostilni sem prebiral — dolgčas mi je bilo — podlistek v Vašem listu, in sicer prav ono mesto, ki popisuje vlom pri grofu. Strokovnjaško skoraj je bil popisan ta vlom.

Moj nos me ni zapustil. Tistega romana ni spisal James Ryan, pač pa Vi, kaj ne, gospod urednik? Saj tak list tudi ne more plačevati velikih honorarjev znamenitim pisateljem.

Poizvedoval sem nekaj časa, dognal, da zahajate večkrat h kapitanu Schmidtu in koj sem slutil, da ste tako živo opisali njegovo vilo.

Če pa spozna človek na tak način notranjosti kakega poslopja, če ve, kje tiči denar, bi bil norec, ako ne bi šel krast.

Da me pa ne bi dobili tako hitro kaki nepoklicani detektivi, sem ukradel najprej par velikih škornjev, v katerih so mi noge kar plesale, in te tuje škornje sem rabil radi sledov na mehki zemlji. Pri blagajni sem prej prah pobrisal, da se niso poznali na njem odtisi mojih prstov in vrhu vsega sem imel še roka-vice. Jaz imam namreč čast, da so me sprejeli v album in da poznajo na policijskih postajah moje prste bolj kakor pa jaz sam. V blagajno sem pa vlomil po Vašem res izbornem navodilu, za katero se Vam prav iskreno zahvaljujem. Samo glede vsote ste se blagovolili zmotiti v romanu, kajti v blagajni sem dobil samo 14 tisočakov. Prihodnjič bi prosil več točnosti!

Končujem! Še enkrat se Vam zahvaljujem za nasvete. Vi ste me naučili opreznosti! Mene ni treba iskati, kajti jaz bom že bogvekje, še preden pride to pismo do Vas.

O priliki spišem mogoče sam roman za Vaš list.
Hvala in pozdrav!

X. Y.,
zaprisežen vlomilec.“

Nobenega detektivskega romana ni več spisal urednik. Sklenil je, da ne pojde več kot voditelj drugim prebrisancem na opolzlo pot zločinov. Raje pa kmetske romane, o sporih med sosedi itd.

Kmalu je objel zubelj pismo amerikkanskega neznanca, urednik pa je poizkušal zakopati vso zadevo v najtemnejši kotiček svojega spomina.

IZ NIŽIN ČLOVEŠKE DRUŽBE.

Zamišljen se je izprehajal po svoji sobi.

Bil je mož štiridesetih let, golega obraza, suhe postave in elastičnih kretenj.

Na vratih njegovega stanovanja je bila nabita posetnica z napisom „Dragin, privatni detektiv“.

Mrak je že legal na zemljo, Dragin je pa še vedno stopal po sobi. Zamišljen je bil v delovanje tajnostne tatinske družbe, ki je že ves teden vznemirjala mestne prebivalce in kradla, kar ji je prišlo pod roke: jestvine, zlatnino, vozičke, denar in obleko. Vsak dan je prinesel mestni dnevnik „Nova pošta“ kak nov slučaj, vsa policija je bila na nogah, posebno še odkar je bil ukraden soprogi nekega višjega policijskega uradnika na javnem trgu ob svetlem solncu mošnjiček s petnajstimi kronami.

„Ni drugega izhoda!“ tako je modroval detektiv. „To mora biti dobro organizirana družba prefriganih tatov, ki jo moram izslediti! To sem dolžan svojemu poklicu! Varujte se neznani zlikovci“ — in pri tem je zagrozil Dragin s pestjo po zraku — „varujte se, Dragin čuva in dela!“

V tem je prinesla postrežnica večerjo iz bližnje gostilne, pogrnila mizo in se hotela odstraniti.

„No, no, kam pa se ti tako mudi, Katrica? Postoj nekoliko in povej mi kaj novic!“ tako ji je prigovarjal gospodar, delal se brezbržnega, rezal malomarno svojo pečenko, pri tem pa skrbno pazil, da mu ni ušla nobena beseda zgovorne ženske.

„Nič posebnega ne vem, gospod Dragin! Toda pač, nekaj sem pravkar slišala, ko sem čakala, da mi je odrezala kuharica Vašo večerjo. V točarni je sedel prostak dragonec in pravil svojemu prijatelju izvoščeku št. 73., tistemu, ki vas je peljal pred dobrimi desetimi dnevi na postajo — gotovo se ga še spominjate, brazgotino ima na levem licu, ker je padel lansko leto ob sv. Juriju ob sedmih svečer raz kozla. — Vse sem slišala! Pravil je ta dragonec, kako je peljal svojo ljubico, Francika ji je ime, saj jo poznate, za deklo služi pri notarjevih, še prej je bila pri sodnikovih, kamor je prišla od davkarjevih — včeraj na izprehod, kako sta šla slednjič v neko malo krčmo, kjer še nikdar nista bila, da bi se intimneje pogovarjala. Ta krčma je v starem delu mesta, znana je pod imenom „Pri pagatu“. Večerjala sta, pila tudi, kar naenkrat zapazi Francika, ko je bil čas plačati, da nima več mošnjička. Ukraden ji je bil, in sicer v krčmi, ker prej je imela še mošnjiček, saj je šla sama kupit viržinke za svojega fanta. Francika je morala zastaviti svojo zlato verižico, danes ji je pa domača kuharica morala posoditi 4 K 70 v, da je rešila verižico. Sploh pa je dotična krčma prava beznica, tako se je izrazil dragonec, in da ni imel svojega dekleta pri sebi, bi vse posekal.“

Tako je govorila Katrica, detektivu se je pa večkrat zablistalo oko, ker imel je navodil dovolj, kako in kje pričeti svoje raziskovanje proti neznani tatinski družbi. Koj si je izdelal načrt, podvizal večerjo in odslovil s

prazno frazo: „Kaj se hoče, svet je dandanes pokvarjen in hudoben!“ svojo postrežnico.

* * *

Tam, kjer so bile ulice starega mesta najožje, kamor ni pošiljalo solnce nikdar svojih žarkov iz bojazni, da si zamažejo svojo zlato obleko, kamor ni segalo več ne oko postave, ne roka pravice še manj pa darežljivosti in usmiljenja, tam je brlela skozi meglo majhna lučica nad vratni in naznanjala ljudem, da se lahko pokrepčajo „Pri pagatu“ po dovršenem poštenem ali nepoštenem dnevnem delu.

V nizki, zaduhli sobi je sedela, naslanjaje se s komolci na mizo, natakaraica, pred katero je bil razgrnjen star, zamazan časopis. Brezdelje jo je skoraj uspavalo in od časa do časa si je morala preganjati z energičnim sunkom zaspanec. Iz temne kuhinje se je pa slišalo enolično žvenketanje kozarcev, ki jih je umivala dekla.

Vrata na cesto so se odprla in v sobo je stopil mož srednje rasti. Globoko na čelo je imel potisnjen klobuk, čigar zunanost je pričala, da je preživel vsaj tri dolge odlomke svojega življenja za kakim grmom. Dlake pod nosom so štrlele na vse mogoče in skoraj nemogoče strani, na zamazani modrikasti suknji je samevala in se dolgočasila rumena krpa, med tem ko so se cvetovi na hlačnicah veselili svojega bratovskega življenja in radostno bingljali semtertja.

Sedel je v temni kot, naročil pol litra vina, ki ga je prinesla natakaraica nekako strahoma tujemu, neznanemu gostu, premotril skrbno z očmi vso sobo in se končno zamislil.

Dasi je moral vzbujati novo došli gost v slehernem opazovalcu mnenje o nevarnih izrodkih, škodljivih človeškemu imetju, zdravju in v sili tudi življenju, se je skrivalo za to oguljeno suknjo hrabro srce poštenega časnikarja, ki si je izbral tako zunanost edino le radi tega, da bo zamogel nemoteno opazovati nočno življenje v beznici, proučevati razne nevarne tipe ter opisati vse to v prihodnjem podlistku „Nove pošte“.

„Iz nižin človeške družbe“. To bo podlistek, čitatelji se bodo kar trgali za list. Seveda bo treba mojstrsko naslikati razne strasti in razne instinkte.

Tako je delal časnikar načrte, veselil se, da je prišel prvi, da bo vsled tega zamogel opazovati vse, karkoli se zgodi v razupiti krčmi in prešteval v duhu že svoj mastni honorar za poučno črtico.

Njegovo bujno časnikarsko domišljijo je pa v tem trenutku poklicalo škripanje vrat na realni svet, radovedno so se ustavile njegove oči na došli osebi in srce mu je samega veselja začelo hitreje biti, kajti pravilo mu je, da bo igral novi gost veliko vlogo v njegovem podlistku.

V sobo je pa tudi stopil mož, ki je prekašal tako glede obleke kakor glede obuvala preoblečenega časnikarja. Obleka je imela toliko krp, da se ni dalo spoznati njene prvotne barve in oblike. Luknjičavi slamnik ni bil v nikakšnem soglasju s poznojesenskim časom, pač pa s črevlji, ki so puščali raznim vremenskim izbruhom prost vhod. Okoli črno-sive brade se je pa moral truditi pred dobrim mesecem kak mizarski vajenec z obličem in žago, vsaj drugače se niso mogle razlagati razne njene nepravilnosti.

Kakor se je poprej varala natakaraica pri časnikarju, tako se je tudi pri tem gostu in ž njo se je varal

istotako tudi časnikar sam, ker novodošlec ni bil nikak nestoriprav po poklicu, pač pa je bil — našemljeni detektiv Dragin, ki je hotel na vsak način iztakniti tatinsko družbo v gostilni „Pri pagatu“, kamor ga je nevede poslala zgovornost njegove postrežnice.

Koj pri vstopu je zapazil Dragin sumljivo osebo v kotu, posegečalo ga je nekaj pod tretjim rebrom, pod prilepljeno brado je šinil preko lic zadovoljen nasmeh in prisedel je v temni kot k časnikarju, mrmljajoč nerazumljiv pozdrav.

Soseda se še nista utegnila temeljito opazovati, ko je stopil v sobo zopet tujec, ki je bil v veliko veselje natakariči oblečen še precej dostojno. Nosil je celo površnik in trd klobuk. Nastopal je samozavestno in sigurno, kar je bilo v tej razbojniški jami nenavaden slučaj. Naročil je kozarec malinovca in prisedel — v kot k neznanima mu osebama.

Detektiva Dragina je že grevalo njegovo ošemljenje, ker je čutil instinktivno, da mora biti to poštena duša, mogoče celo kak tuj detektiv, časnikar se je pa jezil v srcu, ker mu je skvaril vsa opazovanja ta pošteni gost, ki ga pač ne more uporabiti v svojem podlistku.

No, vsak se je vdal slednjič v svojo usodo. Beseda je dala besedo, pomenkovali so se vsi trije o tem in onem, glavni govornik pri tem je bil pa tujec, ker sta pretehtavala njegova soseda vsako besedo, preden sta jo izgovorila, boječ se, da bi izdala svoj „incognito“ s kako nepremišljeno besedo.

Pogovarjali so se o vremenu, o draginji, o slabih družbah in končno — prišlo je kar samo od sebe — so že govorili o tatvinah, o strasteh, o zločinih in prestopkih. Tujec je razvijal svoje nazore tako pametno, da bi mu

kmalu zaupal detektiv že svoj namen, ako bi ga ne zadrževala v tem prisotnost pravega lumpa v osebi časnikarja in tudi ta se je hotel — prejšnja jeza se mu je že razkadila — že parkrat predstaviti tujcu, ki bi mu dal lahko marsikatero dobro idejo za podlistek, toda ni si upal, ker bi s tem splašil svojega sumljivega soseda, ki ga treba še dobro opazovati.

Debata se je razvijala čim dalje zanimiveje. Nihče ni opazil, da se je jela počasi polniti soba.

Tujec je bil zelo zgovoren. Pravil je o svojih doživljajih v Ameriki, ko je bil še sluga pri slavnem amerikkanskem detektivu Pinkertonu, o spretnosti amerikkanskih tatov, pred katerimi niso varne ne ure, ne prstani in ne denarne listnice. Hop, in že izgine vse v njihove velike žepe.

Detektiv Dragin je poslušal verno, saj je bila to nekaka šola zanj, časnikar si je pa naročil še pol litra iz samega navdušenja za svoj novi podlistek. To bo gradivo! To bodo prebirali ljudje!

Ura se je že bližala polnoči. Pri raznih mizah se je že razvilo poznonočno kričanje in kvartanje. Tupatam so se prerekali in vedno je prihajala natakarka mirit razvnete duhove. Tudi dvoje deklet je prisedalo zdaj k tej, zdaj k oni mizi z običajnim vabečim nasmehom na obrazu.

Vse to življenje sta opazovala detektiv in časnikar, odkar se je odstranil tujec z vljudnim: „Oprostite!“ Prvi je premotril vse obraze, vsi so se mu zdeli še precej pošteni, le njegov sosed, ta mora biti gotovo član neznane tatinske družbe, časnikar se je pa čudil, kako trpe pošteni navzočni gostje v svoji sredi tako izgubljeno eksistenco, kakršna je bil njegov bradati sosed.

„Polijska ura!“ tako je zavpil zaspani krčmar iz kuhinje, „Polijska ura!“ tako je ponavljala natakarica od mize do mize.

Detektiv je bil že prej sklenil, da obiše o prvi priliki še enkrat ta brlog, za sedaj je imel dovolj opravila s svojim sosedom, ki ga ne bo smel izpustiti izpred oči. Z uspehom svoje ekspedicije je bil popolnoma zadovoljen in hotel plačati. Časnikarju se je pa mudilo v uredništvo, da spiše do dveh še nameravani podlistek in poklical je natakario.

Kdo pa naj popiše strah detektiva, ko je zapazil, da mu manjka listnica. Divje je pogledal svojega sosedu, toda ustrašil se je njegovega preplašenega obraza, kajti časnikar je v tem trenutku tudi opazil, da nima več ure in ne poročnega prstana.

„Tatovi! Meni manjka listnica! 70 K so mi po-
brali!“

„Meni pa uro in prstan!“

Tako sta vpila v kotu in vsa krčma je bila v hipu pokoncu.

„Kaj?“

„Potepuha!“

„Kako si upata trditi, da vama je bilo tu ukradeni!“

„Mi smo sami poštenjaki!“

„70 K še nikoli nisi imel, capin!“

„Ure še nositi ne moreš, ker Ti pade iz cap na tla!“

„Drug drugega sta okradla!“

„Plačati nočeta pijače, ker sta sleparja, goljufa!“

„Vun ž njima!“

„Nočem imeti opravila s policijo radi dveh prefriganih sleparjev, ki onečaščata mojo pošteno krčmo

in osumljata moje poštene goste! Tistih par grošev že lahko utrpim! Toda sedaj pa: vun oba!“

Tako je vrelo po zaduhli sobi, krčmar se je pa še najbolj drl.

Še preden se je mogel legitimirati detektiv, še preden je mogel pojasniti časnika svoje stališče, sta že frčala skozi odprta vrata in kdor je le mogel, je pritisknil s krepko pestjo zadnji pozdrav letečima pod rebra, na pleča, na hrbet in glavo. Ogorčeni so zaprli za njima vrata.

Znotraj v gostilni se pa še ni potolažil vihar. Bobnelo je kakor razburkano morje. Ko so pa zaškripala vrata, sta se zunaj oba pobrala iz jesenskega blata ter jo popihala vsak na svojo stran, boječ se, da ju dohiti še kaka darežljiva roka...

*

*

*

S trudno glavo in s težkimi kostmi je vstal drugo jutro detektiv Dragin.

Postrežnica mu ju prinesla kavo in „Novo pošto“ ter se molče odstranila videč gospodarja tako otožnega. „Je že spet pil, ni čuda, da ga glava boli!“

Hlastno se je zagrabil detektiv „Novo pošto“ v nadi, da bo mogoče kako poročilo v njej o kaki novi tatvini.

Oho! Podlistek! „Iz nižin človeške družbe.“ Lepa črtica. Predmestna beznica, vse spominja na včerajšnji dogodek, tu pa... črnobradati potepuh... tat...

„Hahaha!“ in zasmejal se je detektiv tako presrčno, da se je miza tresla. „Jaz tat, potepuh! No, ni slabo! Torej moj sosed, o katerem sem imel tako slabo mnenje, je bil nedolžen časnika! Oba sva jih dobila! Revež, s polomljenimi kostmi je moral še pisati po-

noči podlistek! Junak! O uri in prstanu pa previdno molči. No, in sedaj ga bo še žena radi prstana! Saj pravim, detektiv in časnikar morata delovati skupno v blagor človeštvu!“

Skoraj pozabil je pri tem detektiv na svoje bolečine. Sklenil je, da ne izve živa duša o tem dogodku iz njegovih ust. Tuji tat s površnikom in trdim klobukom naj le uživa prostost. Da bi se le ne posrečilo redarjem uloviti zvitega tatu, to so bile edine njegove želje, ker se bi mogoče slednjič vendarle izvedelo o veliki blamaži okradenega detektiva. Da bo urednik molčal o podrobnostih, je vedel, saj je poznal uredniško tajnost.

HOLMES IN NJEGOVA SMRT.

IZGUBLJENI SOPRAN.

Že dva dni sem kolovratil po Londonu. Veselilo me je izredno, da sem mogel vrniti na ta način angleškim časnikařem njihov poset naših krajev, toda resnici na ljubo moram priznati, da ni bila hvaležnost do Angležev pravi povod mojemu potovanju, pač pa neumne sanje.

Sanjalo se mi je namreč, da mi je predočil star dobrotnik še neporavnan račun s končno vsoto 43 K 22 v, naslikal v živih barvah svoje težave, omenil bo-lezen svoje žene, bledičnost svoje hčere, šolnino za sina, razlagal draginjo s tako vročo vnemo, da se je otajal led okrog mojega srca, posegel sem v žep in dal obrtniku na račun — v tem tiči neumnost mojih sanj — 5 K.

Svoji zgovorni gospodinji sem povedal drugo jutro svoje sanje. Kar čudila se je moji sreči. 43, 22 in 5, to so krasne številke, njihova vsota znaša 70, ki je sveto število, posebno ako se igra na Dunaj. No, pre-govorila me je slednjič, poskušal sem svojo srečo, stavil celo krono na omenjene tri številke, zadel terno, kupil gospodinji iz hvaležnosti nov predpasnik in pol kile Jamaika-kave in se izognil raznim radovednežem na Angleško.

Anglijo, posebno pa London sem precej dobro poznal iz Holmesovih romanov. Conan Doyle, pisatelj teh romanov, je bil moj najboljši vodnik in kažipot po londonskih ulicah.

Že precej utrujen od raznih izprehodov po milijon-skem mestu sem stopil proti večeru v kavarno „Edison“. Pri vročem čaju sem prebral par avstrijskih časopisov in se slednjič prislinil dvema šahovcema, ki sta zamišljena igrala v samotnem kotu ob oknu.

„Kaj ne, gospod Feigel, ta poteza spravi nasprot-nika v najhujše stiske“, s temi besedami me je nagovoril starejši igralec, suh in obrit gospod.

Osupnil sem. Da zna v londonski kavarni neznan gospod slovenski, in sicer še celo zelo pravilno, da pozna moje ime, ne tega niso mogli umeti moji možgani.

„Oprostite, gospod, kako me pa poznate?“ sem ga vprašal, ko sem se nekoliko pomiril.

„Nič lažjega! Vi ste iz Gorice, zadeli ste terno, in sicer na številke 43, 22 in 5, napravili ste izlet, ogledali si Berolin, prišli predvčerajšnjem s parnikom ‚Kraljica Viktorija‘ na Angleško in ste sedaj tako začudení vsled mojih pojasnil, da sami ne veste...“

„Ne, gospod“, sem mu hitro posegel v besedo, „prav dobro vem, da ste Vi gospod Holmes in da je ta gospod Vaš zvesti spremljevalec Watson. Noben drug ne bi mogel z enim samim pogledom toliko dognati, kajti priznati moram, da je vse gola resnica, kar ste pravkar navedli. Toda, vruga, kako ste pa prišli na vse to?“

„Ako Vas zanima, Vam rad pojasnim“ in med tem ko je prestavljal svoje figure po šahovnici, mislil na nove poteze, mi je razlagal z mirnim glasom sledeče:

„Koj, ko sem Vas opazil v kavarni, sem vedel, da ste tujec. Ko ste pristopili k najini mizi, sem videl — hlače imate podvihane — na potegalniku črevlja ime Vašega črevljarja in kraj: Gorica. Po slovenskem naslovu sem sklepal, da ste goriški Slovenec. Slovenski pa govorim precej dobro, ker sem bil nekaj časa v Ljubljani. Med igro ste se nagnili nad šahovnico, pri tem Vam je padel klobuk z obešalnika. V klobuku je prišla Vaša posetnica. Da ste bili v Berolinu, pričajo Vaši novi manšetni gumbi, ki jih je iznašel nemški prestolonaslednik. Iz levega žepa v telovniku Vam gleda zeleni Lloydov listek. Parobrod ‚Kraljica Viktorija‘ izdaja za vsako vožnjo drugačne listke. Za zadnjo vožnjo je imel zelene in prišel pred dvema dnevoma sem. V odprtem Vašem medaljončku sem opazil tri številke. Te številke, goriški Slovenec in njegov izlet na Angleško, vse to me je dovedlo do sklepa, da ste zadeli terno, h kateri Vam častitam.“

Krepko mi je stisnil pri teh besedah Holmes roko, in napovedal svečano svojemu soigralcu šah mat.

Watson je ves potrten iskal še kak izhod, da bi se rešil, toda kmalu je uvidel, kako brezuspešno je vsako upanje, vdal se v usodo in se kmalu poslovil od naju.

S Holmesom sva govorila to in ono, dokler ni bil poklican k telefonu, kjer se je zamotil precej časa.

„Zopet me potrebuje policija!“ mi je povedal Holmes, ko se je vrnil. „Kar oddala mi je novo zadevo. Se li hočete pridružiti moji ekspediciji? Odločil sem se namreč, da sprejemem to zadevo, ker je velezanimiva.“

Plačala sva in zapustila kavarno. Zunaj je vladala gosta megla.

„Informirati Vas hočem o tej novi zadevi, v kolikor je meni znana. Lestrade, načelnik mestne policije, mi je sporočil po telefonu, da je Nelly Hamerton, slavna naša pevka, izgubila svoj sopran. Sklepa se na zločin, ker je imela Nelly kakih deset minut prej še sopran. Tudi njena frizerka je tako izpovedala. — Izgubljeni sopran. Take zadeve res še nisem imel v vsem svojem življenju.“

Zamislil se je po teh besedah slavni detektiv. Skozi meglo sem opazil njegove bleščeče se oči, ki so bile uprte vedno v eno smer; poznalo se je koj, kako intenzivno delujejo njegovi možgani.

„Da, da, ko bi bili vi poznali njen glas! Očarala je vsakogar. Zdaj se je zdelo poslušalcu, kakor bi padali sami biseri na stekleno ploščo, zdaj je zaslišal slavčka v poletni noči, zdaj žuborenje nagajivega potoka, zdaj šumenje drevesnih kron ob vročih poljubih mladega zefirja, zdaj pa nežno čvrčanje mastne pečenke v veliki kozici. Nelly je bila dobrotnica vsem. Ko je pela, smo pozabili na preteklost in prihodnost, živeli smo le sedanjosti. Toda na cilju sva! Vstopiva v to elegantno hišo!“

Po dolgem hodniku sva prišla do električno razsvetljenega, mramornatega stopnišča.

„Tu stanuje v prvem nadstropju Nelly. Povedati Vam imam še, da je nezakonska hči italijanskega bari-tonista Delmonteja, ki je gastiral pred kakimi petindvajsetimi leti na tukajšnji italijanski operi. Pevke sicer ne bova videla, toda meni bo popolnoma zadostovalo, ako pogledam nekoliko njeno sprejemnico!“

Brhka hišna je naju peljala v elegantno sobo. Na levi steni sem opazil veliko sliko lepe dame, črnih las, črnih oči, bujne postave. Oblečena je bila v staroegipčansko nošo.

„To je Nelly v vlogi Verdijeve Aïde!“ Zamaknil sem se v podobo, gledal jo nepremično, dokler nisva zapustila Nellynega stanovanja.

„Izborna se razvija vsa stvar“; mi je pravil Holmes, „iz koša ob pisalni mizi sem vzel to kuverto z naslovom pevke. Slutim, da dobim tu ključ, s katerim rešim vso zagonetno zadevo. V tej kavarni, v stranski sobi Vas hočem nekoliko vpeljati v detektivske skrivnosti!“

Imenitno je ogrel naju močan čaj.

„Sedaj pa na delo! Preglejva ta zavitek. Naslov se glasi: Miss Nelly Hamerton, Cheapside 65, London. — Poslušajte, zavitek je zelo fin, pisava pa slaba, edino številka 65 ima nekaj majestetičnega na sebi. Ulica Cheapside ima samo 60 hišnih števil. Pismo seveda ni zgrešilo svojega cilja radi te pomote, ker poznajo Nelly vsi, ona namreč stanuje na št. 60. Ta naslov je pisal natak, ki je obogatel v svoji službi in postal sedaj zasebnik. Fin zavitek kaže na bogastvo; št. 65 na natak. Pisec je namreč dobro vedel za pravo hišno številko pevke, toda natak je že prirojeno, da zapiše večje število in večkrat sem opazil, da se motijo pri manjših računih samo za 5. Kakor hitro hočejo zapisati kako številko, seštejejo že v mislih in iz navade še 5 zraven. Tako je nastala na zavitku št. 65. Še nekaj! Ako se dobro poduha ta zavitek, posebno na gumiranem mestu, se opazi duh kranjskih klobas, torej je moral jesti pisec pisma kranjsko klobaso, preden je oslinil zavitek. Take klobase prodaja na moje naročilo v Londonu edinole James Wumer v Osterstreedu. Tam blizu je pa kupil pred dobrim letom lepo vilo bogatin Fred Wiborn, ki je bil svoj čas natak v Opatiji, Postojni in Ljubljani. Kranjske dežele še vedno ne more

pozabiti — tako sklepam — radi kranjskih klobas. Da rešim vso zadevo, mi ne manjka drugega kakor vsebina Wibornovega pisma, ki je moralo biti važno in tajno. Kaj je pisal pevki bivši natakár in v kaki zvezi je s slavno pevko? Tudi to doženem! Kar z mano v Osterstreed!“

Zopet je objela naju gosta megla s svojimi vlažnimi rokami. Tema je bila in kakor otrok sem se pustil voditi od izkušenega Holmesa. Prekoračila sva par ulic. Tik pred nama se je ustavila kočija, lepa ženska postava je izstopila iz nje ter izginila — v Wibornovi vili.

„Pevka z izgubljenim sopranom gre obiskat svojega ljubimca! Za njo morava!“

Nisem prijatelj zastenskega prisluškovanja, toda to je taktika detektiva in jaz si itak ne bom imel ničesar očitati, saj ne razumem angleškega — s tem sem potolažil svojo vest in že sva se skrila v sosedni sobi, v kateri sva slišala ves pogovor.

„Vendar si prišla, Nelly! Govoriva slovenski, tu naju noben ne razume! Si li dobila moje pismo?“

Začudil sem se! Kaj tudi Nelly govori slovenski?

„Seveda sem dobila, dragi Fred. Toda povej mi, zakaj si mi vzel sopran, ko veš, da ne morem prestatí brez petja. Nisem vedela, da si mi ga ti vzel, zato sem naznanila vso stvar policiji. Daj mi, Fred, moj sopran!“

„Poslušaj, Nelly! Jaz te ljubim, ti me ljubiš. Bogat sem dovolj. Ako poješ pred drugimi, sem grozno ljubosumen. Pusti gledišče in bodi moja. Zato sem segel po skrajnem sredstvu — ljubezen me je gnala do tega — ter sem ti vzel sopran. Bodi moja — brez soprana!“

„Prepričal si me, Fred, in tvoja bom vsaj do ločitve najinega zakona!“

„Če že ni drugače in ako zahtevajo navade višjih krogov ločitev, se bova pa ločila, toda le s pogojem, da se zopet združiva v modern zakon, saj bova imela oba že eno ločitev za sabo...“

„Ne motiva sreče brezsopranskih zaljubljenecv,“ mi je šepnil Holmes na uho in odšla sva z raznimi čuvstvi.

„Da zna Fred Wiborn slovenski, se ne čudim, saj je bil svoj čas natakár na Kranjskem. Kje se je pa naučila Nelly našega jezika?“

„Njen nezakonski oče jo je svoj čas odpeljal v svojo domovino, kjer je ostala par let pri njegovih sorodnikih, ki so bili beneški Slovenci. Ali vam je sedaj vse jasno?“

Seveda mi je bilo vse jasno, ko bi le te vražje megle ne bilo.

„V vili se mi je posrečilo“, hudomušno se je smehljajal Holmes, ko sva rezala s svojimi telesi gosto meglo, „dobiti izgubljeni sopran naše slavne pevke. Kaj naj napravim ž njim? Ako bi ga pustil v vili, bi ga gotovo prej ali slej izsledila radovedna Nelly, njen mož bi postal nesrečen in razrušena bi bila njuna harmonija. Darujva raje ta sopran prvi ženski, ki jo srečava, da jo s tem osrečiva. Lep sopran je mnogo vreden!“

S tem predlogom sem se popolnoma strinjal in še preden sem mogel prositi Holmesa, naj dovoli meni določitev osebe, je že oddal sopran skozi meglo prvi ženski, ki je prišla nama nasproti.

„Čim preje se odkrižam te delikatne stvari, tem bolje. Kaj pa če se bi bil prijel mene sopran. Holmes in sopran, kaj bi si mislili ljudje? Sedaj pa v kavarno in potem k meni na zajutrek in kosilo!“

Bila je 8. ura zjutraj, ko sva se bližala Holmesovemu stanovanju. Skoraj nič nama ni bilo poznati, da

sva prečula vso noč, edino jaz sem se spotaknil na prvi stopnici — na Angleškem imajo pač močne čaje.

Nisva še dospela do vrha stopnic, ko sva zaslíšala lepo melodijo iz Puccinijeve „Tosce“. Pri tem glasu sem se nehote spomnil, kako mi je navduševalno opisoval Holmes na poti k slavni pevki njeno petje in vse one nijanse sem sedaj sam razločeval iz te krasne melodije. In zgostila se je megla, ki je ležala ves čas na mojih očeh, v veliko solzo in bila je menda prva slovenska solza, ki je padla na angleška tla ob italijanski melodiji. Ni me bilo sram te solze, ne, mirno sem pogledal Holmesa in se začudil, da je vplivala nanj pesem vprav nasprotno. Las za lasom si je pulil iz glave in jih metal ježno čez stopnišče. On, ki je prej ves zamaknjen poudarjal učinke soprana, je kar besnel pri tej božanski melodiji.

„No, tako se pa še nisem spekel v vsem svojem življenju. Ali ne slišite ničesar? To je sopran naše pevke Nelly. In jaz, norec, sem oddal njen sopran — pomislite — svoji 60letni gospodinji, ne da bi prej vedel za to. Presneta megla! Kaj, vraga, pa dela Hudson, moja gospodinja, tako zgodaj po londonskih ulicah? — No in sedaj, ali poznate to melodijo, to je Leharjeva „Vesela vdovica“. Toda počasi se mi mora posrečiti ozdravljenje moje gospodinje. S sopranom je tako kakor s krofi, čim pogosteje jih uživa človek, tem prej se jih naveliča!“

„Vendar ste prišli, gospod Holmes!“ s temi besedami mu je hitela nasproti njegova stara gospodinja. Bila je bleda in le upadla lica so pordevala, menda od napora pri petju. „Rešite me! Šla sem na vse zgodaj na trg po kisko zelje in k trgovcu Wumerju po kranjske klobase. Na poti me je nekaj pošegetalo po grlu in ko

sem prišla domov, sem začela peti in sedaj prepevam že tri ure. Rešite me! Oh, kako sem nesrečna!”

Pa tudi jaz sem bil bled samega začudenja. Kaj, tudi Hudson, Holmesova gospodinja, zna slovenski?

„I zakaj pa ne bi znala?“ mi je odgovoril Holmes na moje tozadevno vprašanje. „Saj je rojena na Šent Viški gori na Primorskem!”

„O vsi zadevi pa molčite!“ me je prosil. „Starko že ozdravim z obkladki, namočenimi v salicilni raztopini. Sedaj pa k zajtrku!”

Iz kuhinje se je širil duh po kranjskih klobasah in po kislem zelju, iz kuhinje se je pa slišala tudi pesem:

„Jaz sem Kranjčičev Juri,
Marička, odpri duri
ha, ha!“ ...

KARNEVAL V NICI.

„Počakaj! Še nekaj! Kje si pa bil prej, da te ni bilo v kavarni? Neznani gospod, ki je izpil v naše največje začudenje tekom pol ure pet vročih in močnih čajev, je vprašal po tebi. Dal sem mu tvoj naslov. Čez eno uro pride k tebi!“

„Kakšen pa je bil ta gospod?“ sem vprašal svojega prijatelja, ki se je že hotel posloviti od mene, ker je zapazil na drugi strani ulice svoj ideal izza prvega predpustnega plesa.

„Visok, suh, brez brk, brez brade, z majhno pipico v ustih. Toda oprostite! Dolžnost me kliče. Na svidenje!“ In že je izginil prijatelj ter me prepustil negotovosti in razmišljanju.

Visok, suh, obrit tujec, kadilec s kratko pipo, pet čajev tekom pol ure — toda stoj — drug ne more biti kakor Holmes.

V mrzličnem pričakovanju sem stopil v svojo sobo. Nisem še dobro odložil suknje in klobuka, ko je že potrkal nekdo na vrata.

„Kar noter, gospod Holmes!“ Poskušal sem svojo srečo.

In res je vstopil Holmes. Razveselil sem se, ko sem zagledal pred sabo svojega starega prijatelja iz Londona, slavnega detektiva. Za njim je pa prišel gospod,

o katerem sem mislil v prvem začetku, da je Holmesov zvesti spremljevalec, Watson, toda motil sem se.

„Dober dan! Pripeljal sem s seboj svojega brata, Mycrofta, bančnega ravnatelja. Le govorite slovenski ž njim. Med potjo sem ga naučil precej slovenščine.“

„Izredno me veseli! Tudi o Vas, gospod Mycroft, sem tuptam bral. Kar sedita, prosim! Postreči Vama hočem s čajem.“

Pri gorkem čaju v dobro zakurjeni sobi se je razvil zanimiv pogovor. Mnogo smo si imeli povedati.

„Ali uganete, kam sva namenjena z Mycroftom?“
Seveda sem ostal odgovor dolžan.

„Midva si hočeva pogledati karneval v Nici od blizu. Vabim Vas v svojem imenu in v imenu svojega brata na ta izlet.“

Imel sem sicer nekaj malenkostnih pomislekov — predlog je namreč prišel tako nepričakovano — toda ti pomisleki so izginili, ko smo južinali kranjske klobase in jih zalivali s pristnim vipavcem. Pri tretjem kozarcu sem že segel prijateljema v roke in sklenili smo, da se odpeljemo koj drugo jutro.

* *

V popolni brezskrbnosti, živečim samo manjšim in daljšim izletom po mestu, ob morju in po parkih sta nam minila prva dva dneva našega bivanja v Nici. Nastanili smo se v tretjem nadstropju najmodernejšega in najelegantnejšega hotela „Continental“. Imeli smo še precej veliko sobo s krasnim razgledom na obmorsko promenado du Midi.

Slednjič pa je bilo treba vendarle misliti na maškarado, ki smo se je hoteli na vsak način udeležiti. Karneval v Nici si je priboril svetovno slavo in zato

so se oglašali v vedno večjem številu tujci iz vseh delov sveta, da zaključijo svojemu bogastvu primerno pustni torek.

Dolgo časa smo mislili, kako bi se maskirali za to znamenito in veličastno pustno prireditev v velikan-skem salonu hotela „Continental“. Jaz sem kar s sabo prinesel obleko, ker sem nameraval nastopiti v kranjski narodni noši. Dolge bele nogavice, kratke hlače, pisan telovnik z gosto nasejanimi srebrnimi gumbi, ki so segali visoko do ramen, ogrnjeno suknjo, klobuk z rožmarinom in nagelčkom — oba prijatelja sta občudovala to lepo nošo na meni.

Toda prišlo je vse drugače. Mycroft je nasvetoval, naj bi zamenjala Sherlock in jaz obleki, tako da nastopim jaz kot Anglež v sivi obleki z velikimi rujavimi križi, Sherlock pa kot Kranjec v moji obleki. On sam, Mycroft, je že imel kostum španskega bikoborca.

Tekom pol ure je bila končana najina metamorfoza, a tudi Mycroft se je v tem času pošpanjolil in vsi trije: Kranjec, Španjolec in Anglež smo se napotili proti dvorani.

Kar strmel sem, ko sem prestopil prag. Vsa velika dvorana se je bila izpremenila v krasen park. Palme, oranže, fige, manjoliije in sikomore so se vrstile v bajnem neredu, vodometi, odbijajoči žarke raznobarnih električnih obločnic in žarnic, so skrivnostno šepetali ono vedno lepo pesem o južni ljubezni, iz daljnega kota so se pa čuli poskočni zvoki domačega orkestra.

Še bi se čudil, toda pravočasno sem se spomnil, da predstavljam Angleža, ki mu sploh na svetu ne sme biti nič novega. Usta, ki mi jih je odprlo prvo začudenje, sem zopet zaprl, spustil sem se v pustno

vrvenje in kmalu se je tudi mene, treznega in hladnokrvnega Angleža, lotila pustna bolezen, ki ji je edini zdravnik — pepelnična sreda.

Toda ne samo bolezen, lotila se me je tudi brhka tirolska planšarica. Od običajnega vremena sva prišla v svojem razgovoru na krasno Nico, od te na pestro množico mask in kostumov in od teh sva jo mahnila naravnost na tirolske hribe, kjer sva opazovala solnčni vzhod, poslušala oddaljene zvonove vaške cerkvice in molzla v idiličnem miru krave po obsežnih senožetih. Pri takih izletih v tirolske hribe se pa človek rad ugreje in kot dober učenec najslavnejšega detektiva sem spoznal, da se je užejala moja spremljevalka pri spominih na svojo gorsko domovino. Peljal sem jo v restavracijske prostore tik dvorane na čašo piva, med potjo pa opazil, da mi je izginila v gneči pod palmami listnica z 200 franki.

Kaj sedaj? Spoznal sem resnico stavka, ki pravi, da ne šeta človek pod palmami, ne da bi temu sledila kazen. Da bi se pa dobili v tej zbrani družbi vse Evrope še elementi, ki uporabljajo tako priliko, kakršna je karneval v Nici, da si ustvarijo temeljito finančno podlago za postni čas, ne, tega nisem mogel razumeti v začetku, toda sčasoma pri prvih požirkih piva sem razmotril položaj vse drugače. Prav pri takih prireditvah imajo razni izvržki najboljšo žetev in je pač gospodar sam kriv, ako se nemoteno vtihotapijo na njegovo polje ter ga okradejo.

Sicer mi pa ni bilo treba toliko premišljati. Oprostil sem se za par minut pri svoji Dulcineji in šel iskat svoja prijatelja. Pri vratih v dvorano sem iztaknil Kranjca in Španjolca. Na kratko sem jima razjasnil položaj ter ju prosil pomoči.

„Kakšno listnico ste imeli?“ je poizvedoval Sherlock.

„Usnjato, črno, v njej je bilo 200 frankov, nekaj prejemnic poštних čekov zavarovalne banke v Pragi in ključek od moje prtljage. Še nekaj sem Vam pozabil povedati. Včeraj sem napravil izlet, ne da bi Vam kaj povedal o tem, v Monte Carlo, da si ogledam slavno igralnico. Tu me je pa prijela običajna strast. V velike denarne operacije se nisem hotel spuščati. Dobil sem pa slučajno starega majorja v pokoju, ki je bil istih mislij kakor jaz, spravila sva se k igri domino v posebno sobo in pri tej igri — igrala sva po franku in na razliko — sem dobil nad 150 frankov. S tem sem pa tudi zadostil svoji strasti, no — lahko rečem — z dobrim uspehom, in kar je še največje vrednosti, igral sem v Monte Carlu.“

„Le počasi, že včeraj sem vedel, kam ste jo popihali,“ mi je odvrnil Sherlock, „in tudi vem, da je znašal Vaš včerajšnji dobiček 176 frankov. Je li res?“

„Res je, toda kako, na kak način? ...“

„Povem Vam, da sem bil jaz oni stari major, ki je imel največji užitek s tem, da Vam je napravil kot neznanec toliko veselja. Kaj ne, da ste si mislili včeraj med igro večkrat, da je major norec? Toda Vaše listnice s tem razgovorom ne dobimo. Kako sodite vi o svoji dunajski natakariči?“

„Dunajska natakarica? Ne poznam je!“

„Saj ste vendar ves večer ž njo skupaj?“

„Vi mislite tirolsko planšarico in ne dunajske natakarice!“

„Opazovati je treba, dragi moj! Le nekaj časa sta sedela pri mizi in jaz sem bil že na jasnem, da je Vaša gospodična natakarica. Kakor hitro je namreč kdo potrkal na čašo ter s tem poklical natakarja, se

je Vaša sosedka nehote zganila, obrnila proti mizi, od katere je prihajal glas ter hotela vstati. Tako se pa vedejo edinole natakarike, ki so še pred nedavnim časom opravljale svojo službo. Da je Dunajčanka, sem spoznal po njenem izgovarjanju in po njeni frizuri.“

„Torej ni tirolska planšarica?“ sem vprašal še precej tiho.

„Toliko, kolikor ste vi Anglež in jaz Kranjec!“

„Kar se tiče moje sodbe o moji spremljevalki, jamčim, gospod Holmes, za njeno poštenje!“

„Le mirni bodite! Pojdite zopet k nji! Vem, da Vas čaka. Čakajte na naju, med tem se vmešava z Mycroftom v gnečo in, ni vruga, da Vam ne prineseva tekom pol ure dobljene listnice. Vsota je sicer bagatela, toda slučaj kaže biti zanimiv in to mi zadostuje! Na svidenje!“

Z raznimi čuvstvi v srcu sem se vrnil k svoji mizi. Svet je res pokvarjen, toda človek se s to mislijo že še potolaži, ako ima taka dva angela-varuha, kakršna sta oba Holmesa. Posebno Sherlok, ta je že sam vrag. Igrati ž njim v Monte Carlu in ne ga samo ne spoznati, marveč pustiti se celo za norca imeti od dozdevnega vpokojenega majorja, to je presegalo že vse meje.

Z neprikritim veseljem me je vzprejela plavalasa „planšarica“. Z enakim zadovoljstvom mi je jela praviti, kako si je deloma že pogasila žejo s štirimi kozarci piva in utolažila lakoto s sedmimi krofi. In jaz naj bi ostal žejen in lačen v očigled dejstvu, da sem izročil vso zadevo glede listnice tako spretnemu detektivu kakor je Sherlok?

Tako sem premišljal in pil. Prepričal sem se, da tare človeka žeja najbolj tačas, ko nima beliča v žepu. Proč s tužnimi mislimi. In res, vse te nesrečne misli

sem potopil v pivu, sem potopil v zelenem jezeru njenih oči. Ne, take oči niso mogle varati. Bile so tako prozorne, da bi opazil svojo listnico in naj bi jo skrila tudi na dnu svoje duše. Skoraj jezil sem se na svojega prijatelja Sherloka, ki mi je vzbudil prej z neumestno opazko dvom nad poštenostjo moje sosede.

Čakal sem in čakal. Bal sem se sicer, da bi ne silila moja plesalka v dvorano na poskočni ples, ker potem bi bil prisiljen poravnati svoj račun, toda kaj takega se ni zgodilo, preveč ji je menda ugajala moja postrežljivost in radodarnost.

No, vendar! Prikazal se je Sherlock, poklical me k sebi, ter mi povedal, da je bil ves njegov trud brez-uspešen. Skoraj vse listnice je imel v rokah, toda nobena ni bila prava.

„Mogoče, — upanja še ni treba izgubiti — mogoče bo Mycroft srečnejši od mene!“ je še dostavil ter se zopet izgubil v dvorano.

Ni še minilo deset sekund, ko me je potrkal nekdo po ramenih. Ozrl sem se in Mycroft mi je z zadovoljnim izrazom in s španskim ponosom izročil mojo listnico. Kaj kamen, skala se mi je odvalila v tem trenutku od srca! Gledal sem listnico, pretipal jo, stiskal svojemu rešitelju roko toliko časa, da sem se slednjič spomnil, da ne smejo premagovati Angleža nikdar hipna čuvstva.

Mirno sem sedel zopet k svoji mizi, kjer sem tudi ostal, kajti pod palme si nisem več upal.

*

*

*

„Kje, vraga, ste pa dobili mojo listnico?“ sem vprašal Mycrofta, ko smo pozno v noč sedeli vsi trije v svoji sobi ter si kuhali čaj.

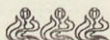
„Kje? V Sherlokovem žepu! Od začetka nisem vedel, kaj naj to pomeni. Toda kmalu sem se spomnil, da sta si zamenjala obleki in da nosi Sherlock svojo listnico v skritem žepu. Njegove niste čutili, svoje pa niste dobili na njenem mestu. Na ta račun sva se že mnogo smejala s Sherlokom. Da sem jaz dobil listnico, je pripisati dejstvu, da sem bil bolj temeljit v preiskovanju tujih žepov kakor pa Sherlock. On je namreč pozabil preiskati moje in svoje žepe!“

„Tiho! Kaj mora to biti?“ nama je šepnil Sherlock na uho, položil kazalec na usta ter poslušal.

Zdelo se nam je, da slišimo daljno grmenje, ne, ne, to ni bilo grmenje, moralo je biti bližje. Mogoče se je morje razjarilo ter pljuskalo s svojimi penečimi se valovi mogočno ob bregove. Tudi ne! Ti glasovi so prihajali z največje bližine. So li bili roparji, ki so hoteli vdreti v tujo sobo...

„Izpitate svojo čašico čaja, pokrepčajte se!“ in že mi je nalil Sherlock čaja in mu prilil precejšnjo količino ruma. „Kar Vam povem, ne bo nič kaj prijetnega za Vas. O Vaši planšarici sem poizvedoval: ona je v resnici natakaraica, podedovala je pred kratkim časom po stari teti lepo vsotico denarja in hotela s tem na lep način zaključiti letošnji pust. Ona stanuje v sobi, ki meji na našo in sanja mogoče prav sedaj o Vas. Vtis, ki ste ga napravili nanjo, mora biti precej globok, o tem se lahko prepričate po njenem votlem — smrčanju.“

Toliko še vem, da so me preganjali v spanju ves čas momljajoči divji medvedi in da sem zapustil Nico z lepimi spomini in — s prostim srcem.

NA SEVERNEM TEČAJU.

„Odkritosrčno Vam povem, dragi prijatelj, da sem se že naveličal vašega južnega podnebja, jasnega neba, žarečega solnca, vaših blagih src in poštenih obrazov. Zahotelo se mi je zopet mrzlih dnevvov in meglenih londonskih ulic. Zato sem trdno sklenil, da odpotujem najbrže že jutri!“

Tesno mi je bilo pri srcu, ko sem slišal te besede. Vedel sem, da mi bo težko posloviti se od prijatelja Holmesa. Poskušal sem ga pregovoriti.

„Poglejte, kar so pesnikom ideali, brez katerih živeti ne morejo, to je zame detektivsko delovanje. Posadite pesniku v naročje najbolj dražestno dekle, postavite pred njega na mizo velik tečen zrezek z ocvrtim jajcem, ali pa pečenega zajca, nadalje buteljko dobrega vina, prižgite mu smotko z rdečim pasom in jaz sem prepričan, da prime pesnik najprej za svinčnik in vam spiše lepo pesem o minuli sreči, o nesrečni ljubezni, o srčni lakoti in duševni žeji. Jaz sem tudi tak. Brez raziskavanja, razkrinkovanja bi izgubilo moje življenje ves svoj smoter. Le utolažite se! Toda glej, kmalu bi bil pozabil na priporočeno pismo, ki je došlo name snoči! Da moram biti pač tako pozabljiv!“

Med tem ko je bral Holmes pismo, so mi rojile razne misli po glavi. S krepkim požirkom dobrega vi-

pavca sem hotel splakniti z grla bolest, ki me je davila in z močno smotko vsaj deloma uspavati svoje možgane. Nisem imel uspeha.

„Vendar nekaj izpremembe! Ni napačna ideja! Ako ste zadovoljni, lahko pojedete z mano. Pot bo sicer dolga, nevarna, pri tem pa zelo zanimiva.“

„Kam pa greva, dragi Holmes?“

„Na severni tečaj.“

„Ni mogoče!“

„Gotovo je, gotovo! Toda poslušajte, kaj mi piše Peary, predsednik ameriškega geografskega društva v Novem Jorku:

— Sedaj nameravam zopet v arktične kraje. To bo moje deveto potovanje v deželo mraza, belih medvedov in polnočne zarje. S seboj vzamem samo učenjaka Myllana.

Znano Vam je, da je zahteval severni tečaj tekom zadnjih tridesetih let pri približno 700 ekspedicijah na tisoče in tisoče človeških žrtev. Snežena grobišča pričajo o njegovi zločinski nravi. Poznam Vaše delovanje, saj ste iztaknili dosedaj vedno in z najboljšim uspehom najbolj neznane in skrivnostne hudodelce in ker prištevamo lahko severni tečaj med najhujše škodljivce učene človeške družbe, Vas vabim, da sodelujete s svojim razumom in s svojo detektivsko iznajdljivostjo pri tej moji ekspediciji, da se vendar enkrat posreči združenim našim močem dobiti ta severni tečaj, kultivirati ga ter mu s tem vzeti vso njegovo škodljivost.

Pričakujem Vas torej tekom enega meseca tu v Novem Jorku, ker mislim kmalu odpotovati.

Sprejmite najpresrčnejše pozdrave! Na svidenje!
Peary. —

Kaj pravite Vi k temu pismu? Kaj ne, detektivska veda napreduje bolj in bolj. Pred časom sem moral najti sloveči operni pevki izgubljeni sopran, sedaj me pa že hočejo uporabiti pri odkritju severnega tečaja. Pokazati hočem, da se ne varajo v meni. Jaz pojdem in vzamem s seboj še Vas kot svojega spremljevalca. Saj nimate ničesar proti mojemu predlogu!“

Misel na zanimivo potovanje po neznanih krajih v družbi slovečega učenjaka-raziskovalca severnih pokrajin in še slavnjšega detektiva in gotova zavest, da bom jaz prvi Slovenec na severnem tečaju, sta koj premagali mojo bojazen pred medvedi in pred mrazom in z neprikritim veseljem sem sprejel zame tako laskavo vabilo.

* * *

1. aprila 1909.

Še to se mi je moralo pripetiti! S kako skrbjo in s kako vestnostjo sem pisal svoj dnevnik! Pri vsakem večjem ali manjšem odmoru našega potovanja proti severnemu tečaju sem točno zapisaval vse naše dogodljaje, opisaval sem pokrajine, poročal o vsaki važnejši stvari. Mraz mi je bilo v roke in pri vsakem stavku sem moral ogreti svojo desnico bodisi nad borno in smradljivo svetiljko, napolnjeno z ribjo mastjo, bodisi v prostornih žepih svoje gorke in kosmate obleke. Ves moj trud je bil zaman, svojega dnevnika nimam več, odnesla mi ga je severna lisica.

Radi te izgube moram sedaj na kratko omeniti vsebino svojega dnevnika, da rešim vsaj nekatere važnejše podatke pozabnosti. Dne 16. junija 1908. smo odpluli iz Nove Škotske, napotili se skozi Smithovo ožino proti severu ter zapustili kmalu našo ladjo „Roosevelt“.

Nekaj časa smo ostali na zapadni strani Grenlandije, kjer smo se preskrbeli z živežem za dolgo pot na severni tečaj. Lovili smo divjačino. Nekaj ljudi smo pustili v mestu Uperniviku, ostali udje ekspedicije smo pa nadaljevali pot s sanmi in z velikim številom žilavih psov. Razen Pearyja, Holmesa in mene je v naši družbi še Myllan, učenjak od pete do glave, in dva Eskima. Myllan mi zelo imponira. Naj je še tako neznatna bilka, naj je še tako majhna živalica, da si misli človek z vso pravico, da ne more imeti prav nobenega imena ravno radi svoje neznatnosti, Myllan pozna vse in pove njeno amerikkansko, nemško in latinsko ime, v latinščini še celo priimek. Dokler je trajala šest mesecev dolga zimska noč, sem si moral zapomniti ime vsake zvezde in zvezdice od prve do devete velikosti, tako da bi prav lahko služil kot vodnik slovečemu pisatelju Verneju pri njegovem potovanju na Koroškem vozu po Rimski cesti.

Pred dvema mesecema se nam je posrečilo ustreliti severnega medveda in v njegovem želodcu smo našli neprebavljen svinčnik, ki je nosil na neošpičeni strani zarezano ime: Cook. Holmes je prišel do zaključka, da se mora nahajati učenjak Cook v severnih krajih, kar je osupnilo našega voditelja Pearyja, ki se vedno boji, da bi prišel njegov glavni tekmec prej na severni tečaj kot pa on.

Enajst dni in enajst noči, to je od 21. marca dalje, imamo dan. Kako smo se razveselili solnca, ko je vzhajalo po šestmesečni temni noči. Sploh so ti severni kraji nekam čudni. Ena dolga noč in en dolg dan, pa je leto pri kraju. Tri mesece vzhaja solnce, tri mesece zahaja, šest mesecev ga sploh ni, tako mi je razlagal Myllan posebnosti tečajne okolice; verjeti sem mu moral, ker

mi je dal častno besedo, in sedaj se bolj in bolj prepričujem, da me ni varal. Dobro, da ima Holmes uro, ki kaže tudi naše evropejske dneve, drugače ne vem, kako bi vedeli, da imamo danes 1. aprila. Veselim se, da nismo došli danes na severni tečaj, kajti kdo nam bi pa v Evropi verjel, da smo prišli dne 1. aprila na severni tečaj. Vsak bi vprašal, kdo nas je poslal po april na severni tečaj? Kakor je izračunal Myllan, nam manjka še pet evropejskih dni do severnega tečaja.

6. aprila 1909.

To je najpomembnejši dan mojega življenja. Svoj dolgo zaželeni cilj smo dosegli. Slava!

Počivali smo, ker so bili naši vpreženi psi že utrujeni. En pes nam je celo dezertiral med potjo. Zaužili smo nekaj mesa, kar zavpije Holmes, ki je stal kakih petdeset korakov od nas, na ves glas: „Ga že imam!“

„Koga pa? Izgubljenega psa?“ Vsi smo pritekli k njemu.

„Severni tečaj.“

Izgovorjena je bila beseda, ki nam je zamašila usta, da se ni mogel ukrasti niti najmanjši glas začudenja in presenečenja v nemo mrzlo naravo.

Po dolgem molku sem jaz prvi izpregovoril.

„Ali je pa gotovo, dragi Holmes, da stojite na severnem tečaju. Ali se niste mogoče zaračunali?“

„Stopite bližje! Ozrite se okrog! Kamorkoli pogledate, povsod gledate proti jugu. Vse druge strani sveta, severna, vzhodna in zapadna, so izginile. Ako vam pa še to ne zadostuje, pogledajte dobro, izgubili ste na tem mestu še kaj drugega in to je zemljepisna dolžina.“

Res je bilo tako, kakor je govoril Holmes. Kamor sem pogledal, povsod sem gledal proti jugu. Lahek južni veter mi je pihal v obraz in se koj za mojim hrbtom izpremenil v severni veter. Prav čutil sem v sebi to hipno izpremembo.

Nismo si še dobro ogledali najsevernejše točke naše zemlje — učenjak Myllan je kar skakal samega veselja in zdelo se je, da izumlja nov ples, najbrže kak tečajni valček — ko zaslišimo v zraku čuden ropot. Bližal se nam je velik zrakoplov.

„Zeppelin!“

Prav nič se nismo začudili. Iz ladjice pod zrakoplovom sta izstopila ne daleč od nas Zeppelin in moj — krojač. Niti tačas, ko sem se vrtil kot suh in medel petošolček na svojem prvem plesu pri brzopolki z debelo gospodinjo svojega sošolca, se nisem toliko potil kot pa pri pogledu na svojega krojača. Kako iz srca bi mu bil privoščil, da bi odkril on južni tečaj istočasno kot smo mi odkrili severni tečaj. Potne srage so se pojavile, oledenele in imel sem mnogo opravila, da sem trgal ledene sveče raz svoje čelo.

K sreči me ni spoznal, kajti od mojega obraza je videl edinole oči in čelo, vse drugo je bilo zavito v dobro in rešilno kožuhovino.

Toda presenečenj še ni bilo dovolj. Kmalu nato se je pojavil v zraku Bleriot s svojim letalnim strojem, od druge strani se je pa pripeljal na svojem snežnem avtomobilu italijanski grof Borghese, ki je svoj čas napravil z avtomobilom največjo distančno vožnjo iz Pekinga v Paris. Bilo je, kakor da bi se domenili za ta sestanek in pri odkritju severnega tečaja so bile zastopane Amerika, Anglija, Nemčija, Francija, Italija in Avstrija.

„Oprostite, gospodje!“

Neznan glas nas je prekinil v tem slovesnem trenutku. V tri medvedje kože skrbno zaviti, z lisičjo kapo na glavi in z lisičjim repom okrog vratu je stal v naši sredi neznanec:

„Oprostite, gospodje, da vas motim! Jaz sem varuh severnega tečaja. Kot takega me je pustil tu dr. Cook, ko je odkril dne 21. aprila lanskega leta severni tečaj. Pustil mi je mnogo živeža, nekaj psov, sani, gramofon, ter mi zabičal, naj pozdravim vljudno v njegovem imenu vsakogar, ki misli, da je prišel prvi na severni tečaj. Bodite torej v imenu dr. Cooka presrečno pozdravljeni! Vabim vas v svojo kočo na majhen prigrizek.“

Šli smo. Skozi nizek vhod smo došli po kolenih v ledeno kočo. Majhna lučica je razširjala potrebno svetlobo, gorkoto in smrad. Z največjo vljudnostjo nam je razkazal varuh — bil je Rus — vso notranjščino in prodal vsakemu zastavo njegove države. Te zastave smo nameravali razviti na severnem tečaju. S finim čajem smo se nekoliko pokrepčali in med tem, ko nam je igral izvrsten gramofon razne točke, med njimi tudi Parmove „Mlade vojake“, smo si zapalili smotke in vrgli prav pošten tarok. Za danes dovolj! Upam, da jo kmalu pobrišemo domov, severni tečaj je odkrit! Slava nam! Smili se mi Peary, ker ga je prehitel njegov tekmeč dr. Cook.

7. aprila 1909.

Grozno, kar moram sedaj pisati. Roka se mi trese, srce se mi krči in solze zaman iščejo izhoda, da bi ublažile mojo boleost. Kaka sreča včeraj (po evropejskem koledarju) in kaka žalost danes (tudi po evropejskem koledarju)! Ali bom mogel sploh vse opisati?

Izgubil sem svojega prijatelja. Holmes je zgorel na severnem tečaju. Padel je najslavnejši junak na detektivskem polju v boju z najkrutejšim hudodelcem, ki ima vse polno človeških žrtev na vesti, v boju s severnim tečajem. Umrli je dragi prijatelj med svojim delom — in prva solza mi je kanila na moj dnevnik. Oh, kako mi je olajšala zatajeno gorje.

Toda počasi, vse hočem natančneje opisati!

Sanjal sem, da je izumrl zadnji grški aorist in da mu je govoril krasen nekrolog nekdanji moj profesor grščine. Krsta nesrečnega aorista je bila zbita iz samih starih platnic grških slovnic. Zamolklo je padla lopata prsti na krsto in — v tem trenutku sem se zbudil. Čutil sem, da se je moralo res nekaj zgoditi, ker so se majali na steni vsi reklamni plakati. Schichtovo milo z jelenom in Apollo-sveče so se celo zvrnile name.

V koči smo bili vsi koj pokoncu. Kaj se je zgodilo? Psi so pred kočjo turobno tulili in cvilili, kakor da bi jih severni tečaj bičal z debelimi žarki polnočnega solnca. Vun, vun!

Da bi bil vsaj ostal v koči! Tam, kjer je bil severni tečaj, je plapolal ogenj proti polarni zvezdi. Sredi ognja je pa stal Holmes. Vsaka pomoč je bila že prepozna. Kepali smo ga, da bi pogasili ogenj — zaman. Zamolkel glas smo slišali iz Holmesovih ust in zdelo se nam je, da pravi: „Oprostite, da vas nadlegujem!“

Ko smo stopili bližje, je bil že mrtev. Vzrok njegove smrti: bencin iz Bleriotovega motorja. Kako je nastala nesrečna eksplozija, si nismo mogli raztolmačiti. Dejstvo je bilo, da je nehalo biti Holmesovo srce. Padel sem predenj na tla in ta blaga duša je skrbela še po smrti zame. Zeppelinov spremljevalec,

moj krojač namreč, je stopil k meni, spoznal me, videl moje bolečine ter mi šepnil na uho: „Kakor tudi mi odpuščamo svojim dolžnikom!“

Razumel sem ga in ga hvaležno pogledal. Holmesu smo pa izkopali prav na severnem tečaju globok grob, položili na njegovo truplo zastave vseh pri tem pogrebu zastopanih narodov, jaz sem pa na njegovem pokritem in zmrznjenem grobu izdolbel s svojimi vročimi solzami v veliko ledeno ploščo tale napis:

— Tu počiva Sherlock Holmes.
Zgorel je na severnem tečaju.
Bodi mu lahka ledena plast. —

3. septembra 1909.

Že dolgo, dolgo časa sem te zanemarjal, dragi moj dnevnik. Niti pogledati te nisem hotel, saj sem itak mislil tudi brez tebe vedno in vedno na svoje potovanje in na žalostno smrt svojega prijatelja Holmesa.

Noč in dan sem si belil glavo z vprašanjem, je-li umrl Holmes po naključbi radi neprevidnosti, ali pa hotoma in vedoma.

Holmes, najboljši detektiv in neprevidnost. To se ne zлага. Kaj pa, ko bi bil prikrit samomor izvršen s tako fineso, da so morali vsi misliti na nesrečo.

To zadnje mnenje mi ni dalo miru, zasledoval sem vso zadevo po metodi, ki sem se ji priučil od Holmesa, in iskal povoda temu samomoru. Kaj naj bi ga bilo gnalo v smrt? Bolezen? Bil je zdrav kot riba! Gmotno stanje? Živel je v dobrih razmerah, še drugim je pomagal! Nesrečna ljubezen? Nikdar ni bil zaljubljen, njegovo srce je bilo edinole poklicu. Mraz? Med tem

ko smo nosili vsi po tri debele srajce na svojem telesu, se je on zadovoljil z eno in še v tej mu je bilo prevroče tudi o najhujšem mrazu. Blamaža, razžaljeno samoljubje? Da, da, to je bila njegova Ahilejeva peta in to ga je edino gnalo v smrt.

Blamaža, prav, toda kaka blamaža? Komaj čez dva meseca sem prišel na čisto in tebi, dragi dnevnik, zaupam edini vzrok Holmesove smrti.

Fizika nas uči, da se odbijata istoimena magnetna pola in se privlačujeta raznoimena. Magnetnica kaže s svojo severno konico proti severnemu tečaju, kar seveda ne odgovarja fizikalnemu pravilu. Ali je severna konica, ki kaže proti severu, južna, ali je pa severni tečaj, proti kateremu kaže severna konica, južni. Magnetnica se ne moti, torej mora biti v tem primeru severni tečaj južni.

Na to napako je prišel tudi Holmes. Severni tečaj iskati in odkriti južni tečaj, to je bila blamaža, ki je ni moglo prenašati njegovo detektivsko samoljubje. S svojo nenavadno smrtjo je pa tudi označil ta kontrast in zgorel je sredi ledene puščave.

Kakor hitro sem prišel v civilizirano Evropo, me je že najel spreten impresario, Moritz Silberstein, ter me vozil kakor medveda-plesalca po velikih mestih, kjer sem predaval o svojem potovanju na severni tečaj. Proti lepi odškodnini — glavni dobiček je spravil seveda Moritz v svoj žep — sem predaval v Londonu, Stockholmu, Kristijaniji in Bruselju, povsod seveda v materinščini. Razumel me itak nobeden ni izmed mojih poslušalcev, zato sem pa tudi izkoriščal to dejstvo in deklamiral po kratkem uvodu: „Jeftevo prisego“, „Smrt kralja Samuela“, „Ubežnega kralja“ in „Mutca osojskega“, pesmi, ki so mi ostale v dobrem spominu še izza

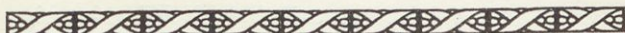
gimnazijskih let. Ni čuda, da so pisali nekateri škan-
dinavski listi o blagoglasnem, ritmično donečem slo-
venskem jeziku. Samo v Kristijaniji sem imel tudi
enega slovenskega poslušalca; bil je Kočevar in je
pekel kostanje zraven mestne hiše, toda še ta poslu-
šalec je zadremal že pred smrtjo carja Samuela in jo
kmalu potem pobrisal z ubežnim kraljem.

Sedaj sem doma. Na severni tečaj pa ne pojdem
nikdar več, to je moj odločni sklep.

IZ ČETRTE DIMENZIJE.

KANARČEK.

Najmodernejša amerikanska drama v samo petih kratkih,
a tem usodepolnejših dejanjih.

O s e b e:

Frank Carriage, notar, fotograf, gostilničar in gledališčni igralec.

Mary, njegova četrta žena.

Louis, njegov sin iz prvega zakona.

Clair Rhodes, njena hči iz drugega zakona.

Alice, sobarica.

Sarah, stara kuharica.

Bert Barron, režiser.

John Goodman, sufler ali šepetavec.

William Collins, predsednik gasilnega društva.

Družina Cotton v tretji loži na desni strani.

Nehls, gledališčni sluga.

Dejanje se vrši v amerikanskem gledališču mesta Chicago od osme ure zvečer do konca.

Prvo dejanje.

(Precej elegantna soba. V ospredju na levi pisalna miza, na njej polno razmetanih aktov, dva fotografska

aparata in nekaj izpraznjenih buteljk. Tik mize pljuvalnik, nad njim pa debelo tiskana prepoved: „Iz higieničnih ozirov je strogo prepovedano pljuvati na tla.“ Na desni širok divan, na kojem leži že nekoliko priletni Frank Carriage. V desnici drži samokres. Iz cevi se še kadi, ker se je ustrelil Frank pred tremi sekundami.)

Frank, Mary, potem Alice.

Mary (bleda, preplašena plane skozi duri): Oj groza! Slišala sem strel! Kdo, kaj, kako, zakaj? (Opazi svojega soproga na divanu.) Torej on! (Ihti in omedli.)

Frank (s slabotnim, komaj slišnim glasom): Mary, Mary!

Mary (zdihuje).

Frank (krepkeje): Mary, Mary!

Mary (se polagoma vzdigne, vsa začudena): Frank, ali nisi mrtev?

Frank: Ne!

Mary: Ali se nisi ustrelil?

Frank: Ne, samo streljal sem se!

Mary: Pa se nisi zadel?!

Frank: Pač, pa ne prav dobro!

Mary: In zakaj si se?

Frank: Čakaj, povem ti, toda meni je slabo. (Skuša dvigniti glavo.) Daj mi kozarček konjaka iz levega predalčka pisalne mize!

Mary (mu izroči, kar je zahteval in začne ihteti): Zakaj si mi napravil tak strah?

Frank (izpije kozarček): Zakaj? Da, da! Mnogo vzrokov sem imel. Čutim, da se mi bliža zadnja ura, torej poslušaj!

Mary: Oh, kako sem radovedna, povej, podvizaj se, da ne ponesesh svojih skrivnostij v prezgodnji grob!

Frank (vzdigne glavo): Torej poslušaj! Kot gledališčni igralec vem, da mi postaneš v drugem dejanju nezvesta!

Mary: Ah!

Frank: In jaz te ljubim še vedno, dasi živiva v modernem zakonu. Ločiti se ne morem dati od tebe, golobičica.

Mary: Eh!

Frank: Radi tega bi se moral spreti s tvojim ljubimcem v tretjem dejanju. Poravnati bi se morala ta častna afera le pótem amerikanskega dvoboja. Mary, še en kozarček!

Mary: Ih!

Frank (se pokrepča): Četrtega dejanja se sploh nisem dobro naučil. Pomisli sedaj blamažo za tako starega in — lahko rečem — dobrega in izurjenega igralca. Te blamaže ne bi mogel prenašati!

Mary (ga tolaži): Oh!

Frank (žalostno): In slednjič se moram usmrtiti v petem dejanju, naj se že blamiram v četrtem ali ne, ker potegnem v tretjem črno kroglo pri ameriškem dvoboju s tvojim ljubimcem.

Mary (obupana): Uh!

Frank: Sodi torej sama, Mary, če ni bila to najboljša rešitev iz vseh teh dejanskih zagat, prepirov, nesreč itd. Sicer sem imel smolo, da se nisem zadel ravno v srce, toda sa-pe mi zm-zm-anjk-uj-uj-uje.

Mary (položi njegovo glavo na svoja kolena): Oh, jaz nesrečnica (si briše svoje solze v nervoznosti z rokavom svojega soproga).

Frank (s pojemajočim glasom): Ne joči, pre-skrbel sem ti lepo, brezskrbno prihodnost. V sosedni sobi se naviva gramofon in jemlje vsako mojo besedo na svojo ploščo. To ploščo lahko prodaš za 10.000 dolarjev, ker dosedaj še ni govoril noben umirajoči Amerikanec v gramofon. Ostani mi zdrava!

Mary (prosi): Ne še, ne še!

Frank: Daj mi sem tintnik! (Vzame tintnik, odpre rano, si izlije vanjo vse črnilo in izdihne svojo dušo vsled zastrupljenja krvi, rekoč): Pozdravi otroka!

Mary (se trese): Končano je! (Gre k telefonu in vpije vanj): Halo, prosim zveze z Novim Jorkom št. 625.710. (Počaka in ihti, v tem zazvoni.) Halo, tu Mary Carriage. Ali si ti, Louis? Izročam ti zadnji pozdrav tvojega očeta. Pripelji se koj z avtomobilom! Zdravo! (Odzvoni.) In sedaj naj bi jaz igrala igro do konca brez moža, ne in ne! (Stopi k pisalni mizi, vzame steklenico, z žvepleno kislino napolnjeno, jo izpije in umre.)

Alice (zavpije na vratih): Uhuuuu! Pa kar oba!

(Zagrinjalo pade.)

Drugo dejanje.

(Ista soba. Pet minut pozneje. Vse je že počiščeno po sobi. Niti sledu o tragediji iz prvega dejanja.)

Louis, Clair, Nehls.

Louis (stopi v sobo opravljen kot avtomobilist): No, kako to, nobenega vzprejema, saj sem celo brez-žično brzojavil. Saj pač nisem prišel prej s svojim avtomobilom kot pa brzojavka!

Nehls (pri vratih): Oprostite, gospod, tu je brzojavka za gospo Carriage!

Louis: Komaj sedaj?

Nehls: Da, brzojavili ste sicer brezžično, toda imeli ste smolo, ker se nahajajo med potjo žice. Ko je prišla brezžična brzojavka k žicam, je morala nadaljevati počasneje svojo pot kakor pa po zraku in vsled tega se je zakasnila toliko, da ste jo prehiteli s svojim avtomobilom.

Clair (vstopi v črni obleki v sobo, sede na stol, zvije si cigareto, jo prižge in se zamisli): Strašno, strašno!

Louis (stopi iz ozadja): Gospodična čemu zdihujete! Moje ime je Louis Carriage, poročnik sem pri zrakoplovnem oddelku. Prišel sem, ker me je pozvala (pogleda na uro) pred šestimi minutami moja mačeha.

Clair (kadi nemoteno dalje): Vi ste torej sin mojega tretjega očima. Prišli ste prepozno, kajti ravno kar smo sežgali trupla obeh. Moje ime je Clair Rhodes, sem doktorica prava in sedaj avskultantinja pri tukajšnji sodniji.

Louis (veselo): Vi ste torej hči moje tretje mačeha. Čestitam, kdo bi si bil mislil? Da se nisva prej poznala! (Si napravlja cigareto.) Dovolite, da prisedem!

Clair: Prosim!

Louis: Gospodična, jaz vas ljubim, ali bi hoteli biti moja žena?

Clair: Isto sem vam hotela že jaz ponuditi, toda prehiteli ste me.

Louis (poskoči od veselja): Kako sem srečen! (Postaja bolj in bolj žalosten in nervozen.)

Clair: Kaj ti je, dragi Louis?

Louis: Policija me bo iskala.

Clair: Zakaj?

Louis: Pripeljal sem se sem z avtomobilom in, pomisli, niti enega nisem povozil. Gotov sem, da me toži državna pravdnica radi motenja in kršenja navade amerških avtomobilistov.

Clair: In jaz naj bi prisotstvovala razpravi kot zapisničarica? Ne, ne, raje umrem s teboj!

Louis: Prav, pa umriva, sediva na avtomobil, ki naju popelje pod mojo spretno roko v prvi vogal.

Clair (se joče samega veselja): Torej moderna smrt naju čaka! Imenitno, dragi Louis, zdaj pa le v avtomobil.

Louis (jo pritisne k sebi): Živela moderna smrt!

(Oba izgineta skozi duri. Sliši se še tef-tef-tef, iz daljine močan ropot in klice: „Ubila sta se!“)

(Zastor pade.)

Tretje dejanje.

(Ista soba. Pol ure pozneje.)

Alice, Nehls, Sarah.

Alice (čisti prah in si žvižga marseljezo): Čudno, res čudno. Ta hiša mora biti ali zakleta, ali pa pristno amerška. Pred pol ure so bili še vsi zdravi, sedaj so pa že prah in pepel. Da se le meni nič ne pripeti! Človek mora znoreti pod tako streho! Menda že norim! (Prime se za glavo.) Kaj me je prijel, da čistim prah sedaj ob pol devetih zvečer?

Nehls (vstopi, opazi Alice in se ji približa): Alice!

Alice (nejevoljna): Kaj vzdihuješ? Ako te boli želodec, pelji se v Medical Institute, New-York City 140 W. 34 th St.; v tem zavodu te ozdravijo vseh bolezni.

Nehls (jo gleda zaljubljeno, povesi nato oči): Alice!

Alice: Sedaj te komaj razumem. Ti imaš kurja očesa, kaj ne? Kupi si električni diamant-križ za en dolar, in sicer pri The electric diamond cross. Dep. 39, 306 Milwaukee ave, Chicago III.

Nehls: Ne, ne, Alice, ti me nočeš razumeti. Mraz me izpreletuje, če...

Alice: Razumem, potem pa pojdi k tvrdki The Tuteur Comp. under the Forest City House, kjer dobiš temnovišnjevo ali pa rjavo zimsko suknjo za deset dolarjev.

Nehls: Veš kaj, Alice, ti si hudomušna. Jaz sem jezen na te.

Alice: Ako si jezen, izpij steklenico piva tvrdke The Cleveland & Sandusky Brewing Co. 1109—1116 Amerikan Trust Building in koj te mine jeza. (Tu ima Alice velevažen in hvaležen posel, ker lahko vpleta najrazličnejše firme v svojo ulogo, seveda proti visoki odškodnini.)

Nehls (jezno): Prosim, gospodična, da bi poklicali staro kuharico Sarah!

Alice: Koj, gospod Nehls! (Izgine.)

Nehls: In jaz jo tako ljubim! Nobene druge ne maram, samo Alice se mi je vkoreninila v srce.

Sarah (pride počasi v sobo): Kaj je, dragi Nehls?

Nehls: Pismo imam za vas. Zelo nujno je in zraven tega še priporočeno.

Sarah: Daj mi sem! Oho! Srce mi je začelo hitreje biti... Pismo je od „Lotto-Collecture“, Oh, Nehls, mene hoče zadušiti!

Nehls (radoveden): Kaj pa je, Sarah?

Sarah (odpira pismo): Pred pol ure sem stavila pet števil: gospod Carriage je imel 47 let, gospa 40, gospod Louis 23, gospodična doktorica 22, danes imamo pa devetega. Mogoče sem dobila terno!

Nehls: Dovolite, da vam čestitam! Da bi vedeli, kako vas ljubim že cela dva meseca. Ponoči in podnevi mi plava pred očmi vaša ljubka postava.

Sarah: Ni mogoče, stara sem že sedeminsedemdeset let.

Nehls: Dobro jih nosite, vsak vam bi prisodil največ devetintrideset. Ali dobim mogoče, draga mi Sarah, prvi poljub? Reci mi, da me ljubiš!

Sarah: Ljubim te, dragi Nehls! (Prebere pismo in zavpije): Vseh pet števil sem zadela, tekom pol ure sem dobila tri milijone do-lar-jev!

Nehls (veselo): In ti me ljubiš?

Sarah (bleda): Vse je tvoje! Umiram... malo vode... črnilo sem, da ti pismeno izročim, dragi moj zaročenec, vse svoje premoženje... Umiram... preveliko veselje me je ugonobilo. Denar in ljubezen. Obljubi, Nehls, da ne boš nikdar ljubil druge...

Nehls (joče in si briše solze z njenim predpasnikom): Obljubljam svečanostno — nobene več — saj te ne morem pozabiti.

Sarah (umira na divanu): Hvala ti! Umiram! Benjamin Franklin in Washington, pomagajta mi! Oh... oh... oh!

Nehls: Umrla je stara coprnica. Vederemo, kaj poreče Alice. (Kliče): Alice! Alice!

Alice (vstopi koj, ker je poslušala ves pogovor skozi ključavnico): Kaj je, dragec? Oprosti moji prejšnji hudomušnosti, zobje so me boleli.

Nehls: Ali me ljubiš, draga Alice?

Alice: Ali si sploh kdaj dvomil nad mojo ljubeznijo? (Zapazi mrtvo kuharico.) Uh! Kaj pa je to?

Nehls: Ah nič, mrtvoud jo je zadel, ko sem ji pravil, da sem dobil tri milijone dolarjev.

Alice (ironično): Kaj se norčuješ z mano?

Nehls (veselo): Tebe sem dobil in denar! Konjaka na mizo! Tri, pet, deset steklenic! (Pijeta steklenico za steklenico, dokler se ne zastrupita z alkoholom in padeta mrtva na tla.)

(Zastor pade.)

Četrto dejanje.

(Ista soba. Pet minut pozneje. Vse je že počiščeno. Niti sledu o tragediji iz tretjega dejanja.)

Bert Barron, John Goodman, družina
Cotton.

Bert Barron (si vije obupno roke nad glavo, stoka in vzdihuje): Oh me miserum! Nesrečnež vseh nesrečnežev! In ravno jaz moram biti režiser v tej drami! Kaj naj napravim? Vsi igralci, vse igralke so se že ugonobili in ugonobile. Kako naj konča ta igra brez oseb? Smola in zopet smola! Še kanarček, ki nam je posodil svoje ime za naslov te drame, je poginil. Iz same jeze, da se mu ni dalo sladkorja, je postal zelen in rdeč, in ker ni hotel ostati zeleno-rdeče barvana papiga, je vtaknil glavo v vodo in se zadušil. Vse, vse se mi je izjalovilo, moja slava, moja čast, vse je šlo

po vodi. Blamaža me čaka. Časopisi me razmesarijo na drobne kosce in jaz izgubim službo. Kdo bo temu kriv? (Se obrne proti šepetavcu.) Ti si kriv moje nesreče, čemu si tako slabo šepetal! Ti si kriv!

John Goodman (poskoči iz svoje omarice na oder): Koj prekličiš svoje besede, če ne...

Barron (slovesno): Ne bojim se te!

Goodman (moli Barronu pištolo pod nos): Prekličeš?

Barron (moli Goodmanu pištolo pod nos): Ne!

Goodman in Barron (se ustrelita v nos, padeta na tla, vsak na svojo stran tako, da se dotikata drug drugega s podplati. V tem se slišijo trije streli iz tretje lože na desni strani).

Cotton star., ml. in gospodična (vsi hkrati): Adijo!

(Družina Cotton se je ustrelila, deloma iz nervoznosti, deloma ne iz nervoznosti.)

(Zagrinjalo pade.)

Peto dejanje.

(Ista soba. Sedem minut pozneje. Mrtva trupla odstranjena.)

William Collins.

William Collins (v uniformi gasilnega društva. Govori počasi, s poudarkom): Cenjeni gledalci! Kakor vam je znano, je treba Amerikancu treh svojstev, ako hoče biti pravi Amerikanec. Te čednosti so: prvič izboren kupčijski talent, drugič hladnokrvnost in tretjič ista hladnokrvnost v pomnoženi izdaji, in sicer v vseh situacijah človeškega življenja. Že

večkrat so dokazali Amerikanci svojo hladnokrvnost. Poznal sem Amerikanca, ki si je hladnokrvno odrezal glavo, samo da mu ni bilo treba umreti navadne smrti. Tako je tudi danes prišel trenotek, ko lahko žanje ameriška hladnokrvnost največje priznanje od slehernega evropskega pritlikavca. Prišel je trenotek, veselimo se ga! Ne razburite se, ostanite hladnokrvni, ker vas imam pripraviti na najvažnejši dogodek tega gledišča! Naše gledišče je začelo iz neznanih nam vzrokov goreti. Gasiti ne moremo, ker je prepozno. Priporočam Vam torej hladnokrvnost, ker le hladna kri se more postaviti v bran uničujočemu plamenu. Govoril sem.

Zagrinjalo ne pade, ker je zgorelo.

SMOLA ALI KAJ . . .

. . . in bodite uverjeni, da zapuščam s težkim srcem svojo prijateljsko družbo, ki mi je bila tolikokrat v razvedrilo, še večkrat pa v tolažbo. Slovo iz tega toli hvalisanega mesteca bi mi napravilo največje veselje, da bi ne bilo vas. Kilometri in kilometri me bodo ločili od te družbe, toda moje misli bodo prihajale večkrat v vašo sredo in se vzradostile, ako se snidejo tu z majhnim spominom na mojo osebo. Tej imenitni prijateljski družbi kličem pri svojem slovesu: „Na veselo svidenje!“

Kol'kor kapljic, tolk' sto let . . . Ubrane glasove je spremljalo veselo žvenketanje polnih čaš in mogočno pokaanje šampanjskih steklenic. Sledil je govor govoru, napitnica napitnici. Vsak se je hotel posloviti v kratkih, a vse prej kot jedrnatih besedah od priljubljenega prijatelja Ivana. Hvalili so ga kot najboljšega pevca, a v resnici je zapel slavljeneec v vsem svojem življenju samo eno pesem, namreč „Ljubca moja, kaj si strila“, in še to po melodiji „Bog ohrani“, povzdigovali ga med najboljše literate in pisatelje slovenskega naroda, akoravno je le oglas v lokalnem časopisu, da je izgubil zlato uro v —ski ulici, pričal o njegovem pisateljstvu in še ta literarni poizkus se mu je ponesrečil,

ker se je spomnil koj potem zadnjega kroka, denarne suše in rešilne zastavnice. Sploh je izvedel Ivan pri svoji valeti iz prijateljskih ust še za marsikatero svojo prednost in čednost, o kateri se mu niti sanjalo ni pred dvema urama.

Še enkrat je moral vstati. Zahvalil se je za mile besede, obljubil, da bo krepil svojo pisateljsko žilo, na katero so ga komaj oni opozorili, zagotovil družbi, naj računa na njegov močni tenor ali bas pri prvi možni priliki in izjavil svoj trdni sklep, da se posveti v svojem bodočem kraju z vso vnemo sokolski telovadbi in da ne bo prej miroval, dokler si ne bo zlomil vsaj obeh rok.

Rokotiski, presrčni pozdravi in živahne valetе je bilo konec.

Ne dolgo potem sta sedela Ivan in Žitko v kavarni, zatopljena v živahen pogovor. Vsi drugi so se razkropili, le zadnji, Žitko, je še ostal, da spremi tri ure pozneje odhajajočega prijatelja k zjutrajnemu vlaku.

„Zelo nelaskavo si se izražal pri valeti o našem mestecu,“ je začel Žitko nekoliko užaljen. „Res je sicer, da sem bil odsoten celih šest mesecev in da ne morem poznati pravega vira tvoje antipatije, toda opozoriti te hočem le na neovrgljiva dejstva: lega tega kraja je krasna, podnebje milo, vreme — kako naj se izrazim — mehko...“

„Da se vdiraš po najmanjšem dežju do kolen v blato.“

„...krasna okolica s svojimi prijaznimi vasicami,“ je nadaljeval Žitko, ne oziraje se na prijateljev ugovor.

„Tebi gotovo še ni znano, da so prišle v eni teh tvojih prijaznih vasic jeklene pesti kmetskih fantov v

ne baš prijazno dotiko z mojimi rebri, ker sem hotel ublažiti s potolažljivimi besedami tepeško, ki se je vnela med njimi. Kaj ne, prijazne vasice!“

„Mesto samo ti nudi animirane domače zabave posebno v predpustnem času.“

„Gotovo, gotovo,“ se je vmešal Ivan, „ako je zabava v tvojih očeh tudi to, da se moraš truditi noč in dan v pripravljalnem odseku, pri raznih eno-, dvo- in trodejankah, kjer poljubuješ v svoji Romeovi ulogi kako staro, a izkušeno igralko, da moraš v slučaju deficita kake veselice primanjkljaj dolžan ostati, pri vsakem plesu pa žrtvovati slovenskemu narodu par litrov potu, rokavice, ovratnike itd.“

„Ha, ha, in vendar si bil najbrže vedno prvi na plesišču. Da nadaljujem: ker je mesto majhno, se lahko smatramo kot velika družina, kjer te vsak pozna, kjer vsakega poznaš.“

„Resnica, ki ti jo lahko potrdi moj klopučar, ki sem ga moral počaščati radi stokratnega odkrivanja na dan vsak drugi mesec s svojim obiskom in zopet sem moral zabeležiti nepotrebne izdatke v svoji mesečni bilanci. Toda to so le malenkosti. Sedaj te pa hočem seznaniti z najmarkantnejšimi svojimi spomini!“ Ivan si je zapalil smotko, zrl nekoliko časa pred se, kakor da bi se orientiral v kaosu svojih ne baš prijetnih spominov in začel:

„Nedavno od tega se je klatil ves božji dan nek dunajski fotograf po ulicah s svojim aparatom, da napravi par novih razglednic in teden dni pozneje? Da bi tedaj imel fotografa pri sebi, se bi mu bila slaba godila! Slučajno sem namreč kupoval razglednice za svojo Fanico. Priporočale so se mi najnovejše, izbiral sem in — vrag! Prva slika: Zastavnica in jaz, ime-

nitno kakor še nikdar zadet, sem jo zapuščal in prešteval dobljene kronice. Druga slika je pa predstavljala tobakarno, na vratih brhko prodajalko, ki sem ji mimogrede stisnil roko prav tačas, ko je izprožil nepoklicani pritepenec svoj aparat. Ne moreš si misliti mojega stališča! Nakupiti vseh pet tisoč razglednic? Brr! Vdal sem se usodi. Sedaj pa pride krona vsemu!“

Stresel se je Ivan po vsem životu, zabrusil smotko v kot, prižgal drugo, izpil polno čašo vode, česar ni storil mogoče že pet let in s strahom v očeh je opazoval Žitko te simptome ljutega notranjega viharja. V srce se mu je zasmilil prijatelj, ki je zagrabil drugo kupico ter požiral bilijone in bilijone vodnih bacilov.

„Govori, Ivan, ne pusti me mreti strašne negotovosti!“

„Zaročili so me!“

„S Fanico?“

„Ne!“

„Koliko tisočakov?“

„Za vsako leto tisočak, to je 39 tisoč, vrhu take dote še gospodično, ki kaže škileč pod precejšnjim mahom svoje umetno zobovje sredi velikanske zaloge rižove moke in amerikankega rdečila v ličnih predalih ali v obraznih gubah.“

„Čestitam, čestitam k taki sreči“, in Žitko mu je ponujal čez mizo svojo desnico, ki jo je pa moral koj odmakniti, videč nevarno gesto svojega prijatelja, „toda svetujem ti, da odložiš vsaj za enajst let svojo poroko, ker potem dobiš celih petdeset tisočakov. Ali bi bil mogoče tako prijazen, bodoči Rothschild, in mi posodil na ta račun par stotakov?“

„Ne norčuj se, Žitko! Poslušaj in pomiluj me! Bil je plesni venček. Fanica je sedela tik gospice Ev-

lali je, ki je prej še poznal nisem, kvečjemu kot bogato, vedno in vedno sedečo plesalko. Pri valčku sem se priklonil Fanici. Evlalija, njena soseda, je gledala križem, skočila mi v naročje in plesati sem moral z njo. Videl sem le še ljubki nasmeh Fanice in devetintrideset tisoč sem vlačil okoli. Pri polki isto. Pri mazurki sem se pa priklonil Evlaliji, češ, zdaj pride enkrat Fanica na vrsto. Nič, nič, zopet sem jo imel, zardevala je v mojih rokah, garde-dame so stikale glave vkup, prijatelji so mi po končanem plesu čestitali k bogastvu — Fanica je pa sedela in zaman čakala name. Mislila je, da jo ignoriram, začela jo je boleti glava, vstala je in zapustila dvorano, med tem ko sem jaz sukal Evlalijo po parketiranem podu. Same jeze sem ji dvakrat stopil na kurje oko, velika bolečina ji je privabila solze v oko, toda oko samo je vkljub temu veselo zadovoljno in hvaležno zrlo vame. Vse me je jezilo, vse me je gledalo, gospa kontrolorjeva je rekla kar na glas, ko sem šel mimo nje, svoji sosedi: „Pokvarjeni svet! Denar, denar, ne pa ljubezen. S Fanico se je že skregal. In kako ga je ljubila!“

Prespal sem svojo jezo in drugi dan sem dobil od Evlalije pismeno vabilo k večerji. Imel sem hudega mačka in česa ne stori vsega človek v mačku. Šel sem. Soba, klavir, pri njem Evlalija. Igrala je odlomek iz Mozartovega „Don Juana“ in vedno govorila vmes: „Ah, Mozarta sem že ljubila kot otrok!“

Igrala je res izborno. Nič čudnega, saj bi že jaz postal gotovo virtuoz, če bi trpinčil tipke po pet ali šest ur na dan in to najmanj trideset let.

Ker pa večerja še ni bila pripravljena in ker je bilo gradivo za pametni razgovor ravno pri rokah, sva se začela pomenkovati o glasbi in o glasbenikih.

Glavno besedo sem imel seveda jaz. Navduševal sem jo za Beethovenove valčke, opozarjal jo na krasno harmonijo Bachovih mazurk, priporočal ji Paganinijeve poskočne polke in skoraj solzil sem se, ko sem ji pripovedoval o Mozartovi smrtni nevarnosti, kako je igral namreč le po zadnji struni, kako ga je spremljal volk, dokler ni počila goslim zadnja struna, logarju puška, volku srce, na vzhodu pa jutranja zarja. Vrh vsega bi še jaz počil kmalu v smeh, ko sem videl njene „otroško“ naivne poglede.“

„Lepo izpričevalo ubožnosti si si dal. Saj vendar nekaj razumeš na glasbenem polju! Zakaj pa nisi omenil še Palestrinovih čardašev?“

„V začetku sem se le šalil, ker se pa ni hotela smejati Evlalija mojemu ponesrečenemu dovtipu misleč, da res nimam pojma o teh stvareh, sem šel vedno dalje, dokler nisem povzdignil Mozarta do Aškerčevega „Godca“.

Da bi prišla večerja tačas na mizo, bi bil rad žrtvoval pet Evlalijinih tisočakov, ker je začel kruleti moj želodec najlepšo Beethovnovi sonato. Toda ne! Evlalija je govorila najraje o ljubezni, za katero sem se tudi jaz navduševal, saj mi je vedno plavala le Fanica pred očmi. Ko je pa ona povešala sramežljivo oči in mogoče čakala, da prisežem na kolenih njenim devetintridesetim tisočakom ljubezen in zvestobo, sem se koj iztreznil in ji pripovedoval, oziraje se na bližajočo se večerjo, o rimskih poedinah, o Luculu, Neronu in kaj meniš, da je rekla? Rimljani so mi antipatični, ker je moralo umreti toliko tisoč slavčkov, da je par požeruhov okusilo slast nebeških jezikov teh krilatih pevcev prve ljubezni. In prišla je zopet točka o — ljubezni.

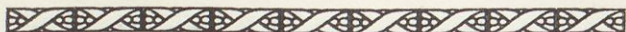
Čakaj, sem si mislil, sedaj me pa ne spraviš več na to polje! Z vso vneto sem bičal nesramno postopanje turške vlade napram sosedom. „Meni ugajajo Turki, ker imajo polumesec v svojem grbu. Kdor pa ljubi slavčke in luno in naj je tudi samo polovica lune, ni nesramen, pač pa dovzeten za najblažji čut na svetu, za ljubezen.“ Trumf!

Večerja je bila moj rešitelj. Večerja pa — ah — najbrže je izdala moja gospodinja moja najljubša jedila Evlalijini skrbni mamici.

Drugi dan se je že govorilo po mestu o moji zaroki, tretji dan se je divila moja gospodinja mojemu namenu, četrti dan sem hitel v uredništvo tukajšnjega lista, da ni priobčila prihodnja številka moje „zaroke“. Vzel sem dopust in izginil za teden dni iz tega ljubeznivega kraja. Še nikdar nisem plačal toliko za eno samo večerjo. Fanica je želela v svojem zadnjem pismu častitemu gospodu Ivanu, to je meni, srečo k njegovi zaroki, prepovedala si vsako dopisovanje, da ne bi mogoče dvomila prej ali slej bogata zaročenka o njegovi zvestobi in ljubezni. Ironija je bila ostra, jaz pa popolnoma nedolžen. Pojasnil sem ji vso zadevo, toda govorica je zmagala. Prosil sem za premestitev in ni ga človeka, ki bi se bil tako razveselil dekreta kakor sem se ga jaz. Čas hiti! Plačam, natakar!“

„Smola ali kaj...“ je mrmljal Žitko pred se in kmalu sta zapustila prijatelja kavarno.

POVRŠNIK.

Luni je bilo dolgčas. Svojo dolžnost je opravljala melanholično, ker zanimive noči, zabavne in vesele ure so minile tudi njej.

Tempi passati! Spomladi jo je opeval petošolec v najkrasnejših daktilih, da se je kar vidno debelila same zemeljske hvale, poleti se je divila zaljubljenemu parčku, smejala, ko je opazila, da so moleli neprenehoma palec, kazalec in sredinec njegove desnice proti nebu, vztrepetala, ko se ga je ona ovila tako ljubko okrog vratu; v jesenskem času se je muzala marsikateremu zemljanu, ki jo je videl novega vina poln v dveh, treh neizpremenjenih izdajah na nebu, dokler mu ni zaplenil nočni čuvaj tega užitka ter ga vrgel v uredniški koš policijskih paragrafov — toda sedaj je zima! Sneg je uničil daktilični plamen mlademu pesniku, mraz je prepodil parček v gorko sobo in še gorkejšje objeme in burja je zaman iskala nestanovitnosti v nogah, da bi se nekoliko zabavala z dvonožci po jarkih, ložah in grmih. Vse mrtvo, vse mrtvo!

Ne, ne. Kdo je oseba, ki je pravkar zapustila kavarno? Trezno hoče hoditi, toda noge se ji opletajo, kar je luna koj opazila.

Ker ji je bilo dolgčas, je nadaljevala svoje opazovanje: „Gospod je, mnogo ga je izpil in dobra pijača

je bila, ker ima uklenjene vinske duhove, ki mu silijo iz glave, v visoki črni ječi. Celo imeniten gospod je, prav k meni prihaja dim izvrstne importiranke. Pred svojo hišo je, odpira, ključ ima, no sedaj vem tudi, da ni poročen. Izginil je, odpira okno, vroče mu je, znoj mu teče s čela, briše se, vinski duhovi najbrže še niso zapustili njegove lobanje, dobro bi bilo, ako bi malo potrkala na njegovo glavo in opozorila duhove na odhod.“

Tako je luna govorila, spustila se na zemljo, stopila v ulico, šla v drugo nadstropje, odprla vrata, napravila prepih, ki je ugasil luč, trkala Egona Miliča in se zopet vzdignila skozi odprto okno v svoje višave.

*

*

*

Solnce v zlatem kraljevskem ornatu se je že dolgo šetalo po neizmernem svojem parku. Svoje zveste služabnike, blesteče se žarke, je razposlalo po širnem kraljestvu. Proti večeru, ko so se vračali žarki trudni domov skozi melanholični mrak, je pristopil mlad, lahkonomg lakaj k svojemu gospodarju in začel:

„Veličanstvo! Kralj vseh kraljev, rednik osmih planetov, središče vseh nebesnih teles po Laplacejevi teoriji! Brez tebe bi bila zemlja gola kakor glava starega plešastega penzionista brez lasulje.“

In solnce se je smehljalo tej laskavi izjavi svojega podložnika in njegov smeh je pordeval zapadno nebo in bele čepice gorskih orjakov.

„Nadaljuj!“

— „Lahkih nog priskakljam na okno v drugem nadstropju, skočim oprezno na pod male, a čedne sobice, korakam počasi po mehkem tapetu in hajd!

bil sem že na postelji. Oziram se okrog in kar groza me obhaja, ko zapazim na belih rjuhah še bledejšega, spečega bolnika. Na glavi mu je sedela strašna pošast, črn maček z rdečimi očmi in dolgim suhim jezikom.

Poljubljeni sem začel bledi obraz, najprej mirno, potem pa vedno strastnejše, dokler se ni vzdramil bolnik.

Ura je udarila dvanajstkrat. Izprani in posušeni želodec je krepko zahteval mazila in ga tudi dobil v najkrajšem času, namreč polovico vode iz umivalnika, ker drugega zdravila slučajno ni bilo pri rokah.

Nekdo je potrkal na vrata.

„Kdo je?“

Prijatelj je vstopil v sobo.

„Ali še nisi vstal? Glej, solnčni žarek te je moral vzbuditi. Kaj pa maček?“

„Nič hudega! Pravkar sem ga oblil, sedaj mu hočem še malo pokaditi pod nos, da se prej odstrani. Prosim te, daj mi smotko iz mojega površnika!“

„Kje ga pa imaš?“

„Na obešalu.“

„Tu ni nič, na stolu nič, na mizi nič, na tleh nič, saj vendar nisi šel v površniku spat!“

„Išči dobro!“

„Egon, površnika ni!“

Bolnik je planil pokoncu in zelo sem bil vesel, da je pri tem uničil ono črno pošast z rdečimi očmi in suhim jezikom.

Nekaj časa je premišljal, kar naenkrat pa zavpije: „Tatovi, tatovi!“ in njegovo telo je padlo na bele rjuhe.

„Kaj bledeš? Vzdrami se vendar, da dobiva tvoj površnik!“

„Nikdar več, nikdar več! Poslušaj! Včeraj sem prišel v sobo, prižgal luč, odprl okno, kar naenkrat se odpro vrata, luč ugasne, jaz dobim udarec po glavi in tat je šel s površnikom.“

„Ali so se vrata res odprla?“

„Gotovo, saj sem čutil prepih!“

„Torej so bili tatovi pri tebi. Sedaj pa na delo! Tu imaš smotko! Potolaži se! Najprej napravim sliko za „Extrablatt“ o tem napadu. Sobo si moram še nekoliko ogledati in jutri bo že romala slika s primer-nim besedilom po širnem svetu.“

Bil sem radoveden in ker sem se že prej vedno pomikal proti oknu, sem prišel o pravem času na mizo.

Gledal sem. Na čisti papir je narisala spretna roka požrtvovalnega prijatelja sobo, luč, mizo, pri njej Egona, za njim pa razmršenega, razcapanega moža divjega pogleda, s površnikom v levici, med tem ko je vihtela desnica veliko gorjačo nad glavo ničesar slutečega siromaka. Pod sliko pa je napisal risar: „Roparski napad v —ski ulici. Po skici, narisani v sobi sami, kjer se je vršil napad.“

„Zdaj grem v uredništvo „Extrablatta“, dobim za sliko šest kron, naznanim potem vso zadevo policiji, ti pa le ostani v postelji, kajti brez površnika se gotovo prehladiš v tem mrazu.“

Prijatelj se je poslovil pri durih, jaz na oknu in oropani Egon je ostal sam.

To je moj dogodljaj. Jutri, Veličanstvo, ti pa povem nadaljevanje.“ —

Milostno je odslovlilo solnce svojo družino in se zakopalo v mehke blazine temnozelenega baržunastega morja k počitku. Drugo jutro je prišel buditi svojega gospodarja sam lakaj, ki ni zatisnil očesa vso

noč in željno pričakoval jutra, da poseti zopet Egona. V ljutem in dolgotrajnem boju s sovražno meglo je premagal radovedni žarek zadnjo zapreko in že je bil v sobi, ki jo je pravkar zapuščal mož s sabljo na levi in s srebrnim kifelčkom pod brado.

„Pozdravljam, gospod policijski nadzornik!“ je rekel Egon, ki je ležal v postelji in po odhodu tega gospoda jezno zrl v strop.

„Površnika ni, joj meni v tej hudi zimi! Vrh u vsega ga moram še plačati!“

Tik... tik...

„Naprej!“

„Vidiš, dragi Egon, tu sem ti prinesel današnjo številko ‚Extrablatta‘, le poglej mojo sliko! Ali nisi dobro zadet? In besedilo šele, kar beri. Ha, ha, kaj ne, zona te spreletava, skoraj sem pisal prestrašno o tem napadu. Celo mnenje tvojega zdravnika sem vtaknil v ta popis. Še par dni moraš ležati, da se ti zaceli rana, ki ti jo je vsek al v glavo neznani tat. Vsa policija je na nogah! Na, tu je pa honorar za sliko in za popis! Pomisli, deset kron so mi dali!“

Tik... tik...

„Naprej!“

„Klanjam se, klanjam se, gospod Milič. Oprostite, da Vaju, blagorodna gospoda, nadlegujem ob tako neprimernem času! Včeraj smo Vas čakali, gospod Milič, v kavarni, kjer sem jaz marker, da bi Vam izročili površnik, ki ste ga pred dvema dne voma blagovolili pozabiti na obešalu. Gospodar mi je pa ukazal in rekel: ‚Žan, nesi površnik preblagorodnemu gospodu Miliču, sporoči mu, da ga najvljudneje pozdravlja jaz in moja soproga, in vprašaj ga po cenjenem zdravju.‘ Klanjam se, gospoda! Sluga ponižen! Oprostite! Dober dan in dober tek!“

„Na, Žan, to imaš pa za svoj trud“, in Egon mu je stisnil v roke polovico „Extrablatt“-ovega honorarja.

Ha, ha, bučen smeh je sledil odhodu markerja Žana.

„Vendar, ne razumem še vsega, dragi Egon, saj si sam trdil, da so se vrata odprla, da je ugasnila luč in da te je nekaj udarilo po glavi!“

„Evo, rešitev uganke! Da nisem šel trezen iz kavarne, pričajo dejstva. Površnik sem pozabil, šel brez njega v najhujšem mrazu domov, kjer sem vrata najbrže samo priprl in ko sem odpiral okno, jih je moral odpreti preprih, ki je ugasnil luč. Mene je pa sama luna trkala, saj se še dobro spominjam njenega magičnega svita. To klasično sliko si pa hočem obdržati v trajen spomin na svojo globoko rano v glavi.“

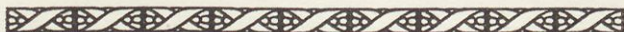
Čas je prišel in žarek je moral zapustiti prijazno sobo in vesela prijatelja. Vse je natanko povedal kraljevemu solncu, ki se je tako sladko smehljalo, da so pokukali celo zvončki in trobentice skozi sneženo odejo v solnčne višave. „No takega lista kot je ‚Extrablatt‘ pa nisem še videlo pod sabo.“

* *

Mrak. Noč. Luna se izprehaja zopet po nebu in kako se čudi, ko sliši v tem mrzlem zimskem času odo na svojo lepoto in krasoto. Daleč dol pod njo leži namreč marker iz kavarne „Central“ v jarku, prepeva in prepeva, saj je zapil danes denar, ki ga je zaslužil s tako lahkoto pri premilostljivem gospodu Miliču.

Hvaležno se približa luna in poljubi pomladansko-entuzijastičnega in jesensko-vinjenega Žana.

VPLIV FILOZOFIJE.

Zamišljen je stopal po sobi.

Poznalo se mu je, da mora biti nervozen. Desnica mu je pohitevala vsakih deset sekund preko čela, preskočila meje, ki jih ni bilo in se nastanila za nekaj trenutkov na zrcalno-bliščečem se temenu, kjer so divjale pred leti skrbi in vesele urice velikomestnega življenja liki benečanske sekire po Krasu in pokončavale one goste gozdove temnorjavih kodrov tako, da niti pogozdovanje iz tovarne Ane Czillag ni moglo poklicati najmanjše koreninice k novemu življenju.

Stopil je k pisalni mizi. Levica je začela brskati po aktih, zapisnikih, zakoniku, Lombrosiju in Mantegazzi, čemur so sledili kratki izpiski.

In zopet je stopal po sobi. Kaj bi tudi ne bil nervozen? Jutri, da, jutri nastopi prvič kot zagovornik pred porotniki. Mnogo zavisi od njegovega prvega nastopa, velikansk vpliv ima lahko njegov prvi uspešni zagovor. Ko mu vsaj državni pravnik ne bi preveč kvaril njegovih smelih izvajanj, saj ima pri požigalcih in znanih lumpih celo najspretnější odvetnik težko stališče, tem težje pa odvetniški koncipient, ki nastopa prvič pred porotniki.

Težko stališče! Kdo je zakrivil v prvi vrsti, da sta pogorela kmetu hlev in senik. Najprej slaba vzgoja

obtožencev; doma je vladala revščina, starši so bili veseli, da so jim pomagali pri domačem delu, zato jih pa tudi niso pošiljali v šolo. Vaški otroci so jih zasmehovali, ker so bili revni na telesu, zaničevali so jih, podili iz svoje srede in pri obtožencih se je prvič pojavil srd proti človeški družbi. Brez omike, brez prijateljev, telesno pokvarjeni, navezani sami nase, obožujoč edinega tolažitelja v onih obupnih urah, namreč alkohol, so prišli v službo k sirovemu kmetu. — Delali so kakor živina za majhen denar, ko je pa izvedel gospodar, da hodi najmlajši med njimi za njegovo najbrhkejšo deklo, jih je zapodil brez usmiljenja — in narava jim je postala domovje. Zapili so svoj zaslužek, duh jim je bil omamljen, srce polno srda, jeze in maščevanja in užgali so krutemu kmetu hlev. Hoteli so ga le ostrašiti, toda ogenj se je širil, ognjegasci niso skočili tako hitro v svoje uniforme in pogorel je hlev. Pravdnik sicer poreče, zakaj so se skrivali in skrili, zakaj so tajili, toda kaj, zavrne se njegova izvajanja z dejstvom, da tiči v vsakem človeku nagib do samoobrambe, posebno pa še pri njih, ki si niso bili svesti nobenega zločina. Vsak ni tak značaj, da bi nastavljal še desno lice, ako ga biješ po levem. Kri je vzkipeala tudi njim, srd, ki se je kuhal vse življenje, je počakal pravega trenutka in izbruhnil v maščevanje itd.

Tako približno bi se dalo govoriti. To bi že šlo. Še malo razvrstitve, še malo priprave, nekaj temnejših barv za kmetov značaj, za pogum še kozarček konjaka in občinstvo mora biti zadovoljno z novopečenim zagovornikom.

Toda čakalo ga je še drugo delo in desnica se je zopet napotila na opolzli Kras njegove glave. Bil

je namreč vrl narodnjak, podpiral sleherno koristno društvo, bodisi gmotno z mesečnimi doneski, bodisi s svojim krepkim basom, elegantnim nastopom pri javni sokolski telovadbi ali pa z navdušenim slavnostnim govorom pri tem ali onem narodnem slavlju. Skratka, bil je duša vseh društev in zavzemal tudi najimennejša odborniška mesta kot predsednik, podstarosta, reditelj itd.

V istem času se je moral pripravljati tudi na pozdrav došlim udeležencem na veliko narodno veselico, ki bi se imela vršiti drugi dan po njegovem nastopu v porotni dvorani. Razna društva so se zglasila, da pridejo že dan prej v mesto. Kdo naj jih pozdravi? I seveda, doktor! Rad je sprejel to nalogo, saj si je sam priznaval v veselih trenutkih, da mu mora tak pozdrav le koristiti, ljudje spoznajo bodočega odvetnika, listi popišejo natanko njegove uspehe pred porotniki, njegove pozdrave, ime njegovo zaslovi po širni deželi in ne bo mu treba iskati pozneje svoje klijentele z Diogenovo svetiljko, ki jo bodo že itak vsi obkrožali liki večje ponoči.

Pozdravni govor ni ravno težka stvar! Dobro došli, zahvala, da so se udeležili v tako velikem, oziroma ogromnem številu, da so premagali vse težkoče, prehodili hribe in doline, nekaj običajnih fraz z zagotovilom, da niso fraze, par takih stavkov, kakor je na primer: Kri ni voda!, prošnja naj podpirajo mestno centralo v njenem ljutem boju proti krutim sovražnikom, gromovit „Živio!“, presrčno stiskanje rok — in pozdrav je končan.

Sicer je vsekakor mnogo odgovornosti združene s takimi posli, no, tem večje veselje bo užival, ako se mu oboje posreči. Večkrat mu je prihajala misel, da

bi bilo bolje zanj, ako bi nadaljeval pred leti filozofične študije. Toda neumestni dovtipi njegovih kolegov-pravnikov na račun filozofske raztresenosti, njihove zafrkacije so ga odvrnile od filozofije in vpisal se je na juridično fakulteto. In vendar bi bil zdaj že zdavna profesor, in nikoli ne bi imel toliko skrbi, kakor jih ima sedaj. Kaj se hoče, on se je žrtvoval za narod, za ljudstvo, za prosveto in za boljšo njegovo bodočnost.

*

*

*

Sodna dvorana je bila polna radovednih poslušalcev. Državni pravnik je že končal svoj obtoževalni govor in jezno je zrl občinstvo na obtožence. Vstal je zagovornik. Glas se mu je v začetku tresel nekoliko. Toda kmalu je prišel v ogenj, glas se mu je ojačil in njegove besede so bile izborno milo, s katerim je pral črno barvo raz obraze požigalcev. Ako so bile Ciceronove besede res sam med, potem bi morale biti njegove besede najokusnejše velikonočne potice, ki jih je nudil občinstvu, porotnikom in obtožencem, ki so se kar čudili odprtih ust svoji nedolžnosti, posebno še, ko so slišali tupatam glasno ihtenje v porotniških vrstah. „Sedaj Vam pa kličem“, obrnil se je proti požigalcem, „dobro došli! Veseli me, da Vas morem pozdraviti na tem mestu! Vi ste oni faktor našega ljudstva, ki podpira z duševnimi in telesnimi doneski našo narodno stvar v mestu, Vi ste noč in dan pripravljeni seči nam pod pazduho s svojimi krepkimi rokami, da ne pademo v boju za lastno eksistenco, za katero se bojuje naš narod že leta in leta. Kri ni voda! Prišli ste, da se ogrejete ob ognju bratovske ljubezni. Hvala Vam, da ste prišli na naša srca, da ste nam prinesli pozdrave svojih in naših somišljenikov in zatrdilo,

da se omajeta prej hrib in gora, kakor pa Vaša ljubezen do rodnihi meščanskih bratov. S solznim očesom iskrene ljubezni do Vas Vam ponujam roko v presrčen pozdrav!“

Obsojeni so bili požigalci na sedem, osem in devet let težke ječe, poostrene s postom in trdim ležiščem.

* * *

Popoldne. Polno ljudi je pričakovalo na kolodvoru prihod vlaka št. 103. Žvižg, in prišel je. Izstopala so društva, požarna bramba iz K., pevsko društvo „Slavček“, bralno društvo „Lipa“, tamburaško društvo „Struna“, sokolsko društvo itd. Postavili so se na peronu, govornik je stopil pred došle goste, pozdravil jih z navdušenimi besedami, obrnil se proti koncu še k občinstvu in rekel:

„Sedaj pa prosim, ne sodite jih prestrogo, da so prišli sem. Oni sami niso prišli radi, bodite uverjeni, da igrajo tu veliko vlogo drugi vzroki, drugi slučaji, proti katerim se človek ne more boriti. Zapuščenost, slaba vzgoja, zaničevanje, slabo ravnanje z njimi, srd proti sedaj obstoječemu družabnemu redu, vino in žgane pijače, ki izpremene najkrotkejšega jagnjeta v besnega, ničesar se zavedajočega volka, so jih pripeljali na to mesto. Premislite njihov obupni položaj in recite svoj: „Niso krivi!““

Odhajajoči vlak je zažvižgal.

Narodno slavlje je vkljub temu dobro uspelo.

In vzrok tej dvojni zmoti in tej raztresenosti govornika? Svoj čas je študiral en semester filozofijo.

NA ODRU.

Sam ne vem, kako je prišlo. Zjutraj sem vstal še zdrav in vesel, zadovoljen in brezskrben, popoldne so me pa že naprosili fantje iz neke okoličanske vasi, naj jih naučim igro za prihodnjo društveno veselico. Ustregel sem njihovi prošnji in postal tako režiser in šepetavec, sploh pravi naroden delavec, ki se trudi za kulisami za povzdigo okoličanskih veselic.

O igranju nisem imel pojma. Svoj čas sem pač nastopil v neki igri, ki bi se bila pa kmalu ponesrečila meni in mojima soigralcema. V drugem prizoru smo imeli dva litra terana pred sabo in seveda se dejanje ni hotelo razvijati, dokler nismo izpraznili častitljivi posodi. Šepetavec se je jezil v svojem zaboju, preklinjal, da ga je bilo slišati do stojišč po štirideset vinarjev in se slednjič ježno odstranil pod oder, kar nas pa ni oviralo v nadaljevanju, samo s to razliko, da se naše igranje ni prav nič strinjalo s tiskanim besedilom naše igre. Proti koncu se nam je zgodila neumljiva pomota. Namesto nečaka je umrl stric in ker je moral ta še nastopiti, smo ga poklicali hitro k življenju, med tem ko se nam je „umrli“ nečak prav presrčno smejal za odrom. Tudi ženin ni poljubil svoje neveste, ker ga je v tem poslu prehitel drug

igralec, vsled česar bi se bil ženin kmalu resno spopadel s tem nepoklicanim hišnim prijateljem. No, zastor je padel in mi igralci smo želi burno priznanje.

S takim znanjem in s tako prakso sem nastopil torej svoje novo mesto kot režiser. Potrudil sem se, učil in naučil diletante, o katerih so potem pisali časopisi, da bi delali čast tudi meščanskim odrom, zaslovel sem pri društvih in nabral tekom let vse polno lepih spominov.

Nekoč se je vprizarjala lepa, dolga, a težka igra. Oseb je bilo kakih štirinajst. Vsi igralci so se dobro naučili in med tem ko sem jih izpodbujal in tolažil, sem se bal zanje in se tresel kakor šiba na vodi. Vzroka sem imel dovolj. Dva igralca sta sicer znala svojo ulogo, toda bila sta boječa in čim bolj se je bližal trenotek njunega prvega nastopa, tem nervoznejša sta postajala.

K sreči je imel reči eden pri svojem nastopu edini besedici: „Tukaj smo!“ Dolgo časa pred predstavo je hodil za odrom semtertja. Drugega ni bilo slišati kakor: „Tukaj smo, tukaj smo!“ Ko je pa prišel na oder, je pozabil na svojo ulogo, obračal neokretno klobuk v roki in molčal. Izza kulis sem mu zašepetal: „Tukaj smo!“ Diletant je še bolj preplašeno gledal in ko sem mu še glasneje zašepetal „Tukaj smo!“, da me je slišal celo blagajnik na drugi strani veselične dvorane, se je ohrabil moj igralec in rekel: „Ja!“

Ne dolgo potem je nastopil drugi igralec, za katerega sem se pa še bolj bal. V igri je igral ulogo poročnika. Ni še bil dobro na odru, kar zadoni na moje uho bučen smeh gledalcev. Pogledam na oder in — knjiga mi pade iz rok. Poročnik je stal sredi odra, sabljo je imel na desni strani (kar sem jaz sam

zakrivil), v nervoznosti si je izpulil desno polovico umetnih brkov, umetna brada mu je zlezla na sredo levega lica, na glavi, nekoliko po strani, je pa čepel širokokrajen slamnik njemu — poročniku. V hitrosti je namreč pograbil za kulisami pokrivalo, ki mu je bilo najbližje. In tako karikaturu marcialičnega vojaka je pozdravila njegova zaročenka z besedami: „Kako si lep! Kolikokrat je hrepenelo moje srce po tebi!“ Ni čuda, da so se pri tej tragični igri tako presrčno smejali gledalci, kakor malokdaj v svojem življenju, posebno še, ko bi se bil kmalu zvrnil glavni junak med godce pred odrom.

Od onega časa dalje sem postal opreznejši. Vsako bojazen, vsak strah sem radikalno ozdravil z nasvetom, naj se igralec napije malo „korajže“. Ubogali so me, žalibog, pretemljito. Napili so se in v igri jih je alkohol tako zmešal, da je sledil prvemu prizoru sedmi, temu drugi itd., da sta se dva prej poročila in se zaljubila komaj potem kot tujca drug v drugega. Take stvari se dogajajo celo v življenju in igra je zaslovela na mah kot ena najmodernejših.

Taki so spomini! Režiser ima res mnogo pripovedovati in če se tudi zgodi tuptatam kaka mala pomota, jo gledalci navadno prezrejo, večje pomote pa zabavajo navzočno občinstvo. Kritika je navadno ugodna in vsi, gledalci in igralci, so zadovoljni in dobre volje.

TO SO TRENOTKI V ŽIVLJENJU!

Težko mi je bilo pri srcu, tako težko, da sem se prišteval med najnesrečnejše ljudi. Nevidna mora mi je stiskala prsi, nevidne prikazni so me davile, zavpil bi in zakričal tako glasno, da bi še odmev ne prišel več nazaj k mojim ušesom.

Boriti se s sovražniki, katere vidiš, čutiš, ali vsaj slutiš, to mora biti slast, užitek, toda borba z nevidnimi sovragi, združena z zavestjo gotove pogube, znori vsakogar.

In v takih trenotkih se loti človeka še svetobolje. Tudi mene se je lotilo! Vse cvetlice bi pohodil in pomendral na sočnatih travnikih, ker niso bile tako črne in tako krvave kakor moje misli, ki jih je vodila skrivnostna roka mimo črnih prepadov in skozi krvave reke.

Čutil sem težke, železne okove, ki so se vglobile v moje meso, čutil, kako mi obup liki orel trga srce, prestal sem vse bolečine kakor svoj čas na Kavkazu vkovani Prometej, toda Herkuleja ni bilo, da bi me rešil.

Da bi vsaj poznal vzrok svojega položaja! Sin Japetov, Prometej, je ukradel ogenj olimpskim bogovom in ga prinesel zemljanom, zato ga je tudi kaznoval mogočni Zeus. In jaz? Nekega lepega jutra sem

se našel na neizmerni skali in ni bilo prijateljske roke, da bi privzdignila vsaj za par trenutkov težko breme, pod katerim so se mi kar krivila ramena.

Moje telesne oči so zrle brezizrazno v nedogledno daljavo, pred mojimi duševnimi očmi so pa defilirali spomini...

Kakor angel je stopala mimo mene moja prva ljubezen. Njene črne oči pod črnimi kodri so me zvedavo pogledale. V rokah je nosila celo culo mojih poezij, v katere sem tačas izlival vse svoje srčne občutke, v katere sem zavijal vse svoje srčne rane...

In prišli so prijatelji. Zapeli so „En starček je živel“, polne čaše so zažvenketale, iz kozarcev so se vzdigovali poredni škrti, smeh, presrčen smeh je donel na moje uho in veseli, zadovoljni, srečni obrazi so mi žareli nasproti...

Moje telo pa je bilo izmučeno in izmučena je bila moja duša. Kako rad bi človek... Nič! Kaj rad, saj ne dopuščajo nevidni vampirji, katerih nevidni kremp-lji se vdirajo v ramena.

Ali ni rešitve? Prostost, prostost! Po tebi hrepenim in v tem trenutku so mi počile tesne naramnice, ki so nosile moje nekoliko predolge hlače in rešen sem bil, izginile so vse nevidne prikazni in vsi vampirji, jaz sem pa vrgel nesramne naramnice daleč proč od sebe, podvihal hlače in šel...

Da, to so trenotki v življenju človeškem, ki...

BOGOVI NA POTOVANJU.

Na najvišjem vrhu gore Olimp so bili zbrani vsi grški bogovi v svoji krasni palači. Večnomlada Heba jim je stregla in ponujala božansko ambrozijo, Ganimed pa je natakal v zlate kupe nesmrtnega nektarja. Modrice so prepevale, Apolon je brenkal na liro, šepasti Hefajst je klatil dovtipe, toda vkljub vsemu temu so se dolgočasili bogovi.

„Jaz sem že sit takega življenja!“ se je oglasil Arej, bog vojne. „Vedno ta božja ambrozija, vedno ta božji nektar, vedno godba in petje, to preseda slednjič že bogovom. Jaz pogledam nekoliko med zemljane, da vidim, kako se je predrugačil svet, odkar so nas potisnili med bajke. Kdo pojde z menoj?“

„I seveda!“ je hitro posegla vmes Hera, soproga olimpskega vladarja Zeusa in zrla jezna na svojega sina. „Najbrže sta se zmenila z mojim starim, da pojdeteta na svet. Toda iz te moke ne bo kruha! Jaz poznam svojega moža in vem, koliko sem trpela, ko mi je uhajal k zemeljskim kraljčinam ter jih zapeljeval. Sedaj ga ne pustim več med zemljane, tu naj ostane pri svoji ženi! Novih škandalov nočem več v Olimpu!“

„Čemu se pa jeziš, draga ženka?“ je pomirjeval Zeus svojo razjarjeno soprogo. „Jaz ne grem nikamor, pri svoji ljubi ženki ostanem. Svojo ljubosumnost bi pa že lahko zdavna pokopala! K tvojemu izletu med zemljane, dragi sinko, pa nimam ničesar pripomniti! Pojdi in poročaj potem zbranim bogovom o svojih doživljajih!“

„Jaz grem s teboj! Jaz tudi!“ sta izjavila nato Apolon in Afroditita. „Majhna izprememba nama ne bo škodovala. Ali naj mirno čakamo, da umori dolčas nas, nesmrtni bogove?“

„Bodite previdni, draga sinova in ljuba hčerka!“ Glas se je tresel očetu Zeusu pri teh besedah. „Svet se je izpremenil, ljudje sleparijo dandanes celo bogove. Zato vam dam za spremljevalca modrega Diogena. Ti, Hermej, nebeški sel, pa zleti v podzemeljski raj, v Elizij, in pripelji sem Diogena, da jih bo spremljal po zemeljskih potih, kajti pamet in modrost sta tuptatam več vredni od Arejeve bojaželjnosti, od Apolonove poezije in Afroditine lepote. Hodite z Diogenom!“

* * *

Kmalu nato vidimo korakati bogove v Diogenovi družbi proti Trstu. Diogen si je izposodil, ko je zapuščal podzemeljski raj, v svoji modrosti mimogrede še od voznika Harona par obolov, ki jih je ta dobival od došlih duš. Ta denar so pa olimpski potniki potrosili, še preden so prišli do Trsta.

„Veste kaj,“ je modroval Diogen, „ločimo se! Ti, Arej, pojdi kot vojak k vojaškim vajam na Koroško, ti, Apolon, pesnikuj in razveseljuj zemljane s svojimi nebeškimi verzi, ti, Afroditita, si dobi kako službo, toda ne uganjaj takih neumnostij, kakršne si svoj čas po-

čela z Arejem, jaz pa že dobim kak prazen sod za bivališče, iz katerega bom opazoval ljudi. Čez mesec dni se pa lahko snidemo na tem prostoru, da odpotujemo zopet nazaj, odkoder smo prišli!“

Zgodilo se je, kakor je nasvetoval Diogen. Razšli so se, Diogen sam si je pa poiskal v bližini prazen sod ter legel k počitku. Ni še dobro zatisnil oči, ko so obkolili trije redarji njegovo primitivno stanovanje in kmalu je zaslišal Diogen besede: „V imenu postave!“

„Likurgove ali Solonove?“ je vprašal Diogen še ves zaspan. To vprašanje je razjezilo redarje tako, da so vklenili slavnega grškega filozofa in ga peljali pred policijskega komisarja.

Policijski inšpektor je zašepetal komisarju, da so ulovili starega potepuha, ki je najbrže v zvezi z umori treh kočijažev.

„Kako se imenujete?“ je vprašal osorno komisar Diogena.

„Diogen!“

„Pa ime?“

Diogen ni razumel tega vprašanja.

„No, ste li Janez, Anton ali Filip?“

„Filip je bil oče Aleksandra Velikega,“ je mirno odgovoril Diogen.

„Ti si tepec! Kje si rojen?“

„V Sinope ob Črnem morju.“

„Katerega leta?“

„V četrtem letu 91. olimpijade!“

„Kaj si po poklicu?“

„Modrijan in filozof!“

„Torej profesor! Imaš kako legitimacijo?“

„Ničesar nimam!“

„Odvedite, gospod inšpektor, aretiranca koj v zavod Treves, da ga preiščejo zdravniki, je-li pri zdravi pameti ali ne!“

In slavnega grškega filozofa so odvedli redarji v opazovalnico, kjer so zdravniki po dolgem preiskovanju dognali, da je Diogen pohleven norec, ki si domišlja, da je Diogen, to je grški filozof, ki je umrl leta 423. pred Kristusovim rojstvom; sploh pa ni popolnoma izključeno njegovo sodelovanje pri kakem umoru.

Celih štirinajst dni so vozili Diogena iz bolnišnice v preiskovalni zapor in od tu zopet na opazovalnico. Slednjič je bil kaznovan kot potepuh po § 1. zakona z dne 24. maja leta 1885. na 14 dni strogega zapora, ker je bil brez posla in brez dela in ker ni mogel dokazati, da ima dovolj sredstev, s katerimi bi se pošteno preživel.

Med tem časom je pa Arej kot prostak delil s svojimi sotrpini vse neprijetnosti koroških manevrov. Po blatu je gazil bog vojne ves premočen, upehan in oštet od kakega korporala ali pa kadeta. Njegovemu na ambrozijo in nektar navajenemu želodcu ni prijal ne komis, ne vodena kava, ne juha in ne fižol v solati. Lačen se je vlačal z drugimi po koroških hribih.

Nekoč je pravil svojim prijateljem, kako se bi dalo priti sovražniku za hrbet in razvijal je temeljito svoj načrt; vse to je slišal častnik, ta je izdal načrt polkovniku, ta generalu in konec je bil ta, da so se ravnali po mnenju preprostega vojaka in premagali osuple sovražnike; vsi dostojanstveniki so vsled tega avanzirali, prostak Arej je bil pa zaprt, ker si ni temeljito očistil svojega gumba.

Apolon, bog nebeške poezije, je spisal cel zvezek pesmi. Tako krasne so bile, tako divne, da se je mislilo, da so morali pri njih sodelovati vsi bogovi: Afroditita z lepoto, Atena z modrostjo, Hestija z ognjem, Heba z mladostjo in Zeus z mogočnostjo. To svojo zbirko je ponujal Apolon založnikom, toda dolgo časa brezuspešno. Ta mu je rekel, da občinstvo ne bere rado pesmij, drug mu je nasvetoval, naj spiše kak roman v 100 zvezkih po vzorcu „Grofice beračice“, tretji bi rabil „nov spisovnik ljubavnih pisem, odnosno za kuharice in vojake“. Slednjič se je pa vendar-le posrečilo Apolonu: pesmi so izšle, toda kritika je neusmiljeno razmesarila pesnika, čigar domišljavost je segala tako daleč, da si je nadel psevdonim „Apolon“. Ako bi še živel bog Apolon, je govorila kritika, bi tega domišljavega psevdo-pesnika „Apolona“ gotovo odril na meh kakor je storil svoj čas z Marsijem. Pesmice niso bile moderne, manjkali so jim pomišljaji.

Afroditi, boginji lepote in ljubezni, se je godilo najbolje. Šla je po korsu in mlado in staro, v civilni in vojaški obleki je drlo za njo. Vse se je divilo njeni božanski postavi, njene božanske oči so pa zrle vedno le v tla, ker ji ni hotel iti nasvet modrega Diogena iz glave.

„Oprostite, gospodična, da se Vam predstavim! Moje ime je Izak Meyer. Podjetnik sem in kot tak sem izumil pred časom najboljše sredstvo za lase. Izpričevala imam najboljša. Manjka mi le še tako božansko bitje kakor ste Vi, ki bi hotelo prodajati moje steklenice. Vaši lasje so me premotili. Kako rad bi navajal v svoji reklami — seveda z Vašim dovoljenjem, da je edino le moje sredstvo provzročilo dolgost, barvo in mehkobo Vaših las. Jaz poznam dobro ljudi.

Ne z modrostjo, ne s spretnostjo in ne z umetnostjo se dandanes ne more priti do denarja, ampak edinole na ta način, da se izrablja ljudsko lahkovernost in neumnost. Uverjen sem, da mi bo reklama pripomogla do velikega bogastva. Zato Vam pa tudi dam stalno mesečno plačo in od vsake prodane steklenice še dvajset vinarjev. Moje sredstvo, Vam lahko zaupam, ne koristi nič, pa tudi nič ne škoduje. V moji službi si lahko nabereite toliko denarja, da se bodo trgali moški za Vas ne radi Vaše lepote, pač pa radi Vaše dote. Ste li zadovoljni?“

Vstopila je v službo k židovskemu podjetniku. Mogočna reklama je privabila toliko odjemalcev, da sta morala stati od osme ure zjutraj pa do osme ure zvečer dva redarja v trgovini in to radi velikega navala kupcev iz vseh slojev. Že čez dva tedna je daroval žid svoji prodajalki zlato uro s tridesetimi rubini in dve zlati zapestnici z diamanti v znak svoje hvaležnosti. In zgodilo se je, da je dala brhka prodajalka večkrat kako kronico izstradanemu pesniku Apolonu, da si je mogel utesiti glad in žejo v prvi bližnji krčmi.

Ob določenem času so se sešli bogovi: izmučeni prostak Arej, lačni pesnik Apolon in Afrodita v lepi svilnati obleki in s širokim modernim klobukom. Tudi modri Diogen se je priplazil in še vedno ga je jezilo, da so mu rekli norec, slepar, potepuh in — morilec.

„Dovolj imamo zemeljskega življenja!“ tako so rekli in šli ponosno nazaj v Olimp, le Diogen se je parkrat ozrl, če ni kak redar za njim. S svojim zašlužkom je pa pustila Afrodita prebarvati ves Olimp. Zeuxis, Apolodor in Apel so barvali ves mesec in bili kot največji umetniki tudi dobro plačani. Vsakemu

bogu je prinesla Afrodita lep dar v spomin in še ji je ostalo toliko, da ji je stkala za njen god Arahne, šivilja olimpskih boginj, elegantno obleko iz samih tisočakov in nimfe so nosile triindvajset metrov dolgo vlečko za njo.

Zeus se je pa po vrnitvi izletnikov popolnoma izpremnil. Zapustil je svoj prestol in se šetal neprenehoma po Olimpu. Na levem očesu je imel monokel, ki mu ga je prinesla boginja Afrodita v spomin na svoje reklamno zemeljsko delovanje. Bogovi so se smejali, česar pa ni opazil veličastni lastnik oboroženega očesa, ker je imel desno oko zaprto, skozi monokel pa ni videl ničesar.

„Na otročje mu gre!“ se je glasila splošna sodba v Olimpu. Edino Hera je vzljubila še bolj svojega moderniziranega nebeškega soproga.

Ženske so pač čudna bitja.

P. S. — Tiskarski škrat ni prizanesel tej knjigi. Že koj po prvem požirku vipavca, t. j. na drugi strani, mi je napravil lumparijo, ki sem jo žalibog prepozno opazil. Postavil je „posvétíl“ namesto „posvetíl“. Ker bi moji p. n. upniki lahko napačno tolmačili, da sem jim namreč posvétíl (heimgeleuchtet) in ne posvetíl (gewidmet), jih prosim tem pótem, naj blagovole sami popraviti to napako.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000510669

